

Азия-Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы
Басылымның 8-ші жылы, № 83, Ақпан (2) 2024

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN YAYINIDIR ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ БАСЫЛЫМЫ

TÜRKİYE'NİN YENİLENEBİLİR ENERJİ POLİTİKALARI: GÜNCEL GELİŞMELER VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

TYRKIYDAFY JAŇARTYLATYH ENERGIYA: AFYMDAFY DAMULAP JƏNE BOLASHAQ KƏZQARASTAP

14

EXPANDING CHINA'S EDUCATION DIPLOMACY IN CENTRAL ASIA

РАСШИРЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ДИПЛОМАТИИ КИТАЯ В
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

DR. ALBINA MURATBEKOVA

25

CAN THE EAEU-IRAN FTA BOOST EURASIAN TRADE?

МОЖЕТ ЛИ ЗСТ ЕАЭС И ИРАНА
УСИЛИТЬ ЕВРАЗИЙСКУЮ
ТОРГОВЛЮ?

DR. AZIMZHAN KHITAKHUNOV

35

2024 TAYVAN GENEL SEÇİMİ: KÜÇÜK ADANIN BÜYÜK HEDEFİ

2024 ЖЫЛҒЫ ТАЙВАН САЙЛАУЫ:
КІШКЕНТАЙ АРАЛДЫҢ ҮЛКЕН
МАҚСАТЫ

OMIRBEK HANAYI

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Suat Beylur

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Omirebek Hanayi

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Erkinbek Turgunov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Dr. Zhuldyz Kanapiyanova
Omirebek Hanayi
Zhuldyz Zhanadil

Sekretarya / Хатшылық
Asel Ingaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Doç. Dr. Suat Beylur

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Dr. Azimzhan Khitakhunov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Suat Beylur
Zhengizkhan Zhanaltay
Prof. Gulnar Nadirova
Omirebek Hanayi
Dr. Azimzhan Khitakhunov

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürelі yayın tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016. Söz konusu yayın izni Kazakistan Enformasyon ve Toplumsal Kalkınma Bakanlığı tarafından verilmiştir. Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Bu yayında yer alan yazılar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İki ayda bir yayımlanmakta olup, tirajı 300 adettir. Bedelsiz olan yayının basılı dağıtımı, Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж. Жоғарыда аталған басылымға рұқсатты Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі берді. Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады. Екі айда бір рет жарияланатын болып, тиражы 300 дана. Журналымыздың баспа басылымы Қазақстан мен Түркияда тегін таратылады.

DOÇ. DR. SUAT BEYLUR**ДОЦЕНТ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР**

Değerli okurlarımız,

Avrasya Asya Avrupa Dergisi'nin 83. Sayısı ile bölgesel gelişmelerin mercek altına alındığı analizlerle yeniden sizlerle birlikte olmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Rusya-Ukrayna savaşının bölge ekonomisine olan olumsuz etkileri devam ederken ülkeler hem ikili hem de çok taraflı girişimlerle yaşanan darboğazdan çıkış yollarını çeşitlendirmeye çalışmaktalar. Bu kapsamda Avrasya Ekonomik Birliği (AEB), 25 Aralık'ta St. Petersburg'da gerçekleşen Avrasya Yüksek Ekonomi Konseyi toplantısının oturum aralarında İran İslam Cumhuriyeti ile bir Serbest Ticaret Anlaşması imzaladı. Söz konusu anlaşma, taraflar arasındaki ticarete konu malların hemen hemen %90'ındaki gümrük vergilerini ortadan kaldırıyor. 2019 yılında imzalanan geçici anlaşmanın karşılıklı ticaret hacmini iki katına çıkardığı düşünülünce AEB ile İran arasındaki ticari ve ekonomik iş birliğinin önümüzdeki günlerde daha da artacağı beklenebilir.

Bölgedeki diğer önemli bir gelişme ise 7 Şubat'ta Azerbaycan'da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimiydi. Katılım oranının yüzde 76,73 olduğu seçimde İlham Aliyev, oyların yüzde 93,9'unu alarak 5. kez Cumhurbaşkanı seçildi. Bu seçimleri önemli yapan diğer bir husus ise işgalden kurtarılan topraklarda sandık kurularak 30 yıl aradan sonra ilk kez ülkenin tamamında seçim yapılmış olmasıdır. Seçimlerin Azerbaycan ve Türk dünyası için hayırlara vesile olmasını diliyoruz.

İyi okumalar,

Құрметті оқырмандар,

Аймақтық өзгерістерге арналған сараптамаларды қамтыған Азия-Еуропа журналының 83 санында өздеріңізбен қайта қауышқанмызға қуаныштымыз.

Ресей-Украина соғысының аймақ экономикасына кері әсері жалғасып жатқандықтан, аймақ елдері екіжақты және көпжақты бастамалар арқылы тығырықтан шығудың түрлі жолдарын қарастырып келеді. Осы тұрғыда 25 желтоқсанда Санкт-Петербургте өткен Еуразиялық жоғары экономикалық кеңес отырысы аясында Еуразиялық экономикалық одақ (ЕЭО) Иран Ислам республикасымен еркін сауда туралы келісімге қол қойды. Аталмыш келісім тараптар арасындағы сауда-саттықтағы тауарлардың 90%-ына жуығына кедендік баж салығын алып тастады. 2019 жылы қол қойылған уақытша келісімнің өзара сауда көлемін екі есеге арттырғанын ескерсек, ЕЭО мен Иран арасындағы сауда-экономикалық ынтымақтастық алдағы күндері одан әрі нығая түсетінін күтуге болады.

Аймақтағы тағы бір маңызды оқиға 7 ақпанда Әзірбайжанда өткен президент сайлауы болды. Дауыс беруге сайлаушылардың 76,73%-ы қатысқан кезекті сайлауда Илхам Әлиев 93,9% дауыс жинап, 5-ші рет президент болып сайланды. Бұл сайлауды тағы бір маңызды жағы, басқыншылардан азат етілген жерлерге сайлау жәшіктері орнатылып, 30 жылда алғаш рет бүкіл республика бойынша сайлау өтті. Сайлаудың Әзірбайжан халқы мен Түркі әлемі үшін игілі болуын тілейміз.

Жанға жағымды оқылым тілейміз.

ÖN SÖZ АЛҒЫСӨЗ

<i>AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ</i> <i>ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ</i> DOÇ. DR. SUAT BEYLUR	1
--	---

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

<i>TÜRKİYE'NİN YENİLENEBİLİR ENERJİ POLİTİKALARI:</i> <i>GÜNCEL GELİŞMELER VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ</i> <i>ТҮРКІЯНЫҢ ЖАҢАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ САЯСАТЫ:</i> <i>АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ</i> ZHENGIZKHAN ZHANALTAY	4
<i>EXPANDING CHINA'S EDUCATION DIPLOMACY IN CENTRAL ASIA</i> <i>РАСШИРЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДИПЛОМАТИИ КИТАЯ В</i> <i>ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ</i> DR. ALBINA MURATBEKOVA	14
<i>CAN THE EAEU-IRAN FTA BOOST EURASIAN TRADE?</i> <i>МОЖЕТ ЛИ ЗСТ ЕАЭС И ИРАНА УСИЛИТЬ ЕВРАЗИЙСКУЮ</i> <i>ТОРГОВЛЮ?</i> DR. AZIMZHAN KHITAKHUNOV	25
<i>2024 TAYVAN GENEL SEÇİMİ: KÜÇÜK ADANIN BÜYÜK HEDEFİ</i> <i>2024 ЖЫЛҒЫ ТАЙВАН САЙЛАУЫ: КІШКЕНТАЙ АРАЛДЫҢ ҮЛКЕН</i> <i>МАҚСАТЫ</i> OMIRBEK HANAYI	35

<i>URBANIZATION, RURAL DEMOGRAPHICS AND DYNAMICS OF RURAL SETTLEMENTS IN KAZAKHSTAN</i> <i>УРБАНИЗАЦИЯ, СЕЛЬСКАЯ ДЕМОГРАФИЯ И ДИНАМИКА СЕЛЬСКИХ ПОСЕЛЕНИЙ В КАЗАХСТАНЕ</i>	
KANAT MAKHANOV	44
<i>PLAN FOR JOINT IMPLEMENTATION OF THE TAPI GAS PIPELINE PROJECT</i> <i>ПЛАН СОВМЕСТНОЙ РЕАЛИЗАЦИИ ГАЗОПРОВОДА ТАПИ</i>	
DR. ZHULDYZ KANAPIYANOVA	54
<i>THE CONCEPT OF THE NATIONAL VISION AND ITS PRIORITIES IN UZBEKISTAN AND KAZAKHSTAN</i> <i>КОНЦЕПЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ВИДЕНИЯ И ЕЕ ПРИОРИТЕТЫ В УЗБЕКИСТАНЕ И КАЗАХСТАНЕ</i>	
PROF. DR. GULNAR NADIROVA	61

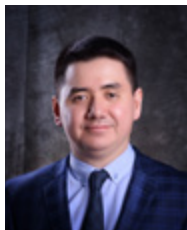
ETKİNLİKLER İC-ŞARALAR

.....	70
-------	----

İNFOGRAFIK ИНФОГРАФИКА

.....	90
-------	----

TÜRKİYE'NİN YENİLENEBİLİR ENERJİ POLİTİKALARI: GÜNCEL GELİŞMELER VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

ZHENGIZKHAN ZHANALTAY

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
MÜDÜR YARDIMCISI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, ДИРЕКТОР
ОРЫНБАСАРЫ

ТҮРКИЯНЫҢ ЖАҢАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ САЯСАТЫ: АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ

Күресел энергия секторы өнemi bir дөнүшүм evresinden geчеркен pek çok ülke yeni gelişmekte olan eğilimler ve sürdürülebilirliği sağlamak adına enerji stratejilerini yeniden gözden geçirmektedir. Bu bağlamda, Türkiye, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltma ve temiz enerji çözümlerini benimseme yolunda enerji tedarikinde daha çeşitli ve yenilenebilir bir enerji portföyüne doğru dinamik bir geçiş yapmaktadır. Күресел çapta yürütülen yenilenebilir enerji kaynakların erişim sürecinde Türkiye önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır. Bu geçiş, Türkiye'nin yeşil enerjiye olan uyum kabiliyetini ve taahhüdünü göstermekle kalmıyor aynı zamanda teknolojik ilerlemeler, çevresel politikalar ve iklim değişikliğiyle mücadelesine de olumlu katkılar sunmaktadır.

Күресел çapta, enerji секторы, kömürün halihazırda ana enerji kaynağı olarak kalmaya devam ettiğini gösterirken, aynı zamanda rüzgar, güneş ve hidroelektrik gibi önde gelen yenilenebilir enerji kaynaklarının hızla gelişmekte olduğunu göstermektedir. Bu değişim, yenilenebilir teknolojilerin maliyetlerinin düşmesi, artan çevresel farkındalık ve karbon nötrlüğüne yönelik uluslararası politika değişiklikleriyle desteklenmektedir (Önal, 2020). Öte yandan uluslararası arena da meydana gelen Rusya ve Ukrayna

**2022 YILI İTİBARIYLA
TÜRKİYE'NİN TOPLAM
ENERJİ TEDARİĞİNDE
PETROL %28.8'LİK BİR
ORANLA EN BÜYÜK
PAYA SAHİPTİR**

**2022 ЖЫЛЫ,
ЕЛДІҢ ЖАЛПЫ
ЭНЕРГИЯ ЖЕТКІЗУ
ҚҰРЫЛЫМЫНДА
МҰНАЙДЫҢ ҮЛЕСІ
28.8% БОЛЫП, ЕҢ
ҮЛКЕН ҮЛЕСКЕ ИЕ
БОЛҒАН**

Қазіргі таңда әлемдік энергетика секторы маңызды өзгеріс кезеңіне өтіп, көптеген елдер жаңа дамып келе жатқан бағыттарға және тұрақтылық саясатына бейімделу үшін өз энергетикалық стратегияларын қайта қарастыруда. Бұл бағытта Түркия қазба отындарға тәуелділігін азайту және таза энергия тұтыну жолында энергия жеткізуді әртараптандырып, жаңартылатын энергия көздеріне біртіндеп ойысуда. Жаһандық деңгейде басымдылыққа ие болған жаңартылатын энергия көздеріне көшу үдерісінде Түркия алдыңғы қатардағы елдердің бірі. Бұл үдеріс тек Түркияның жасыл энергияға бейімделу қабілетін және міндеттемесін көрсетумен ғана шектелмей, технологиялық дамуға, қоршаған орта саясатына және климаттың өзгеруімен күресуіне де оң үлес қосады.

Жаһандық деңгейде энергетика саласында көмір әлі де басты энергия көзі болса да, жел, күн және су электр энергиясы сияқты жетекші жаңартылатын энергия көздері де қарқынды даму үстінде. Бұған жаңартылатын технологиялардың құнының төмендеуі, экологиялық сана-сезімнің артуы және көміртегі бейтараптылығына бағытталған халықаралық саясаттағы оң өзгерістер ықпал етіп отыр (Өнал, 2020).

arasındaki savaş sonrasında başını Amerika Birleşik Devletleri ve pek çok Avrupa'daki ülkenin çektiği Batılı ülkelerle Rusya arasındaki karşılıklı ambargolar enerji piyasalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Avrupa'daki birçok ülkenin ana enerji tedarikçisi Rusya ile karşı karşıya gelmesi Moskova'nın enerji kartını oynamasını kaçınılmaz kılarken, Avrupa'daki ülkeleri de Rusya'ya bağımlılıklarını azaltma adına yenilenebilir enerji altyapılarını güçlendirmeye itmektedir. Bu durum hızla gelişmekte olan yenilenebilir enerji sektörünün küresel boyutlarda hızına hız katan olumlu bir ortam yaratmaktadır.

Tüm bu eğilimler içerisinde Türkiye'deki gelişmelere bakıldığında küresel eğilimlerin gerisinde kalmayarak ülkedeki yenilenebilir enerji sektörünün altyapısının gelişimine özellikle son 10 yılda büyük önem verildiği görülebilir. Düzenli ve sürdürülebilir bir şekilde gelişmekte olan yenilenebilir enerji sektörü ülkenin enerji ihtiyacının karşılanması noktasında daha büyük roller üstlenmeye başlamaktadır.

Enerji tedarikindeki güncel eğilimler ve farklı enerji türlerindeki çeşitlendirme, ülkenin dikkat çeken bir dönüşüm sürecinde olduğunu göstermektedir. 2022 yılı itibarıyla Türkiye'nin toplam enerji tedarikinde petrol %28.8'lik bir oranla en büyük paya sahiptir. Bu oran, enerji

Екінші жағынан, халықаралық аренада орын алған Ресей мен Украина арасындағы соғыс салдарынан АҚШ пен көптеген Еуропа елдер бастаған Батыс елдері мен Ресей арасындағы өзара эмбарго әлемдік энергия нарықтарына теріс әсер етуде. Еуропадағы көптеген елдердің негізгі энергия жеткізушісі болып келген Ресеймен қарама-қарсы келуі Мәскеуді энергетиканы қару ретінде пайдалануға, ал Еуропа елдерін Ресейге тәуелділігін азайту жолында жаңартылатын энергия инфрақұрылымдарын нығайтуға итермелеп отыр. Бұл жағдай өз кезегінде жылдам дамып келе жатқан жаңартылатын энергия секторының жаһандық деңгейдегі қарқынына қарқын қосатын орта қалыптастыруда.

Аталған күрделі тенденция шеңберінде Түркияда да әлемдік үрдістерден кенде қалмай, әсіресе соңғы 10 жылда елдегі жаңартылатын энергия секторының инфрақұрылымын дамытуға ерекше назар аударылғанын байқаймыз. Тұрақты және ұдайы дамып келе жатқан жаңартылатын энергия секторы елдің энергетикалық қажеттіліктерін қамтамасыз ету мақсатында аса ірі рөл ойнай бастағанын да атап өтуіміз керек.

Түркияның жалпы энергия қажеттіліктері тұрғысынан сектордағы қазіргі үрдістерге және әр түрлі энергия түрлерінің үлестеріне қарап, саланың соңғы жылдары елеулі өзгеріс үдерісінен өтіп жатқанын байқаймыз. 2022 жылы, елдің жалпы энергия жеткізу құрылымында мұнайдың үлесі 28.8% болып, ең үлкен үлеске ие болған. Бұл жағдай энергия тұтытуда қазба отындардың әлі де маңызды орынға ие екенін көрсетеді. Энергетика көздерін тұтытуда табиғи газдың үлес мөлшері 27.4%, көмірдің үлес мөлшері 25.1%, ал жаңартылатын энергияның үлесі 11.6%-ды құрайды (Халықаралық энергетика агенттігі, 2024). Бұл көрсеткіштер Түркияның энергия жүйесінде әртараптандырудың артқанын, бірақ қазба отындардың әлі де басым болатынын көрсетеді.

Елдің өнеркәсіп, тұрғын үй, көлік, сауда және әлеуметтік қызметтер сияқты әр түрлі салаларда түрлі энергия көздеріне сұранысы бар. Бұл қазба отындардың

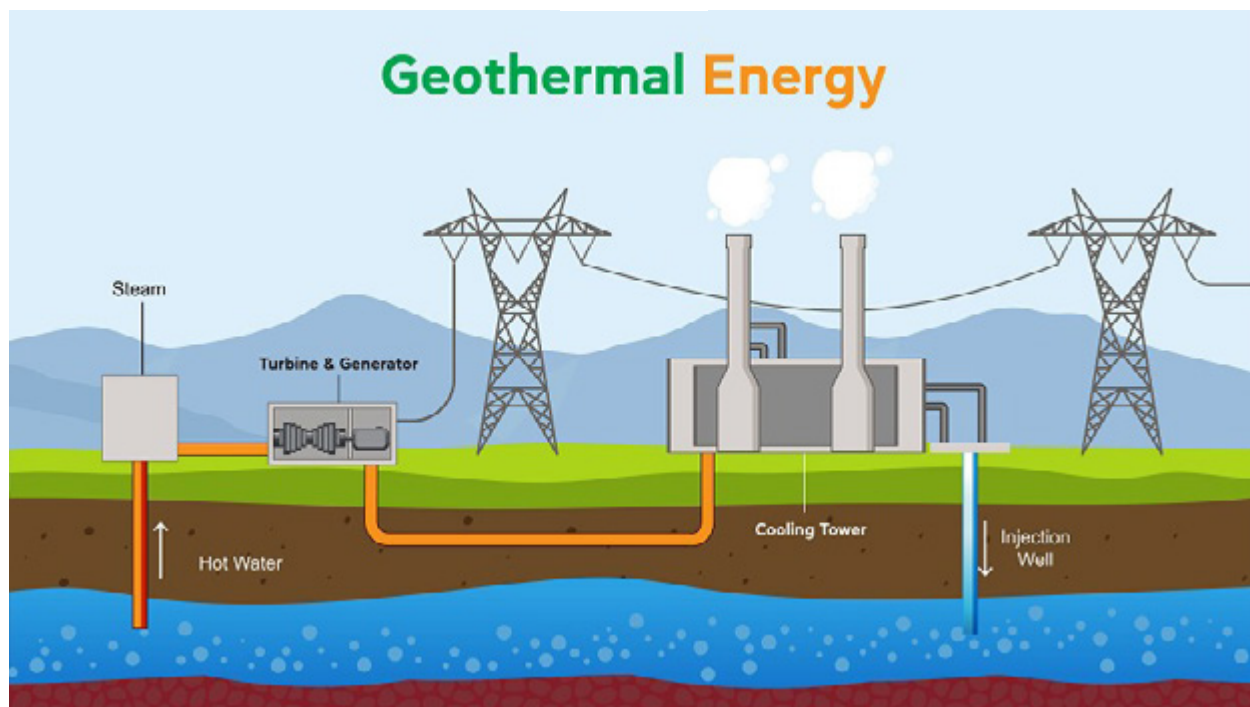
tüketiminde fosil yakıtların hala önemli bir yer tuttuğunun göstergesidir. Petrolü, %27.4 ile doğal gaz ve %25.1 ile kömür izlerken, yenilenebilir enerjinin payı %11.6'dır (Uluslararası Enerji Ajansı, 2024). Bu oranlar, Türkiye'nin enerji portföyünde çeşitliliğin arttığını, ancak fosil yakıtların hala baskın olduğunu göstermektedir.

Ülkenin sanayi, konut, ulaşım, ticari ve kamu-sal hizmetlerin sağlanması gibi pek çok farklı alanda çeşitli enerji kaynaklarına ihtiyacı olması fosil yakıtların kullanımı ile ısı ve elektrik üretimini önemli kılmaktadır. Bu noktada öne çıkan en temel hususlardan birisi de elektrik üretimi ve tüketimidir. Türkiye, 2021'deki 334.723 gigavatt saat (GWh) elektrik üretimiyle Avrupa'da 3'üncü, dünyada ise 14'üncü sırada yer almaktadır. Bu üretimdeki çeşitli enerji kaynaklarının oranlarını 2022 rakamları üzerinden değerlendirecek yenilenebilir enerjinin payı %41.9'a çıkarken onu sırasıyla, %34.7 ile kömür, %22.9'la doğal gaz takip etmektedir. Bu rakamlar Türkiye'de elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir (Uluslararası Enerji Ajansı, 2024).

Yenilenebilir enerji kaynakları 2000'li yılların başından itibaren çeşitli girişimlerin ve atılımların gerçekleştirilmesiyle yıllar itiba-

pađаланылуын және жылу мен электр өндірісін маңызды етеді. Бұл тұрғыда аса мән берілетін мәселелердің бірі – электр өндірісі мен тұтынуы. Түркия 2021 жылы 334.723 гигавагт сағат (GWh) электр өндірісімен Еуропада 3-ші, әлемде 14-ші орында тұр. Салалық өндірістегі әр түрлі энергия көздерінің үлестерін зерттей отырып, соңғы жарияланған 2022 жылдың қорытындысына сүйенсек, жаңартылатын энергияның үлесінің 41.9%-ға дейін жеткенін, көмір үлесінің 34.7%-ды, табиғи газ үлесінің 22.9%-ды құрағанын аңғарамыз. Жаңартылатын энергия үлесі ішінде су-электр, жел, күн сияқты әр түрлі жаңартылатын энергия көздерін қамтиды. Бұл көрсеткіштер Түркияда электр өндірісінде жаңартылатын энергия көздерінің маңызды рөл атқаратынын көрсетеді (Халықаралық энергетика агенттігі, 2024).

Жаңартылатын энергия көздерінің даму үдерісіне назар аударар болсақ, 2000 жылдардың басынан бастап жүзеге асқан түрлі бастамалардың, әсіресе электр өндірісі саласының дамуына айтарлықтай оң әсер еткенін байқаймыз. Үдерісті нақты сандармен айтар болсақ, 2001-2022 жылдар аралығындағы кезеңде, оның ішінде 2010 жылы (%26) және 2015 жылы (%32)

riyle özellikle elektrik üretimine büyük katkılar sağlamaktadır. 2001'den 2022'ye kadar geçen süre zarfında - 2010 (%26) ve 2015 (%32) yıllarında - dikkate değer artışlar kaydedilirken, hidroelektrik enerjisi, Türkiye'de yenilenebilir enerji kaynakları içinde en büyük paya ulaşmıştır (Uluslararası Enerji Ajansı, 2024). Bu süreçte, başta hidroelektrik olmak üzere, rüzgar, güneş ve jeotermal gibi farklı yenilenebilir enerji türlerinin gelişimi ve üretim kapasitelerindeki artış, Türkiye'nin enerji portföyünde önemli bir dönüşümün yaşandığına işaret etmektedir. Önde gelen yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimine katkıları 2022'de hidroelektrikte %52, rüzgarda %27.3, fotovoltaik (pv) güneş enerjisinde %11.9 ve jeotermalde %8.5'dir. Bu dağılım, Türkiye'nin coğrafi ve iklimsel çeşitliliğinin, farklı yenilenebilir enerji kaynaklarını destekleyecek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir (Uluslararası Enerji Ajansı, 2024).

Hidroelektrik santrallerin kuruluş tarihleri, diğer yenilenebilir enerji kaynaklarına göre çok daha eskilere dayanmaktadır. Bu durum, geniş bir altyapıya ve kullanım alanına sahip olmaları nedeniyle, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de yenilenebilir enerji türleri arasında lider konumu korumalarını sağlamaktadır. Türkiye'de 2000'de 30.879 gigawatt saat (GWh) olan hidroelektrik kapasitesi, 2004'te 46.084 GWh'ye, 2013'te 59.420 GWh'ye, 2016'da 67.231 GWh'ye ve 2019'da 88.823 GWh'ye ulaşarak zirve yapmış, sonrasında ortaya çıkan COVID-19 salgını ve diğer çeşitli nedenlerden ötürü 2021'de 55.927 GWh'ye gerilemiştir. 2022'de ise 67.195 GWh'ye çıkarak bir toparlanma sürecine girmiştir (Uluslararası Enerji Ajansı, 2024).

Rüzgar enerjisi, 2000'den bu yana özellikle 2010'lu yılların başından itibaren gösterdiği hızlı gelişim ile dikkat çekmektedir. 2000'de sadece 33 GWh olan rüzgar enerjisi üreti-

TÜRKİYE, 2021'DEKİ 334.723 GIGAVATT SAAT (GWH) ELEKTRİK ÜRETİMİYLE AVRUPA'DA 3., DÜNYADA İSE 14. SIRADA YER ALMAKTADIR

TÜRKİYE 2021 JYLY 334.723 ГИГАВАТТ САФАТ (GWH) ЭЛЕКТР ӨНДІРІСІМЕН ЕУРОПАДА 3-ШІ, ӘЛЕМДЕ 14-ШІ ОРЫНДА ТҰР

айтарлықтай оң серпіліс тіркеліп, суэлектр энергиясы Түркиядағы жаңартылатын энергия көздері арасындағы ең үлкен үлесті бағындырған (Халықаралық энергетика агенттігі, 2024). Аталған кезеңдегі суэлектр, жел, күн және геотермал сияқты әр түрлі жаңартылатын энергия салаларының қарқынды дамуы мен өндіріс қуатының артуы – Түркияның энергия жүйесінде түбегейлі оң өзгерістердің жүзеге асқандығын көрсетеді. 2022 жылдың көрсеткіштері бойынша, жетекші жаңартылатын энергия көздерінің электр өндірісіне үлестері суэлектр де %52, желде %27.3, фотовольтаикалық (ФВ) күн энергиясында %11.9 және геотермалда %8.5 құрайды. Бұл бөлініс Түркияның географиялық және климаттық алуандылығының әр түрлі жаңартылатын энергия көздерін қолдауға жарамды әлеуетке ие екенін айғақтайды (Халықаралық энергетика агенттігі, 2024).

Суэлектр станцияларының құрылысы басқа жаңартылатын энергия көздеріне қарағанда әлдеқайда ертерек басталғандықтан және кең ауқымды инфрақұрылым мен пайдалану аймағын қамтуына байланысты һәм әлемдік тәжірибеге сай, аталмыш сала Түркияда да жаңартылатын энергия түрлері арасында көшбасшылық санатқа ие. Түркияда 2000 жылы 30.879 GWh болған суэлектр қуаты, 2004 жылы 46.084 GWh-ға, 2013 жылы 59.420 GWh-ға, 2016 жылы 67.231 GWh-ға және 2019 жылы 88.823 GWh-ға жетіп, шарықтау шегіне ұласқан болатын. Алай да, COVID-19 пандемиясы және басқа да әртүрлі себептердің салдарынан 2021 жылы 55.927 GWh-ға төмендеген. Ал, 2022 жылы 67.195 GWh-ға көтеріле отырып, қалпына қайта келу үдерісін өткерген (Халықаралық энергетика агенттігі, 2024).

Жел энергиясын өндіру саласы, әсіресе 2010 жылдардың басынан

ми, 2007'de 355 GWh'ye, 2022'de ise 35.138 GWh'ye ulaşarak 15 yıl içinde elektrik üretim kapasitesini neredeyse 1.000 kat artırarak Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları arasında önemli bir konuma gelmiştir (Uluslararası Enerji Ajansı, 2024).

Güneş enerjisinin küresel çapta popüleriği gittikçe artarak hızlı bir şekilde yayılmasına karşın, bu eğilim Türkiye'de ancak 2015 sonrasında önemli bir ivme kazanmaya başlamaktadır. Bu konuda 2016'dan itibaren kayda değer bir gelişme gösterilmekte olup, sadece 6 yıl içerisinde güneş enerjisinden üretilen elektrik miktarı 1.043 GWh'den 15.226 GWh'ye kadar yükselmiştir. Bu süreç, güneş enerjisinin sadece 4 yılda jeotermal elektrik üretim kapasitesini geride bırakmasına yeterli olmuştur (Uluslararası Enerji Ajansı, 2024).

Jeotermal enerjisinin gelişimi ise, 2000'den 2022'ye kadar düzenli bir artış göstermekle birlikte hala elektrik üretiminde rüzgar ve güneş enerjisinin gerisinde bulunmaktadır. Jeotermal üretim, 2000'de 76 GWh'den 2012'de 899 GWh'ye, 2013-2019 yılları arasında da 1.364 GWh'den 8.952 GWh'ye sıçrayarak önemli bir yükseliş kaydetmiştir. Ancak 2020-2022 yılları arasında 10.028 GWh – 10.919 GWh'lik üretim ile çok fazla bir artış göstermemiştir (Uluslararası Enerji Ajansı, 2024).

бастап қарқынды дами бастаған. Атап айтқанда, 2000 жылы тек 33 GWh болған жел энергиясы өндірісі, 2007 жылы 355 GWh, 2010 жылы 2.916 GWh, 2015 жылы 11.652 GWh және 2022 жылы 35.138 GWh-ға жетіп, 15 жыл ішінде электр өндіріс қуатын шамамен 1.000 есе арттыра отырып, жаңартылатын энергия өндірісінде өзіндік маңызды орынға көтерілді (Халықаралық Энергетика Агенттігі, 2024).

Күн энергиясының жаһандық деңгейде қаншалықты танымалдығы жылдам артып, кеңінен таралуына қарамастан, бұл үрдіс Түркияда тек 2015 жылдан кейін ғана қарқын ала бастаған. Бұл тұрғыда 2016 жылдан бастап байқалған айтарлықтай даму, тек 6 жыл ішінде күн энергиясынан өндірілген электр көлемі 1.043 GWh-тан 15.226 GWh-ға дейін көтерілген. Осылайша, қарқынды даму кезеңіндегі күн энергиясын өндіру саласы өндірістік ауқымы тұрғысынан небәрі 4 жылдың ішінде геотермал саласын басып озған (Халықаралық Энергетика Агенттігі, 2024).

Геотермал энергия саласы, 2000 жылдан 2022 жылға дейінгі уақыт аралығында тұрақты өсім көрсеткенімен, электр өндіруде жел және күн энергиясындағы қарқынға жете алмаған. 2000 жылы 76 GWh болған геотермал энергиясы 2012 жылы 899 GWh-ға жеткеннен кейін, 2013-2019 жылдар аралығында 1.364 GWh-тан 8.952 GWh-ға дейін маңызды өсім жасағанымен, жел және күн энергиясының деңгейіне ілесе алмай, 2020-2022 жылдар аралығында 10.028 GWh - 10.919 GWh мөлшердегі көрсеткіште тұрақтаған (Халықаралық Энергетика Агенттігі, 2024).

Бұл көрсеткіштер, суэлектр саласының сыртында, Түркияның жаңартылатын энергия көздерінен электр қуатын өндіру салаларындағы қарқынды жетістіктерінің бірер нақты айғағы болып саналады. Электр өндіруде мұнай, көмір және табиғи газ сияқты дәстүрлі энергия көздеріне тәуелділікті азайту және жоғарғы сұранысқа ие электр энергиясын тұтынуды қамтамасыз етуде жаңартылатын энергия көздері аса маңызды рөл атқарады.

Tüm bu veriler, Türkiye’de yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrikte hidroelektrik dışında dahi büyük artışların meydana geldiğini, ülkenin çevreci, yeşil enerji kullanımını ne denli hızlı bir şekilde geliştirmekte olduğunu göstermektedir. Elektrik üretiminde bir taraftan petrol, kömür ve doğal gaz gibi geleneksel kaynaklara bağımlılığın azaltılması ve diğer taraftan artan elektrik tüketiminin tedarik edilmesi konusunda yenilenebilir enerji kaynakları önemli fırsatlar sunmaktadır.

Çünkü Türkiye’de kişi başına elektrik tüketimine ilişkin veriler, 2000-2022 yılları arasında %116’lık bir artış olduğunu ve kişi başına düşen elektrik tüketiminin 3.51 MWh’ye ulaştığını göstermektedir. Bu oran dünya ortalaması olan 3.35 MWh’den yüksektir. Bu artan elektrik tüketiminin tedariki konusunda daha çevreci yöntemlerin geliştirilmesinde tüm ülkeler üzerlerine düşen görevleri yerine getirmelidir. Bu noktada Türkiye’nin pozisyonunu incelediğimizde her ne kadar elektrik tüketimi dünya ortalamasının üstünde olsa da, Avrupa’da 38. sırada ve dünyada 63. sırada yer almaktadır. Emisyon oranlarını ele aldığımızda Türkiye’nin dünya çarındaki emisyonuna katkısı %1.19 ile nispeten düşük bir orana sahip olup pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeden daha az karbon salınımı yaptığı görülmektedir (Uluslararası Enerji Ajansı, 2024). Yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrik miktarının önümüzdeki dönemlerde daha da artırılması, gerek enerji güvenliği, gerekse uluslararası ilişkiler boyutu ve iklim değişikliği gibi konularda Türkiye’nin elini rahatlatmaya devam edecektir.

Halihazırda Türkiye’de 709 hidroelektrik santrali bulunmaktadır. Kasım 2022’de açılan Türkiye’nin birinci dünyanın beşinci en yüksek barajı olan Yusufeli santrali gibi projelerin devam ettirilmesi ülkenin hidroelektrik enerji kapasitesini güçlendirecektir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar

ÖNDE GELEN YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARININ ELEKTRİK ÜRETİMİNE KATKILARI 2022’DE HİDROELEKTRİKTE %52, RÜZGARDA %27.3, FOTOVOLTAİK (PV) GÜNEŞ ENERJİSİNDE %11.9 VE JEOTERMALDE %8.5’DİR

2022 ЖЫЛДЫҢ КӨРСЕТКІШТЕРІ БОЙЫНША, ЖЕТЕКШІ ЖАҢАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ КӨЗДЕРІНІҢ ЭЛЕКТР ӨНДІРІСІНЕ ҮЛЕСТЕРІ СУЭЛЕКТР ДЕ %52, ЖЕЛДЕ %27.3, ФОТОВОЛЬТАИКАЛЫҚ (ФВ) КҮН ЭНЕРГИЯСЫНДА %11.9 ЖӘНЕ ГЕОТЕРМАЛДА %8.5 ҚҰРАЙДЫ

Соңғы деректер бойынша Түркияда электр қуатын тұтыну адам басына шаққанда 2000-2022 жылдар аралығында 116%-дық өсім көрсетіп, 3.51 MWh-ға жеткен. Бұл көрсеткіш әлем бойынша орташа мөлшер болып саналатын 3.35 MWh-тен жоғары. Сұраныс тұрғысынан мәні қарқынды артып келе жатқан электр тұтынуды қамтамасыз ету мәселесінде барлық елдер экологиялық әдістерді дамыта отырып, өздеріне жүктелген міндеттерді толыққанды орындауы тиіс. Бұл тұрғыдан Түркияның позициясын қарастырғанда, электр тұтынуы әлемдік орташа деңгейден жоғары болғанымен, Еуропа бойынша 38-орынды, ал әлем елдері бойынша 63-орынды иемденетінін айтып өтуіміз керек. Эмиссия мөлшері тұрғысынан Түркия әлемдік эмиссиядағы 1.19 %-дық үлесімен ең төменгі көрсеткішке ие, сонымен қатар көптеген дамыған және дамушы елдерге қарағанда көміртек шығарындылары аз ел болып саналады (Халықаралық энергетика агенттігі, 2024). Жаңартылатын энергия көздерінен өндірілген электр көлемінің бұдан кейінгі кезеңдерде одан әрі арта түсуі, энергетикалық қауіпсіздікте, халықаралық қатынастарда және климаттың өзгеруі сияқты мәселелерде Түркия үшін қолайлы жағдай қалыптасуына септігін тигізеді.

Түркияның жаңартылатын энергия көздерінің қуатын айғақтайтын 709 суэлектр станциялары өндірісте белсенді қызмет атқаруда. 2022 жылдың қараша айында Түркияның алғашқы, ал әлемнің бесінші ең ірі су қоймасы болып саналатын Юсуфели жобасы Түркияның суэлектр саласындағы қауқарын қуаттай түсуде (Түркия Республикасы Энергетика және табиғи ресурстар министрлігі, 2023). Ал жел энергиясы саласының потенциалын бағаларда, жел турбиналарының белсенді жұмыс жасауы үшін шамамен

Bakanlığı, 2023). Bilindiği üzere Türkiye'nin rüzgar enerjisi potansiyeli de yüksektir. Rüzgar türbinlerinin etkin bir şekilde çalışabilmesi için saniyede beş metreden (5 m/s) daha fazla bir ortalama rüzgar hızına ihtiyaç bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2023). Türkiye'nin rüzgar haritası verileri, ülke genelinde 3.5 m/s – 5 m/s rüzgar hızına sahip pek çok bölge bulunduğunu göstermektedir. Öte yandan Trakya, Marmara ve Ege bölgesinde bu hız 5.5 m/s – 7 m/s arasında değişkenlik gösterirken özellikle ülkenin güney ve doğusunda kalan dağlık alanlarda 7 m/s – 9 m/s hıza kadar ulaşan oldukça verimli alanlar bulunmaktadır. Bu, Türkiye'nin genel olarak rüzgar enerjisinin geleceği açısından büyük bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle 5 m/s ve üzeri alanlara yerleştirilecek rüzgar türbinleri rüzgar enerjisi kapasitesinin artmasına önemli katkı sağlayacaktır. Güneş enerjisinin potansiyeli açısından ise Türkiye ortalama yıllık 2.741 saat güneşlenme süresine ve ortalama yıllık toplam ışınım değeri olarak 1.527 kWh/m²'ye sahiptir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2023). Bu veriler ülkenin bol güneş aldığı ve güneş enerjisi üretimi açısından da zengin bir kaynağa sahip olduğunu göstermektedir. Ancak coğrafi açıdan bölgeler arasında farklılıkların da bulundu-

1 секундта 5 метр жылдамдықта соғатын жел қажет екенін атып өтуіміз қажет (Түркия Энергетика және табиғи ресурстар министрлігі, 2023). Түркияның жел картасының көрсеткіштері жел жылдамдығының 3.5 m/s-5 m/s мөлшерде болатын көптеген аймақтардың бар екендігін көрсетуде. Мысалы, Тракия, Мармара және Еге аймақтарында жел жылдамдығы шамамен 5.5 m/s-7 m/s аралығын көрсетсе, оңтүстіктегі таулы аймақтарда бұл көрсеткіш 7 m/s-9 m/s шамасына дейін жетеді және өте маңызды аймақ болып саналады. Бұл көрсеткіштер Түркияның жел энергетикасы саласы тұрғысынан зор потенциалға ие екенін айғақтайды. Әсіресе, жел жылдамдығының 5 m/s пен одан жоғары аймақтарда бой көтеретін турбиналары энергия қуатының мүмкіндіктерін артығымен орындауын қамтамасыз етеді. Күн энергиясының потенциалы тұрғысынан Түркия орташа есеппен жылдық 2.741 күн түсу сағатына ие және 1.527 kWh/m² мөлшерде күн қуатын алады (Түркия Республикасы Энергетика және табиғи ресурстар министрлігі, 2023). Бұл көрсеткіштер, Түркияға күн сәулелерінің мол түсетіндігін және күн энергиясын өндіру саласы тұрғысынан өте бай мүмкіндікке ие екенін көрсетеді. Сонымен қатар, климаттық тұрғыдан аймақтардың

ğunu belirtmek gerekir. Güneş enerjisi açısından ülkenin güney kısımları kuzeye göre çok daha fazla güneş almakta ve güneş panelleri için daha verimli imkanlar sunmaktadır. Kısaca değinilen bu bilgiler yenilenebilir enerji kaynakları açısından ülkenin güney ve doğu bölgelerinin daha verimli olduğunu ve üretim kapasitesinin artırımı konusunda öncü görev üstlenebileceğine işaret etmektedir.

Türkiye'nin enerji politikasında git-tikçe kendine daha fazla yer bulan yenilenebilir enerji, genel enerji politikaları içerisinde enerji arz güvenliğini sağlama, çevresel sürdürülebilirliği artırma ve ekonomik kalkınmayı destekleme hedeflerine ülkenin daha hızlı bir şekilde ulaşmasına şimdiden önemli katkılar sağlamaktadır. Bu politikalar, yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırarak dışa bağımlılığı azaltmayı, enerji verimliliğini iyileştirmeyi ve enerji arzının çeşitlendirilmesini amaçlamaktadır (Kavcıoğlu, 2019; Örnek ve Kabak, 2023). Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla zengin yenilenebilir enerji kaynaklarına sahiptir ve bu potansiyeli, özellikle güneş ve rüzgar enerjisi alanlarında değerlendirmeye yönelik adımlar atmaktadır.

Türkiye'nin enerji politikaları içerisinde elektrik üretimi konusundaki gelecek projeksiyonlarına baktığımızda yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektriğin payının %41.9'dan 2035'de %54.7'ye çıkarılmasının büyük ancak ulaşılabılır bir hedef olduğu açıktır (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2023). Bilindiği üzere 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Kalkınma Planı kapsamında yenilenebilir enerjinin 2023 hedefi %38.9 olarak belirlenmişti. Halihazırda bu rakamın üzerine çıkan bir performans sergilenmiş olması, 2021-2035 yılları arasında devreye alınacak olan yeni enerji kapasiteleri içinde yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilmesi planlanan payın %74.3 olarak öngörülmesi 2035'e

TÜRKİYE'NİN ENERJİ POLİTİKALARI İÇERİSİNDE ELEKTRİK ÜRETİMİ KONUSUNDAKİ GELECEK PROJeksiYONLARINA BAKTIĞIMIZDA YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARINDAN ELDE EDİLEN ELEKTRİĞİN PAYININ %41.9'DAN 2035'DE %54.7'YE ÇIKARILMASININ BÜYÜK ANCAK ULAŞILABİLİR BİR HEDEF OLDUĞU AÇIKTIR

TÜRKİYANIN ENERJİ POLİTİKALARI İÇERİSİNDE ELEKTRİK ÜRETİMİ KONUSUNDAKİ GELECEK PROJeksiYONLARINA BAKTIĞIMIZDA YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARINDAN ELDE EDİLEN ELEKTRİĞİN PAYININ %41.9'DAN 2035'DE %54.7'YE ÇIKARILMASININ BÜYÜK ANCAK ULAŞILABİLİR BİR HEDEF OLDUĞU AÇIKTIR

өзіндік ерекшеліктері мен айырмашылықтары да бар. Күн энергиясы тұрғысынан оңтүстік аймақтар солтүстікке қарағанда айтарлықтай молырақ күн сәулесін алады және күн панелдері үшін таптырмас аймақтарға өте бай. Бұл мәліметтер, жаңартылатын энергия ресурстары тұрғысынан оңтүстік пен шығыс аймақтардың зор табыс беретінін және өндіріс қуатын арттыруда елеулі рөл атқаратынын көрсетеді.

Түркияның энергия саясаты шеңберінде кейінгі жылдары өзіндік елеулі орнын қалыптастырып нақтылай түскен жаңартылатын энергия, энергия жеткізу қауіпсіздігін қамтамасыз ету, экологиялық тұрақтылықты арттыру және экономикалық дамуды қолдау мақсаттарына қол жеткізуде қазірдің өзінде елдің дауына маңызды үлес қосуда. Бұл саясаттар ішкі және жаңартылатын энергия көздерін пайдалануды арттыра отырып, сыртқы тәуелділікті азайтуды, салалық тиімділікті жақсартуды және энергия тасымалын әртараптандыруды көздейді (Кавжюғлу, 2019; Өрнек және Кабак, 2023). Түркия, географиялық орналасуы тұрғысынан бай жаңартылатын энергия көздеріне ие және бұл әлеуетті, әсіресе күн және жел энергиясы салаларында пайдалануға бағытталған нақты қдамдарды жүзеге асыруда.

Түркияның энергетикалық саясаттары аясындағы электр қуатын өндіруге қатысты болашақ болжамдарға қарасақ, жаңартылатын энергия көздерінен алынатын электр қуатының үлесін 2035 жылы 41,9%-дан 54,7%-ға арттыру үлкен болса да қол жеткізуге болатын мақсат екені анық (Түркия Республикасы Энергетика және табиғи ресурстар министрлігі, 2023). Бұл мақсатқа қол жеткізу мүмкіндігін алдыңғы жоспардағы межелерді орындау жылдамдығына сүйене отырып бағамдауға болады. Түркия осы мақсатта 2019-2023 жыл-

кadar %54.7'lük hedefe rahatlıkla ulaşılabilirliğini göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2023).

Sonuç olarak yenilenebilir enerji altyapısı dünya çapında hızla yayılmakta olup güneş enerjisi ve rüzgar bu gruptaki en hızlı büyüme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye coğrafi konumu itibarıyla yenilenebilir enerji konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. Ülkenin yerli ve milli imkanları çerçevesinde geliştirilmekte olan yenilenebilir enerji altyapısı devletin kalkınma planlarıyla da desteklenerek büyüme hızına hız katmaktadır. Özellikle elektrik tüketiminin gelişen ekonomik şartlar ve hayatın vazgeçilmez bir parçası olması nedeniyle maliyetleri düşmekte olan yenilenebilir enerji kaynakları net enerji ithalatçısı olan Türkiye'nin enerji arz güvenliğini sağlayarak ekonomik kalkınması ve bağımsız enerji ve dış politikalar üretmesi açısından kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda yürütülen çalışmaların devam ettirilerek küresel eğilimlerin de önüne geçilmesi durumunda Türkiye'nin net enerji ithalatçısı durumundan gelecekte enerji ihracatçısı durumuna geçme potansiyeli bulunmaktadır. Ancak halihazırda yürütülen yenilenebilir enerji politikalarında sürdürülebilirliğin hayati bir öneme sahip olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

дарды қамтитын 11-ші Даму Жоспары аясында жаңартылатын энергияның 2023 жылға бекіткен межесін %38.9 мөлшерінде бекіткен болатын. Қазіргі уақытта бұл көрсеткіштің межеден аса орындалғанын, сондай-ақ 2021-2035 жылдары іске қосылатын жаңа энергия қуаттары арасында жаңартылатын энергия көздерінен алынатын үлестің %74.3 ретінде қарастырылғанын және де жаһандық үрдістерді назарға ала отырып, 2035 жылға дейін %54.7-дық межеге оңай қол жеткізе алатындығына сенімділікпен болжай аламыз (Түркия Республикасы Энергетика және табиғи ресурстар министрлігі, 2023).

Қорытындылай келе, жаңартылатын энергия инфрақұрылымы дүние жүзі бойынша қарқынды түрде дамып, оның ішінде күн энергиясы мен жел энергиясы осы топтың ішіндегі ең жылдам өсіп келе жатқан негізгі екі сала ретінде бағалануда. Түркия географиялық орналасуы тұрғысынан жаңартылатын энергия бойынша үлкен әлеуетке ие. Елдің өзіндік және ұлттық мүмкіндіктері шеңберінде өркендеп келе жатқан жаңартылатын энергия инфрақұрылымы мемлекеттік даму жоспарларымен қуаттана отырып, өсу жылдамдығына қарқын қосуда. Әсіресе, электр қуатын тұтыну – үздіксіз даму үдерісіндегі экономикалық шарттар мен тұрмыстың ажырамас бір бөлігі болғандықтан, шығындары азайып келе жатқан жаңартылатын энергия көздері энергияда толықтай импортқа сүйенген Түркияның энергия жеткізу қауіпсіздігін қамтамасыз ете отырып, экономикалық дамуы мен тәуелсіз энергетика және сыртқы саясаты тұрғысынан аса маңызды орынға ие. Осы бағытта жүргізіліп жатқан жұмыстардың жалғасуы және әлемдік үрдістерді басып озу арқылы Түркия болашақта энергияда толықтай импортқа тәуелділіктен қалпынан энергия экспорттаушы күйіне өту мүмкіндігі бар. Сондықтан, Түркияның қазіргі жүргізіп отырған энергия саясатында тұрақтылық өте маңызды рөл атқарады.

Kaynaklar:

- Kavcıoğlu, Şahap (2019). Yenilenebilir enerji ve Türkiye. Alınan yer: <https://dergipark.org.tr/en/pub/marufacd/issue/48758/623399>. Erişim tarihi: 15.02.2024.
- Önal, Müdrike (2020). Sürdürülebilir kalkınmada yenilenebilir enerjinin önemi: Türkiye üzerine bir değerlendirme. Alınan yer: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tbj/issue/55476/747304>. Erişim tarihi: 16.02.2024.
- Örnek, İbrahim ve Kabak, Seckin (2023). Yenilenebilir enerji tüketimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye üzerine bir inceleme. Alınan yer: <https://dergipark.org.tr/en/pub/artuklu/issue/81135/1389880>. Erişim tarihi: 16.02.2024.
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2022). Türkiye Ulusal Enerji Planı. Alınan yer: https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/EIGM/tr/Raporlar/TUEP/T%C3%BCrkiye_Ulusal_Enerji_Plan%C4%B1.pdf. Erişim tarihi: 15.02.2024.
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2023). Bilgi merkezi hidroelektrik. Alınan yer: <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-hidrolik>. Erişim tarihi: 16.02.2024.
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2023). Bilgi merkezi rüzgar. Alınan yer: <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-ruzgar>. Erişim tarihi: 16.02.2024.
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2023). Bilgi merkezi güneş. Alınan yer: <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-gunes>. Erişim tarihi: 16.02.2024.
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2023). Bilgi merkezi jeotermal. <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-jeotermal>. Erişim tarihi: 16.02.2024.
- Uluslararası Enerji Ajansı (2024). Türkiye'de enerji tedariki. Alınan yer: <https://www.iea.org/countries/turkiye/energy-mix>. Erişim tarihi: 15.02.2024.
- Uluslararası Enerji Ajansı (2024). Türkiye'de elektrik üretiminde kullanılan enerji kaynakları. Alınan yer: <https://www.iea.org/countries/turkiye/electricity>. Erişim tarihi: 15.02.2024.
- Uluslararası Enerji Ajansı (2024). Enerji tüketiminde ve elektrik üretiminde yenilenebilir enerji türlerinin payı. Alınan yer: <https://www.iea.org/countries/turkiye/renewables>. Erişim tarihi: 15.02.2024.

Дереккөз:

- Кавжыюғлы, Шаһап (2019). Жаңартылатын энергия және Түркия. Сілтеме: <https://dergipark.org.tr/en/pub/marufacd/issue/48758/623399>. Қаралған уақыты: 15.02.2024.
- Өнал, Мүдрике (2020). Тұрақты дамудағы жаңартылатын энергияның маңыздылығы: Түркия бойынша бағалау. Сілтеме: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tbj/issue/55476/747304>. Қаралған уақыты: 15.02.2024.
- Өрнек, Ибраһим және Кабак, Сечкин (2023). Жаңартылатын энергияны тұтыну мен экономикалық өсу арасындағы байланыс: Түркияға шолу. Сілтеме: <https://dergipark.org.tr/en/pub/artuklu/issue/81135/1389880>. Қаралған уақыты: 15.02.2024.
- Түркия Республикасы Энергетика және табиғи ресурстар министрлігі (2022). Түркияның ұлттық энергетикалық жоспары. Сілтеме: https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/EIGM/tr/Raporlar/TUEP/T%C3%BCrkiye_Ulusal_Enerji_Plan%C4%B1.pdf. Қаралған уақыты: 15.02.2024.
- Түркия Республикасы Энергетика және табиғи ресурстар министрлігі (2023). Гидроэнергетика ақпарат орталығы. Сілтеме: <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-hidrolik>. Қаралған уақыты: 16.02.2024.
- Түркия Республикасы Энергетика және табиғи ресурстар министрлігі (2023). Жел ақпарат орталығы. Сілтеме: <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-ruzgar>. Қаралған уақыты: 16.02.2024.
- Түркия Республикасы Энергетика және табиғи ресурстар министрлігі (2023). Күн ақпарат орталығы. Сілтеме: <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-gunes>. Қаралған уақыты: 16.02.2024.
- Түркия Республикасы Энергетика және табиғи ресурстар министрлігі (2023). Геотермалдық ақпарат орталығы. Сілтеме: <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-jeotermal>. Қаралған уақыты: 16.02.2024.
- Халықаралық энергетикалық агенттік (2024). Түркияны энергиямен қамтамасыз ету. Сілтеме: <https://www.iea.org/countries/turkiye/energy-mix>. Қаралған уақыты: 15.02.2024.
- Халықаралық энергетикалық агенттік (2024). Түркияда электр энергиясын өндіруде қолданылатын энергия көздері. Сілтеме: <https://www.iea.org/countries/turkiye/electricity>. Қаралған уақыты: 15.02.2024.
- Халықаралық энергетикалық агенттік (2024). Энергия тұтыну мен электр энергиясын өндірудегі жаңартылатын энергия түрлерінің үлесі. Сілтеме: <https://www.iea.org/countries/turkiye/renewables>. Қаралған уақыты: 15.02.2024.

EXPANDING CHINA'S EDUCATION DIPLOMACY IN CENTRAL ASIA

DR. ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

РАСШИРЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДИПЛОМАТИИ КИТАЯ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

With the post-pandemic resurgence of diplomatic activities, China has been strengthening its education diplomacy. In Central Asia, where China is an established strategic partner, its efforts to widen educational cooperation have been gaining new impetus. In late December 2023, China's Vice Minister of Education, Sun Yao, visited Kazakhstan, Uzbekistan, and Turkmenistan, where they discussed issues related to widening cooperation, including university and research cooperation, the opening of Luban workshops, and the work of Confucius Institutes. In the meantime, MOUs and practical collaboration between Central Asian and Chinese universities, as well as the ensuing academic and research exchange of faculty and students from both sides, have become more common. Uzbekistan and China are preparing to host the Forum of University Rectors in 2024; special Chinese universities educational fairs in Central Asia have been held throughout the year. The intensification of exchanges in education demonstrates that Chinese and Central Asian authorities are increasingly focusing on the education sector.

China's growing political and economic ambitions have stimulated its desire to internationalize Chinese

THE INTENSIFICATION OF EXCHANGES IN EDUCATION DEMONSTRATES THAT CHINESE AND CENTRAL ASIAN AUTHORITIES ARE INCREASINGLY FOCUSING ON THE EDUCATION SECTOR

АКТИВИЗАЦИЯ ОБМЕНОВ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ ПОКАЗЫВАЕТ, ЧТО ВЛАСТИ КИТАЯ И ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ ВСЕ БОЛЬШЕ ВНИМАНИЯ УДЕЛЯЮТ СЕКТОРУ ОБРАЗОВАНИЯ

Возобновив дипломатическую активность после пандемии, Китай укрепляет свою дипломатию в области образования. В Центральной Азии, где Китай является признанным стратегическим партнером, его усилия по расширению сотрудничества в сфере образования получают новый импульс. В конце декабря 2023 года заместитель министра образования Китая Сунь Яо посетил Казахстан, Узбекистан и Туркменистан для обсуждения вопросов, связанных с расширением сотрудничества, в том числе университетского и научного сотрудничества, открытия мастерских Лу Баня, работы Институтов Конфуция. Меморандумы о взаимопонимании, практическое сотрудничество, а также академический и научный обмен между центральноазиатскими и китайскими университетами и их преподавателями и студентами стали более распространенными. Узбекистан и Китай собираются организовать Форум ректоров университетов в 2024 году; в течение года проводились образовательные ярмарки в Центральной Азии с китайскими университетами. Интенсификация обменов в сфере образования показывает, что власти Китая и Центральной Азии все больше внима-

education. Since 2015, China has adopted its recommendations on opening up education to the outside world in a new era to disseminate its international cooperation and exchange network, with the ultimate goal of becoming a global leader by 2050. The initial recommendations from 2015 consisted of two major approaches: strengthening the capabilities of international collaboration within its BRI approaches and given the educational demands of various locations, providing a new alternative concentrating on the local characteristics and adapting to them. It was further enlarged in February 2019, when the Chinese government adopted its policy "Modernising Education in China to 2035," where it proposed ten major strategic objectives for the future of education, including the creation of overseas international branches "with Chinese characteristics". Specifically, the document defined three possible formats for opening overseas Chinese branches: gradually turning the existing Confucius Institutes into Chinese international branches; opening new Chinese university branches by transforming already-registered institutions; and promoting Chinese universities to open their autonomous universities in countries recommended by the Ministry of Education. Since 2021, the Chinese Ministry has started to

ния уделяют образованию для расширения сотрудничества.

Растущие политические и экономические амбиции Китая способствовали расширению интернационализации китайского образования. Китай с 2015 года после принятия рекомендации по открытию образования для внешнего мира в новую эпоху начал расширять свою сеть международного сотрудничества и обмена с конечной целью стать мировым лидером к 2050 году. Первоначальные рекомендации 2015 года состояли из двух основных подходов: укрепление возможностей международного сотрудничества в рамках инициативы Пояса и пути (ИПП) и учет образовательных потребностей, предоставляя новую альтернативу, концентрируясь на местных особенностях и адаптируясь к ним. Данные рекомендации были расширены в феврале 2019 года, когда китайское правительство приняло политику «Модернизация образования в Китае до 2035 года», в которой предложили десять основных стратегических целей на будущее образования, включая создание зарубежных международных отделений с китайской спецификой. Документ определил три возможных формата открытия китайских филиалов за рубежом: постепенное

promote the pilot construction of overseas Chinese institutions (Chuanya and Yun, 2022).

In parallel, within China's Belt and Road Initiative (BRI), higher education, science, and technology are considered among the key sectors of the initiative. Since the adoption of the 2016 "Education Action Plan for the Belt and Road Initiative," China intends to improve educational interconnectivity and deepen collaboration on talent development and training in order to increase the overall leverage of education, which in turn supports the larger political and economic objectives of the BRI (Belt and Road Portal, 2016). In 2017, the Chinese president launched "the Belt and Road Science, Technology, and Innovation Cooperation Action Plan" with the Science and Technology People-to-People Exchange Initiative, the Joint Laboratory Initiative, the Science Park Cooperation Initiative, and the Technology Transfer Initiatives. Collectively, these plans have been called the "Educational Silk Road," although this term was not sustained (d'Hooghe, 2021).

In Central Asia, post-pandemic China has strengthened education on the agenda of bi-

превращение существующего Института Конфуция в китайский международный филиал; открытие новых филиалов китайских университетов путем преобразования уже существующих учреждений; и содействие китайским университетам в открытии своих автономных университетов в странах, рекомендованных министерством. С 2021 года министерство образования Китая начало способствовать пилотному строительству зарубежных китайских учреждений (Чуанья и Юн, 2022).

Параллельно, в рамках ИПП, высшее образование, наука и технологии считаются одними из ключевых секторов инициативы. С момента принятия в 2016 году «Плана действий в области образования для ИПП» Китай намерен улучшить взаимосвязь в сфере образования и углубить сотрудничество в области развития и обучения талантов, для увеличения общего рычага воздействия образования, что, в свою очередь, поддерживает более широкие политические и экономические цели ИПП (Belt and Road Portal, 2016). В 2017 году президент Китая запустил «План действий по сотрудничеству в области науки, технологий и инноваций в

lateral cooperation. Under the larger matrix of its BRI and beyond, China has stepped up its involvement in the education sector through the advancement of the presence of Chinese universities and joint education programmes, the creation of Luban workshops, an increase in the number of scholarships, and the widening of the activities of the Confucius Institutes.

In particular, China had intensified its interest in enhancing its networks with Central Asian universities and creating Chinese university model branches. Prior to the pandemic, China was interested in developing its international education with the leading education markets in order to quickly increase its international ranking, for which the universities of the US, Europe, other Western countries, and Russia were best suited (Chuanya and Yun, 2022). Negotiations at that time with Central Asian universities did not result in the realization of agreed-upon plans. As an example, agreements with Uzbek colleagues on opening branches of Nanjing Polytechnic Institute (2019), Sichuan University (2020), and Jiangxi University of Traditional Chinese Medicine (2020) did not have visible implications. Similarly, in 2017, the Tajik authorities announced plans for the opening of a Chinese international university in Tajikistan, yet without further developments (Ozodi, 2017).

In the meantime, from the recent developments, one could see evidence of the shift in China's Central Asian education approach. In particular, the branch of Northwestern Polytechnical University was opened lately at Al-Farabi Kazakh National University; the City University of Hong Kong is going to open its branch at Satbayev University in Almaty (Al-Farabi University, 2023; Satbayev University, 2023). Under the BRI, at Jusup Balasagyn Kyrgyz National University, the Silk Road Institute was established

DURING THE HIGH-LEVEL MEETINGS IN EVERY CENTRAL ASIAN STATE, CHINESE AUTHORITIES EMPHASIZED A SIGNIFICANT BOOST IN CHINESE GOVERNMENT SCHOLARSHIPS FOR CENTRAL ASIAN STUDENTS FOR DEGREE STUDIES AND SHORT-TERM FELLOWSHIPS

В ХОДЕ ВСТРЕЧ НА ВЫСОКОМ УРОВНЕ В ГОСУДАРСТВАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ ПРЕДСТАВИТЕЛИ КИТАЯ ПОДЧЕРКИВАЛИ ЗНАЧИТЕЛЬНОЕ УВЕЛИЧЕНИЕ СТИПЕНДИЙ ПРАВИТЕЛЬСТВА КИТАЯ ДЛЯ СТУДЕНТОВ ИЗ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

рамках ИПП с инициативой по обмену людьми в области науки и технологий, инициативой совместных лабораторий, инициативой сотрудничества научных парков и передачей технологий. В совокупности эти инициативы получили название «Образовательный Шелковый путь», однако этот термин не получил широкой поддержки (д'Хог, 2021).

В Центральной Азии пост пандемический Китай усилил роль образования в повестке двустороннего сотрудничества. В рамках более широкой матрицы ИПП и не только, Китай активизировал свое участие в секторе образования за счет расширения присутствия китайских университетов и совместных образовательных программ, создания мастерских Лу Баня, увеличения количества стипендий и расширение деятельности Институтов Конфуция.

В частности, Китай усилил свой интерес к расширению своих сетей с университетами Центральной Азии и созданию филиалов китайских университетов. До пандемии Китай был заинтересован в развитии своего международного образования с ведущими рынками образования, чтобы быстро повысить свой международный рейтинг, для чего лучше всего подходили университеты США, Европы, других западных стран и России (Чуанья и Юн, 2022). Переговоры того времени с университетами Центральной Азии не привели к реализации согласованных планов. Например, договоренности с узбекскими коллегами об открытии филиалов Нанкинского политехнического института (2019 г.), Сычуаньского университета (2020 г.) и Университета традиционной китайской медицины Цзянси (2020 г.) не имели видимых последствий. Аналогично, в 2017 году власти Таджикистана заявили о планах открытия китайского международного университета в

by the joint efforts of Kyrgyz National University and Henan University (Kabar, 2021). In Uzbekistan, the Silk Road International University of Tourism and Cultural Heritage opened the China-Uzbekistan Belt and Road International Laboratory, a joint scientific and archaeological laboratory for the technological preservation of cultural assets (Xiaoyi and Yunyi, 2023). The Uzbek side is also interested in opening branches of leading Chinese universities, such as Tsinghua and Peking University, as proposed even by President Mirziyoyev, but the Chinese are leaning in a different direction. Given the Uzbek mathematical school's considerable influence in the global scientific community, Chinese counterparts instead suggested establishing an Uzbek-Chinese international Central Asian mathematical center (Sputnik, 2024; Novikova, 2023).

Here, it should be clarified that China's track towards internationalization of its higher education has an evolving trend where China prioritizes developed nations with large market demands. Even though China has been estab-

Таджикистане, но без дальнейшего развития (Озоди, 2017).

Между тем, в недавних мероприятиях можно увидеть свидетельства изменения подхода Китая к образованию в Центральной Азии. В частности, недавно в Казахском национальном университете имени аль-Фараби открылся филиал Северо-Западного политехнического университета; Городской университет Гонконга собирается открыть филиал на базе Сатбаев университета в Алматы (Фараби Университет, 2023; Сатбаев Университет, 2023). В рамках ИПП на базе Кыргызского национального университета имени Жусупа Баласагына совместными усилиями Кыргызского национального университета и Хэнаньского университета был создан Институт Шелкового пути (Кабар, 2021). В Узбекистане Международный университет туризма и культурного наследия «Шелковый путь» открыл Китайско-Узбекскую международную лабораторию ИПП — совместную научную и археологическую лабораторию по технологическому сохранению культурных

lishing university branches overseas since the 1970s, by 2014, there were just three Chinese university branches worldwide (Chuanya and Yun, 2022). Therefore, the steps taken in Central Asia with the actual opening of university branches, along with ongoing intentions to open more, signify China's intention to widen the scope of its education diplomacy in the region, which also implies strengthening its soft power instruments.

An intention to promote Chinese education is also seen in the international fairs for Chinese education held at major Central Asian universities. Chinese universities present their institutions at the education fairs for Chinese education in Almaty, Bishkek, Tashkent, and Dushanbe. The first forum of Tajikistan and China on technical education was held in Dushanbe (2023); a group of scientists visited Ashgabat recently to promote cooperation with China (2024); and the Forum of Uzbekistan and China University Rectors is going to be held.

ценностей (Сяои и Юньи, 2023). Узбекская сторона также заинтересована в открытии филиалов ведущих китайских университетов, таких как Цинхуа и Пекинский университет, как это предлагал даже президент Мирзиёев, но китайцы склоняются в другом направлении. Учитывая значительное влияние узбекской математической школы в мировом научном сообществе, китайские коллеги вместо этого предложили создать узбекско-китайский международный центральноазиатский математический центр (Спутник, 2024; Новикова, 2023).

Здесь следует пояснить, что путь Китая к интернационализации высшего образования имеет развивающуюся тенденцию, при которой Китай отдает приоритет развитым странам с большими рыночными потребностями. Несмотря на то, что Китай создавал филиалы университетов за рубежом с 1970-х годов, к 2014 году во всем мире существовало всего три филиала китайских университетов (Чуанья и Юн, 2022). Поэтому шаги, предпринятые в Центральной Азии с фактическим открытием филиалов университетов, наряду с продолжающимися намерениями открыть больше, означают намерение Китая расширить сферу своей образовательной дипломатии в регионе, что также подразумевает усиление его инструментов мягкой силы.

Намерение продвигать китайское образование также проявляется в международных ярмарках китайского образования, проводимых в крупных университетах Центральной Азии. Китайские университеты представляют свои учреждения на ярмарках китайского образования в Алматы, Бишкеке, Ташкенте и Душанбе. В Душанбе (2023 г.) состоялся первый форум Таджикистана и Китая по техническому образованию; группа ученых недавно посетила Ашхабад с целью развития сотрудничества с Китаем (2024 г.); планируется провести Форум ректоров университетов Узбекистана и Китая.

Помимо двустороннего сотрудничества между университетами Китая и Центральной Азии, в 2015 году на базе Сианьского университета Цзяотун был создан Университетский альянс Шелкового пути для продвижения целей ИПП. На данный момент

In addition to bilateral collaboration between Chinese and Central Asian universities, the University Alliance of the Silk Road was established in 2015 on the basis of Xian Jiaotong University to promote BRI goals. So far, seven universities from Kazakhstan and Kyrgyzstan and two universities from Tajikistan and Turkmenistan have joined the alliance to foster regional collaboration in education and research.

Another classical instrument of promotion is language courses and degree studies, which are also an important pillar of Chinese outbound strategy. China's policy of disseminating Chinese languages has been developing within its Confucius Institutes, university partners, and fellowship programmes. At present, there are 13 Confucius Institutes in Central Asia: five in Kazakhstan, four in Kyrgyzstan, and two each in Uzbekistan and Tajikistan, as well as 24 Confucius classrooms. The importance paid to these institutions could be demonstrated in the case of the opening of the new building of the Confucius Institute at Tajik National University in 2022, when the Deputy Prime Minister and Deputy Minister of Education of Tajikistan attended the ceremony (Rashidov et al., 2023). With the opening of borders after the pandemic, during the high-level meetings in every Central Asian state, Chinese authorities emphasized a significant boost in Chinese government scholarships for Central Asian students to apply for degree studies and short-term fellowships, as well as an increase in the number of places within the International Chinese Language Teachers Scholarship. Consequently, Confucius Institutes, which, besides their Confucius Institute Scholarship, coordinate the International Chinese Language Teachers Scholarship, intensified their activities in sending students and teach-

GIVEN THE FREQUENCY OF THE NEGOTIATIONS BETWEEN CHINESE AND CENTRAL ASIAN EDUCATION ADMINISTRATIONS, ALONG WITH THE INTENSIFICATION OF STAFF MOBILITY AND EXCHANGE, THE ONGOING COLLABORATION WILL LEAD TO SUSTAINING CHINESE REPRESENTATION IN THE CENTRAL ASIAN EDUCATIONAL LANDSCAPE

УЧИТЫВАЯ ЧАСТОТУ ПЕРЕГОВОРОВ МЕЖДУ АДМИНИСТРАЦИЯМИ ОБРАЗОВАНИЯ КИТАЯ И ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ, А ТАКЖЕ УСИЛЕНИЕ МОБИЛЬНОСТИ И ОБМЕНА ПЕРСОНАЛОМ, ПРОДОЛЖАЮЩЕЕСЯ СОТРУДНИЧЕСТВО ПРИВЕДЕТ К ПОДДЕРЖАНИЮ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА КИТАЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

по семь университетов из Казахстана и Кыргызстана и по два университета из Таджикистана и Туркменистана присоединились к альянсу, чтобы способствовать региональному сотрудничеству в области образования и науки.

Еще одним классическим инструментом продвижения являются языковые курсы и обучение на получение степени, которые также являются важной основой китайской внешней стратегии. Политика Китая по распространению китайского языка развивается в рамках его Институтов Конфуция, университетов-партнеров и программ стипендий. В настоящее время в Центральной Азии действуют 13 Институтов Конфуция: пять в Казахстане, четыре в Кыргызстане, по два в Узбекистане и Таджикистане, а также 24 класса Конфуция. Значение, придаваемое этим учреждениям, можно продемонстрировать на примере открытия нового здания Института Конфуция при Таджикском национальном университете в 2022 году, когда на церемонии присутствовали вице-премьер-министр и заместитель министра образования Таджикистана (Рашидов и др., 2023). С открытием границ после пандемии во время встреч на высоком уровне в каждом государстве Центральной Азии китайские власти подчеркивали значительное увеличение стипендий китайского правительства для студентов из Центральной Азии для получения степени и краткосрочных стипендии, а также увеличили количество мест в рамках Международной стипендии для учителей китайского языка. Поэтому Институты Конфуция, которые помимо своей стипендии Института Конфуция координируют Международную стипендию преподавателей китайского языка, активизировали свою деятельность по отправке студентов и преподавателей в Китай, особенно в рамках краткосрочных программ.

ers to China, especially within the short-term programmes.

As part of the BRI, a new direction of Chinese education diplomacy is developing with the Luban Workshops. Named after the well-known ancient Chinese master artisan Lu Ban, it is a Chinese vocational workshop programme that, by combining academic education with practical training, assists in developing the professional technical talent of citizens of BRI countries. Tianjin Municipality introduced it under the guidance of the Chinese Ministry of Education in 2016. The main difference of the Luban Workshops is that Chinese teachers train local teachers without directly instructing students. The creators of the Luban workshop believe that by sharing their experience with the local instructors and supporting them with high-standard instructional materials, technical standards, and experimental equipment, the workshops will contribute to effectively integrating their approaches into the local academic system as well as nurturing technical and skilled personnel for the most-demanded industries (Xiaoyi and Yunyi, 2023). With such an aim, the first Central Asian Luban workshop was inaugurated in Tajikistan in November 2022. In partnership with Tianjin Urban Construction Management and Vocation Technology College, two faculties of the Tajik Technical University in Dushanbe collaborate on training students majoring in thermal energy application technologies and engineering surveying technologies (People's Daily Online,

В рамках ИПП развивается новое направление китайской образовательной дипломатии – мастерские Лу Баня. Названная в честь известного древнего китайского мастера-ремесленника Лу Баня, это программа китайских профессиональных семинаров, которая, сочетая академическое образование с практической подготовкой, помогает развивать профессиональные технические таланты граждан стран ИПП. Эта идея была представлена муниципалитетом Тяньцзиня под руководством Министерства образования Китая в 2016 году. Основное отличие мастерских Лу Бань состоит в том, что китайские учителя обучают местных учителей, не инструктируя непосредственно студентов. Создатели мастерских Лу Бань полагают, что, делаясь своим опытом с местными преподавателями и поддерживая их высококачественными учебными материалами, техническими стандартами и экспериментальным оборудованием, семинары будут способствовать эффективной интеграции их подходов в местную академическую систему, а также в воспитании технических и квалифицированных кадров для наиболее востребованных отраслей (Сяои и Юньи, 2023). С этой целью в ноябре 2022 года в Таджикистане открыли первую центральноазиатскую мастерскую Лу Бань. В партнерстве с Тяньцзиньским колледжем управления городским строительством и профессионально-техническими технологиями, два факультета Таджикского технического университета в Душанбе сотрудничают в подготовке студентов по специальности «Технологии применения тепловой энергии» и «Инженерно-изыскательские технологии» (People's Daily Online, 2023). Еще одна мастерская Лу Бань открылась в Восточно-Казахстанском техническом университете имени Серикбаева в Усть-Каменогорске в декабре 2023 года совместно с Тяньцзиньским профессиональным институтом. Мастерская работает в рамках образовательной программы «Транспорт, транспортная техника и технологии» с использованием методики обучения «Инновационного проекта инженерной практики» и передового китайского оборудования (Gov.kz, 2023). Аналогичные планы по открытию мастерских согласованы с Тур-

2023). Another Luban workshop was opened at Serikbayev East Kazakhstan Technical University in Oskemen in December 2023, together with the Tianjin Vocational Institute. It will operate within the "Transport, Transport Equipment, and Technology" educational programme using the teaching method of the Engineering Practice Innovation Project and advanced Chinese equipment (Gov.kz, 2023). Similar plans to open workshops have been agreed upon with the Turkmen International Oil and Gas University, Kyrgyz State Polytechnic University, and Tashkent State Transport University.

Hence, Chinese activities in promoting its education diplomacy in Central Asia are flourishing. Given the frequency of the negotiations between Chinese and Central Asian education administrations, along with the intensification of staff mobility and exchange, the ongoing collaboration will lead to sustaining Chinese representation in the Central Asian educational landscape.

Central Asian universities are undergoing another transition towards internationalization of their higher education. Their engagement with Chinese universities at large is driven by two factors: on the one hand, the majority of Central Asian universities already have established their core international partners' networks, therefore, collaboration with Chinese universities allows them to diversify their partnership network.

On the other hand, most Central Asian states are undergoing another wave of internationalization in their higher education. In particular, Kazakhstan's government has been working on strengthening the competitiveness of local universities by opening branches of leading international universities in major and regional cities, as per the president's suggestion. In Uzbekistan, among the strategic directions of its reforms is the attraction of foreign universities to their country in order to teach students at home rather than sending them abroad. As a result, in virtue of the mushrooming of new international universities, Uzbekistan now has 30 branches of foreign universities. Kyrgyzstan, despite not specifying its new transition towards internationalization, is very active in

кменским международным университетом нефти и газа, Кыргызским государственным политехническим университетом и Ташкентским государственным университетом путей сообщения.

Таким образом, деятельность Китая по продвижению своей образовательной дипломатии в Центральной Азии процветает. Учитывая частоту переговоров между администрациями образования Китая и Центральной Азии, а также усиление мобильности и обмена персоналом, продолжающееся сотрудничество приведет к устойчивому представительству Китая в образовательном пространстве Центральной Азии.

Университеты Центральной Азии переживают очередной переход к интернационализации своего высшего образования. Их взаимодействие с китайскими университетами в целом обусловлено двумя факторами: с одной стороны, большинство университетов Центральной Азии уже создали свои основные сети международных партнеров, поэтому сотрудничество с китайскими университетами позволяет им диверсифицировать свою партнерскую сеть.

С другой стороны, большинство государств Центральной Азии переживают очередную волну интернационализации высшего образования. В частности, правительство Казахстана работает над усилением конкурентоспособности местных вузов путем открытия филиалов ведущих международных университетов в крупных и региональных городах по предложению президента. В Узбекистане одним из стратегических направлений реформ является привлечение иностранных вузов в свою страну с целью обучения студентов дома, а не отправки их за границу. В результате, благодаря быстрому появлению новых международных университетов, в Узбекистане теперь имеется 30 филиалов иностранных университетов. Кыргызстан несмотря на то, что не конкретизирует свой новый переход к интернационализации, очень активен в международном образовательном пространстве, имеет международные университеты, поддерживаемые западными структурами. Между тем Таджикистан, хотя и пытается сотрудничать с международными универ-

the international education space, it has international universities supported by the US and Western organizations. Tajikistan, meanwhile, while attempting to collaborate with international universities, still agrees with the fact that Russian educational programmes and academic opportunities are more attractive than those of other foreign countries (Rashidov et. al., 2023). While Turkmenistan is gradually evolving its international education cooperation, it remains conservative in its approaches.

Therefore, the reactivation of China's education diplomacy coincided with the general trend of the new internationalization wave at Central Asian universities. Yet China's share is still peripheral in the profile of the Central Asian higher education network. Therefore, the intensification of China's education diplomacy is a timely and effective instrument for spreading the Chinese influence, but to sustain and ramify education with Chinese characteristics, Chinese educators need to work more on deepening their engagement in the education sector of the region, as well as financially supporting research and education initiatives. For Central Asian citizens, enhancing Chinese representation in the Central Asian education system will allow for diversifying their international partnership networks and adding new opportunities in its education and science development.

References:

- Al-Farabi Kazakh National University (2023). A branch of Northwestern Polytechnical University of China Opened in KazNU. Retrieved from <https://farabi.university/news/82725?lang=ru>. Accessed on 28.01.2024.
- Belt and Road Portal (2016). Education Action Plan for the Belt and Road Initiative. Retrieved from <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/p/30277.html>. Accessed on 24.01.2024.
- Chuanya, Ju and Yun, Sergey (2022). The policy of higher education internationalization in China and the development of educational

FOR CENTRAL ASIAN CITIZENS, ENHANCING CHINESE REPRESENTATION IN THE CENTRAL ASIAN EDUCATION SYSTEM WILL ALLOW FOR DIVERSIFYING THEIR INTERNATIONAL PARTNERSHIP NETWORKS AND ADDING NEW OPPORTUNITIES IN THEIR EDUCATION AND SCIENCE DEVELOPMENT

ДЛЯ ГРАЖДАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ РАСШИРЕНИЕ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА КИТАЯ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ ПОЗВОЛИТ ДИВЕРСИФИЦИРОВАТЬ ИХ СЕТИ МЕЖДУНАРОДНОГО ПАРТНЕРСТВА И ДОБАВИТЬ НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ В РАЗВИТИИ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ

ситетами, все же соглашается с тем, что российские образовательные программы и академические возможности более привлекательны, чем других зарубежных стран (Рашидов и др., 2023). Туркменистан же, хотя и развивает свое международное сотрудничество в сфере образования, в целом остается консервативным в своих подходах.

Таким образом, активизация китайской образовательной дипломатии совпала с общей тенденцией новой волны интернационализации в университетах Центральной Азии. Тем не менее, доля Китая по-прежнему является периферийной в структуре сети высшего образования Центральной Азии. Поэтому интенсификация китайской дипломатии в области образования является своевременным и эффективным инструментом для распространения китайского влияния, но для поддержания и разветвления образования с китайской спецификой китайским педагогам необходимо больше работать над углублением своего участия в образовательном секторе региона, а также в предоставлении финансовой поддержки исследовательских и образовательных инициатив. Для граждан Центральной Азии расширение представительства Китая в системе образования регионе позволит диверсифицировать их сети международного партнерства и добавить новые возможности в развитии образования и науки.

Источники:

- Belt and Road Portal (2016). План действий в области образования для Пояса и Пути. Доступно по адресу: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/p/30277.html>. Дата обращения: 24.01.2024.
- д'Хог, Ингрид (2021). Китайский ИПП и международное сотрудничество в сфере высшего образования и исследований. Симбиотические отношения. В книге «Глобальные перспективы китайской инициативы Пояса и пути: утверждение агентства через региональную связан-

- cooperation between China and Uzbekistan. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta – Tomsk State University Journal*. № 482. 113–124.
- d'Hooghe, Ingrid (2021). China's BRI and International Cooperation in Higher Education and Research. A Symbiotic Relationship. In *Global Perspectives on China's Belt and Road Initiative: Asserting Agency through Regional Connectivity*. Schneider, Florian (ed.). Amsterdam, Amsterdam University Press.
- Gov.kz (2023). A unique "Lu Ban Workshop" has opened in the east of the country. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/sci/press/news/details/668271?lang=ru>. Accessed on 31.01.2024.
- Kabar (2021). Silk Road Institute opened in Bishkek. Retrieved from <https://en.kabar.kg/news/silk-road-institute-opened-in-bishkek/>. Accessed on 31.01.2024.
- Novikova, Anastasia (2023). Opening branches of Chinese universities and other initiatives. Meeting of the leaders of Uzbekistan and China. Retrieved from https://plov.press/news/politika/otkrytie_filialov_vuzov_knr_i_drugie_initsiativy_vstrecha_rukovoditeley_uzbekistana_i_kitaya/. Accessed on 31.01.2024.
- Ozodi (2017). China proposes to build an international university in Tajikistan. Retrieved from <https://rus.ozodi.org/a/28796140.html>. Accessed on 31.01.2024.
- People's Daily Online (2023). First Luban Workshop in Central Asia becomes a new 'calling card' of China's vocational education. Retrieved from <http://en.people.cn/n3/2023/0518/c90000-20020183.html#:~:text=Co%2Dfounded%20by%20China's%20Tianjin,teachers%20and%20students%20so%20far>. Accessed on 31.01.2024.
- Rashidov, Tuychi, Mullojonov, Parviz, Rashidova Umayra and Lemon, Edward (2023). Academic Diplomacy: The Educational Aspects of Chinese and Russian Soft Power in Tajikistan. *Nationalities Papers*. Published online, 1-15.
- Satbayev University (2023). Satbayev University and City University of Hong Kong have signed an agreement on creating the innovative strategic partnership. Retrieved from <https://satbayev.university/en/news/satbayev-university-and-city-university-of-hong-kong-have-signed-an-agreement-on-creating-the-innovative-strategic-partnership>. Accessed on 28.01.2024.
- Sputnik (2024). China proposed to Uzbekistan to jointly open an international mathematical center. Retrieved from <https://uz.sputniknews.ru/20240122/uzbekistan-kitay-matematika-sentr-42148729.html>. Accessed on 31.01.2024.
- Xiaoyi, Lin and Yunyi, Bai (2023). From Luban Workshop to 'Silk Road' University, China trains professional personnel for Central Asia. Retrieved from <https://www.globaltimes.cn/page/202309/1297787.shtml>. Accessed on 31.01.2024.
- ность». Шнайдер, Флориан (ред.). Амстердам, Издательство Амстердамского университета.
- Gov.kz (2023). На востоке страны открылась уникальная «Мастерская Лу Бань». Доступно по адресу: <https://www.gov.kz/memleket/entities/sci/press/news/details/668271?lang=ru>. Дата обращения: 31.01.2024.
- Кабар (2021). В Бишкеке открылся Институт Шелкового пути. Доступно по адресу: <https://en.kabar.kg/news/silk-road-institute-opened-in-bishkek/>. Дата обращения: 31.01.2024.
- Казахский Национальный Университет Аль-Фараби (2023). В КазНУ открылся филиал Северо-Западного политехнического университета Китая. Доступно по адресу: <https://farabi.university/news/82725?lang=ru>. Дата обращения: 28.01.2024.
- Новикова, Анастасия (2023). Открытие филиалов вузов КНР и другие инициативы. Встреча руководителей Узбекистана и Китая. Доступно по адресу: https://plov.press/news/politika/otkrytie_filialov_vuzov_knr_i_drugie_initsiativy_vstrecha_rukovoditeley_uzbekistana_i_kitaya/. Дата обращения: 31.01.2024.
- Озоди (2017). Китай предлагает построить в Таджикистане международный университет. Доступно по адресу: <https://rus.ozodi.org/a/28796140.html>. Дата обращения: 31.01.2024.
- People's Daily Online (2023). Первая мастерская Лу Бань в Центральной Азии становится новой «визитной карточкой» профессионального образования Китая. Доступно по адресу: <http://en.people.cn/n3/2023/0518/c90000-20020183.html#:~:text=Co%2Dfounded%20by%20China's%20Tianjin,teachers%20and%20students%20so%20far>. Дата обращения: 31.01.2024.
- Рашидов, Туйчи, Муллоджонов, Парвиз, Рашидова, Умайра, Лемон, Эдвард (2023). Академическая дипломатия: образовательные аспекты «мягкой силы» Китая и России в Таджикистане. *Nationalities Papers*. Опубликовано в Интернете, p. 1-15.
- Сатбаев Университет (2023). Сатбаев Университет и Городской университет Гонконга подписали соглашение о создании инновационного стратегического партнерства. Доступно по адресу: <https://satbayev.university/en/news/satbayev-university-and-city-university-of-hong-kong-have-signed-an-agreement-on-creating-the-innovative-strategic-partnership>. Дата обращения: 28.01.2024.
- Спутник (2024). Китай предложил Узбекистану совместно открыть международный математический центр. Доступно по адресу: <https://uz.sputniknews.ru/20240122/uzbekistan-kitay-matematika-sentr-42148729.html>. Дата обращения: 31.01.2024.
- Сяои, Линь и Юньи, Бай (2023). От мастерских Лу Бань до Университета «Шелковый путь» Китай готовит профессиональные кадры для Центральной Азии. Доступно по адресу: <https://www.globaltimes.cn/page/202309/1297787.shtml>. Дата обращения: 31.01.2024.
- Чуанья, Цзюй и Юн, Сергей, Миронович (2022). Политика КНР в сфере интернационализации высшего образования и развитие образовательного сотрудничества Китая и Узбекистана. *Вестн. Том. гос. ун-та*. 2022. № 482. 113–124.

CAN THE EAEU-IRAN FTA BOOST EURASIAN TRADE?

DR. AZIMZHAN KHITAKHUNOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

МОЖЕТ ЛИ ЗСТ ЕАЭС И ИРАНА УСИЛИТЬ ЕВРАЗИЙСКУЮ ТОРГОВЛЮ?

On December 25, 2023, members of the Eurasian Economic Union (EAEU) signed a Free Trade Agreement (FTA) with Iran on the sidelines of the Supreme Eurasian Economic Council's meeting. The FTA will eliminate import tariffs on almost 90% of the product range, which accounts for more than 95% of bilateral trade between the parties. It is expected that the FTA will boost the trade volume as the Interim Agreement between the EAEU and Iran, which came into effect in 2019, was able to double the mutual trade. In particular, total trade increased from 2.4 billion USD in 2019 to 6.2 billion USD in 2022. The FTA provides the EAEU agricultural producers with exclusive conditions for supplying to the Iranian market such essential goods as cereals, corn, cattle, and lamb meat; a duty-free regime will be established for the wide range of industrial goods and the parties made non-tariff arrangements (Eurasian Economic Commission, 2023).

The temporary agreement between the EAEU and Iran covered only 360 commodity items out of 12 thousand. It is expected that the new FTA will increase total trade to 18-20 billion USD over five to seven years. Iran is a closed market and its average import tariff is 30%. Under the FTA, the av-

**ON DECEMBER 25,
2023 MEMBERS
OF THE EURASIAN
ECONOMIC UNION
SIGNED A FREE TRADE
AGREEMENT WITH
IRAN**

**25 ДЕКАБРЯ 2023
ГОДА ЧЛЕНЫ
ЕВРАЗИЙСКОГО
ЭКОНОМИЧЕСКОГО
СОЮЗА ПОДПИСАЛИ
СОГЛАШЕНИЕ О
ЗОНЕ СВОБОДНОЙ
ТОРГОВЛИ С
ИРАНОМ**

На полях заседания Высшего Евразийского экономического совета 25 декабря 2023 года члены Евразийского экономического союза (ЕАЭС) подписали Соглашение о зоне свободной торговли (ЗСТ) с Ираном. Соглашение о свободной торговле отменит импортные пошлины почти на 90% ассортимента продукции, на долю которого приходится более 95% двусторонней торговли между сторонами. Ожидается, что ЗСТ увеличит объем торговли, поскольку Временное соглашение между ЕАЭС и Ираном, вступившее в силу в 2019 году, позволило удвоить объем взаимной торговли. В частности, общий товарооборот увеличился с 2,4 миллиардов долларов США в 2019 году до 6,2 миллиардов долларов США в 2022 году. ЗСТ предоставляет сельхозпроизводителям ЕАЭС эксклюзивные условия для поставок на иранский рынок таких товаров первой необходимости, как зерновые, кукуруза, говядина и баранина; беспошлинный режим будет установлен для широкого круга промышленных товаров, и стороны заключили нетарифные соглашения (Евразийская экономическая комиссия, 2023).

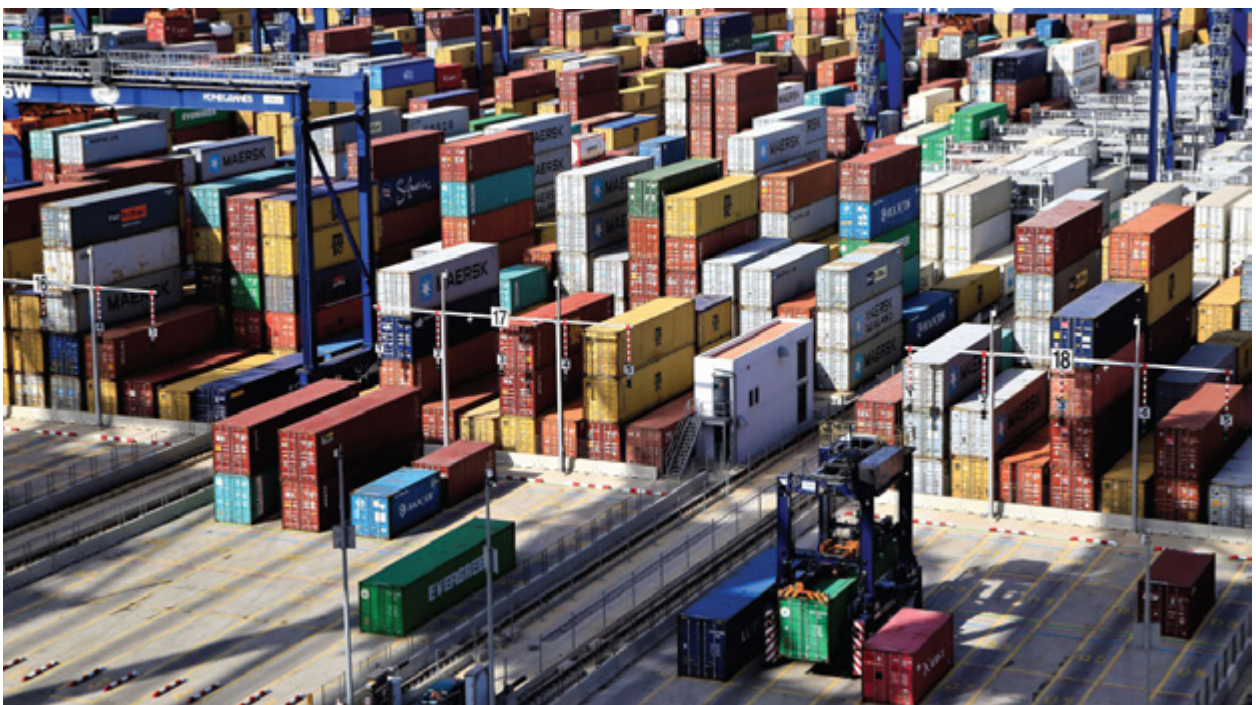
Временное соглашение между ЕАЭС и Ираном охватило лишь 360

average tariff will be reduced to 4.5%. This will save 380 million USD a year in duties. For Iranian goods, the average tariff will be reduced from 6.6% to 0.8%. The EAEU provides preferences for more than 120 positions in the agricultural sector, while Iran's preferences affect only about 100 positions. Iran's preferences will not apply to the largest import items, including approximately 40% of agri-food products such as barley and corn. The largest preferences are for rice and buckwheat, but their share in Iranian imports is extremely small. At the same time, the EAEU will eliminate tariffs on 40 items, including key ones for Iran (Litvinova, 2023).

Calculations based on data from the International Trade Center (ITC, 2024) show that in 2021 Iran's total trade with the EAEU amounted to 5041 million USD (Figure 1). Tehran's exports reached 1620 million USD, while its imports were equal to 3421 million USD. Iran has a positive trade balance with Armenia, Belarus, and Kyrgyzstan. Iran's trade with Belarus and Kyrgyzstan is insignificant. In 2021, Iran's exports to and imports from Armenia correspondingly amounted to 438 and 65 million USD. Armenia's exports to Iran mainly consist of mineral fuels (70%), while its imports remain diversified and include mineral

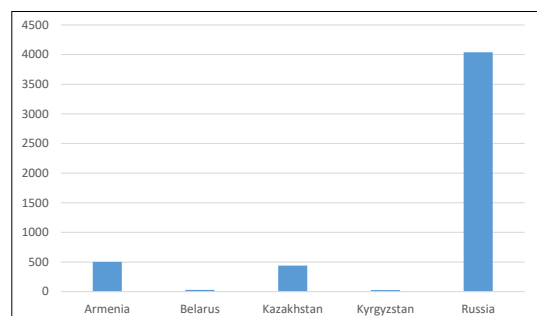
товарных позиций из 12 тысяч. Ожидается, что новое соглашение о свободной торговле увеличит общий объем торговли до 18-20 миллиардов долларов США в течение пяти-семи лет. Иран является закрытым рынком, и его средний импортный тариф составляет 30%. По условиям ЗСТ средний тариф будет снижен до 4,5%. Это позволит сэкономить 380 миллионов долларов США в год на пошлинах. Для иранских товаров средний тариф будет снижен с 6,6% до 0,8%. ЕАЭС предоставляет преференции более чем по 120 позициям в аграрном секторе, тогда как преференции Ирана затрагивают лишь около 100 позиций. Преференции Ирана не будут распространяться на крупнейшие статьи импорта, включая около 40% агропродовольственных товаров, таких как ячмень и кукуруза. Наибольшие преференции имеют рис и гречка, однако их доля в иранском импорте крайне мала. При этом ЕАЭС отменит пошлины по 40 позициям, в том числе ключевым для Ирана (Литвинова, 2023).

Расчеты на основе данных Центра международной торговли (ЦМТ, 2024) показывают, что в 2021 году общий объем торговли Ирана с ЕАЭС составил 5041 миллионов долларов США (рисунок 1). Экспорт Те-

fuels, iron and steel, plastics, inorganic chemicals, agricultural products, etc. Kazakhstan's exports to Iran increased from 275 million USD in 2021 to 318 million USD in 2022. It is worth mentioning that a share of cereals in total exports amounts to 97%. In the same period, Kazakhstan's imports from Iran grew from 166 to 210 million USD. The imports are diversified and consist of plastics, agricultural products (fruit and nuts), ceramic products, organic chemicals, etc. Russia's exports to Iran jumped from 1.2 billion USD in 2019 to 3.1 billion USD in 2021. In 2019, Russia's exports mainly consisted of agricultural products (more than 80%), including cereals, sunflower seed, soya-bean oils, meat, and edible vegetables. In the same period, Russia's imports from Iran increased from 391 million USD to 972 million USD. Russia's imports in 2019 included agricultural products (more than 77%). Product-level data for the later periods of trade between Russia and Iran are unavailable. In the EAEU, Iran mainly trades with Russia (80% of total trade), followed by Armenia (10%), Kazakhstan (8.7%), Belarus (0.6%) and Kyrgyzstan (0.5%). It is important to mention that Iran's share in total trade of the EAEU countries remains insignificant. For instance, in 2021, the indicator was equal to 0.4% for Kazakhstan and 0.5% for Russia.

Figure 1. Iran's trade with the Eurasian Economic Union members in 2021, million USD
Рисунок 1. Торговля Ирана с членами Евразийского экономического союза в 2021 году, миллионы долларов США

Source: Author's calculations and compilation based on the ITC (2024) data.

Источник: рассчитано и составлено автором на основе данных ЦМТ (2024).

Thus, can this FTA boost bilateral trade between the EAEU and Iran and positively affect

герана достиг 1620 миллионов долларов США, а импорт – 3421 миллионов долларов США. Иран имеет положительный торговый баланс с Арменией, Беларусью и Кыргызстаном. Торговля Ирана с Беларусью и Кыргызстаном незначительна. В 2021 году экспорт Ирана в Армению и импорт из Армении составили соответственно 438 и 65 миллионов долларов США. Экспорт Армении в Иран в основном состоит из минерального топлива (70%), тогда как его импорт остается диверсифицированным и включает минеральное топливо, железо и сталь, пластмассы, неорганические химикаты, сельскохозяйственную продукцию и другие товары. Экспорт Казахстана в Иран увеличился с 275 миллионов долларов США в 2021 году до 318 миллионов долларов США в 2022 году. Стоит отметить, что доля зерновых в общем объеме экспорта составляет 97%. За тот же период импорт Казахстана из Ирана вырос со 166 до 210 миллионов долларов США. Импорт диверсифицирован и состоит из пластмасс, сельскохозяйственной продукции (фруктов и орехов), керамических изделий, органических химикатов и другой продукции.

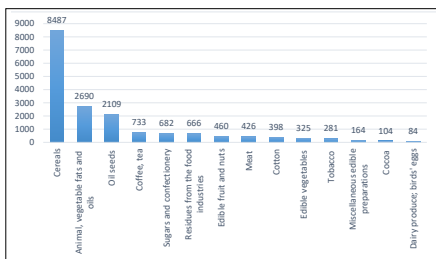
Экспорт России в Иран подскочил с 1,2 миллиардов долларов в 2019 году до 3,1 миллиардов долларов в 2021 году. В 2019 году экспорт России в основном состоял из сельскохозяйственной продукции (более 80%), включая зерновые, семена подсолнечника, соевое масло, мясо и овощи. За тот же период импорт России из Ирана увеличился с 391 миллионов долларов до 972 миллионов долларов США. Импорт России в 2019 году включал сельскохозяйственную продукцию (более 77%). Данные по продуктам за более поздние периоды торговли между Россией и Ираном недоступны. В ЕАЭС Иран в основном торгует с Россией (80% от общего объема торговли), за ним следуют Армения (10%), Казахстан (8,7%), Беларусь (0,6%) и Кыргызстан (0,5%). Важно отметить, что доля Ирана в общем объеме торговли стран ЕАЭС остается незначительной. Например, в 2021 году показатель был равен 0,4% для Казахстана и 0,5% для России.

Таким образом, может ли это соглашение о свободной торговле стимулировать дву-

the Eurasian trade? To answer this question, it is important to assess the Iranian market and analyze its import structure. In 2022, Iran's total imports amounted to almost 59 billion USD. The following Figure 2 shows the agricultural imports of Iran in the same year. The country's cereal imports reached almost 8.5 billion USD or 14.5% of total imports. Imports of animal and vegetable fats and oils and oil seeds correspondingly amounted to 2.7 billion USD (4.6%) and 2.1 billion USD (3.6%). The Iranian market is also a good opportunity for producers of sugar and confectionery, meat, cotton, vegetables, and many other food products.

Figure 2. Iran's imports by selected products, million USD

Рисунок 2. Импорт Ирана по отдельным товарам, миллионы долларов США

Source: Author's compilation based on the ITC (2024) data.

Источник: составлено автором на основе данных ЦМТ (2024).

Analysis of the structure of the imported cereals and main suppliers (Figure 3) reveals important export opportunities for the Eurasian producers. Besides wheat and meslin, which are a main export product to the Iranian market from Russia and Kazakhstan, Iran imports substantial amounts of maize, corn, and rice. In particular, in 2022, Iran's maize and corn imports from the United Arab Emirates (UAE) amounted to 2263 million, from Russia – 142 million, from the United Kingdom – 310 million, from Türkiye – 227 million, from Germany – 26 million USD. Kazakh-

TOTAL TRADE BETWEEN THE EAEU AND IRAN INCREASED FROM 2.4 BILLION USD IN 2019 TO 6.2 BILLION USD IN 2022

ОБЩИЙ ОБЪЕМ ТОРГОВЛИ МЕЖДУ ЕАЭС И ИРАНОМ УВЕЛИЧИЛСЯ С 2,4 МИЛЛИАРДОВ ДОЛЛАРОВ В 2019 ГОДУ ДО 6,2 МИЛЛИАРДОВ ДОЛЛАРОВ В 2022 ГОДУ

стороннюю торговлю между ЕАЭС и Ираном и положительно повлиять на Евразийскую торговлю? Чтобы ответить на этот вопрос, важно оценить иранский рынок и проанализировать структуру его импорта. В 2022 году общий объем импорта Ирана составил почти 59 миллиардов долларов США. На следующем рисунке 2 показан сельскохозяйственный импорт Ирана в том же году. Импорт зерновых в страну достиг почти 8,5 миллиардов долларов или 14,5% от общего объема импорта. Импорт животных и растительных жиров, а также масел и семян масличных культур составил соответственно 2,7 миллиардов долларов (4,6%) и 2,1 миллиардов долларов (3,6%). Иранский рынок также является хорошей возможностью для производителей сахара и кондитерских изделий, мяса, хлопка, овощей и многих других продуктов питания.

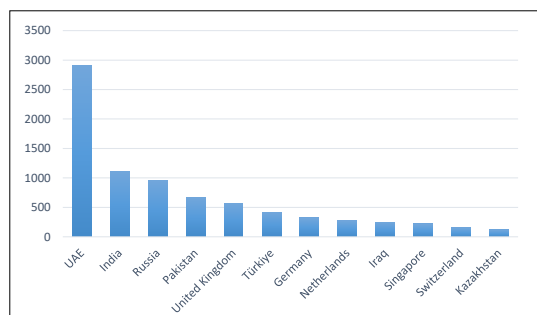
Анализ структуры импортируемых зерновых и основных поставщиков (рисунок 3) показывает важные экспортные возможности для Евразийских производителей. Помимо пшеницы и меслин, которые являются основным экспортным продуктом на иранский рынок из России и Казахстана, Иран импортирует значительные объемы кукурузы и риса. В частности, в 2022 году импорт кукурузы Ираном из Объединенных Арабских Эмиратов (ОАЭ) составил 2263 миллиона, из России – 142 миллиона, из Великобритании – 310 миллионов, из Турции – 227 миллионов, из Германии – 26 миллионов долларов США. Казахстан не экспортировал в Иран кукурузу, но экспортировал пшеницу и меслин на 107 миллионов, а также ячмень на 16 миллионов долларов. Поставщиками риса в Иран были Индия (1111 миллионов долларов) и Пакистан (668 миллионов долларов).

stan didn't export maize and corn to Iran, but exported wheat and meslin, and barley worth 107 million and 16 million USD, respectively. Iran's rice suppliers included India (1111 million USD) and Pakistan (668 million USD).

In 2022, Iran imported animal, vegetable, or microbial fats and oils from Türkiye (814 million USD), UAE (522 million), and Malaysia (332 million USD). Exports from Russia and Kazakhstan were equal to 51 million and 4 million USD, respectively. Oil seeds are mainly imported from the UAE, Switzerland, and the United Kingdom. It is worth mentioning that key meat suppliers to the Iranian market are Brazil (55%), Türkiye (22%), and UAE (12%). Russia's share in 2022 amounted to 1.4%.

Figure 3. Iran's cereals import by countries in 2022, million USD

Рисунок 3. Импорт зерновых Ирана по странам в 2022 году, миллионы долларов США

Source: Author's compilation based on the ITC (2024) data.

Источник: составлено автором на основе данных ЦМТ (2024).

В 2022 году Иран импортировал животные и растительные жиры и масла из Турции (814 миллионов долларов), ОАЭ (522 миллиона долларов) и Малайзии (332 миллиона долларов). Экспорт из России и Казахстана составил 51 миллион и 4 миллиона долларов, соответственно. Семена масличных культур в основном импортируются из ОАЭ, Швейцарии и Великобритании. Стоит отметить, что ключевыми поставщиками мяса на иранский рынок являются Бразилия (55%), Турция (22%) и ОАЭ (12%). Доля России в 2022 году составила 1,4%.

Иран также может получить выгоду от ЗСТ, поскольку соглашение может стать хорошим стимулом для автомобильной промышленности страны. По сообщениям иранских СМИ (Tehran Times, 2023), автопром страны показывает многообещающие результаты. В 2022 году Международная организация производителей автомобилей поставила Иран на шестое место в мире по темпам роста производства автомобилей. В частности, производство автомобилей в Иране выросло на 19% в 2022 году: в указанном году страна выпустила 1064 миллиона автомобилей, тогда как в 2021 году этот показатель составлял 894 тысячи. Однако Financial Times (2023) сообщает, что автомобильный сектор Ирана испытывает трудности, связанные с влиянием санкций. В частности, предложение автомобилей является низким, а цены высокими, поскольку крупнейшая неэнергетическая отрасль страны изо всех сил пытается найти необходимые ресурсы. Стоит

Iran can also benefit from the FTA as it can become a good incentive for the country's car industry. According to Iranian media reports (Tehran Times, 2023), the country's car industry shows promising results. In 2022, the International Organization of Motor Vehicle Manufacturers ranked Iran 6th worldwide in terms of car manufacturing growth. In particular, car manufacturing in Iran increased by 19% in 2022, as the country manufactured 1.064 million vehicles in the mentioned year, while the figure was 894 thousand in 2021. However, the Financial Times (2023) reports that Iran's car sector buckles under the impact of sanctions. In particular, vehicles are in short supply and prices are high as the country's biggest non-energy industry struggles to source crucial inputs. It is worth mentioning that Iran's car industry is the country's largest sector outside oil and gas, which accounts for 4% of the country's gross domestic product and employs some 500 thousand workers. The Financial Times reminds that production reached 1.5 million units in 2017, one of the highest levels ever, but from there the number fell below 1 million annually. To address the

↑ отметить, что автомобильная промышленность Ирана является крупнейшим сектором страны помимо нефти и газа, а на его долю приходится 4% валового внутреннего продукта страны и в нем занято около 500 тысяч человек. The Financial Times напоминает, что в 2017 году производство достигло 1,5 миллиона единиц, что является одним из самых высоких показателей за всю историю, но затем этот показатель упал ниже 1 миллиона в год. Чтобы справиться с кризисом, который повлиял на цены в Иране, страна пересмотрела свой запрет на импорт автомобилей и разрешила ограниченное количество новых автомобилей из Китая, а также рассматривала вопрос о том, разрешить ли импорт поддержанных автомобилей. Перед заключением ЗСТ было объявлено, что второй по величине автопроизводитель Ирана SAIPA должен прийти на российский рынок после подписания прорывного соглашения на экспорт 45 тысяч автомобилей. Российский рынок остается привлекательным для иранских производителей из-за санкций и ухода из России многих европейских и

crisis, which affected the prices in Iran, the country revised its ban on car imports and allowed a limited number of new vehicles from China, and was considering whether to permit the import of second-hand cars. Before the FTA, it was announced that Iran's second largest automaker SAIPA was set to arrive on the Russian market following the signing of a breakthrough agreement for the export of 45 thousand of its vehicles. Russia's market remains attractive for Iran's producers due to sanctions and the exit of many European and Japanese brands from Russia (BNE IntelliNews, 2023). Later, Iran signed a 450 million USD contract to export 45 thousand SAIPA vehicles to Belarus in the next three years (BNE IntelliNews, 2023).

Bilateral relations between Russia and Iran are an important factor in driving trade cooperation. According to Tazmini (2021), Russia and Iran share a similar geopolitical worldview challenging the US-led Atlanticist ideological and power systems, and supporting the vision of the international order, favoring sovereign internationalism over liberal interventionism. Russia is an important supplier of sophisticated weapon systems, military equipment, and technology to Iran. Following the conflict in Ukraine, political, military, economic, and technological cooperation between the countries widened and deepened (Gramer and Mackinnon, 2023; Seligman and Ward, 2023). Indeed, Russia and Iran signed many important agreements. On May 17, 2023, a Russian-Iranian intergovernmental agreement was signed on cooperation in financing the design, construction, and supply of goods and services for the creation of the Rasht-Astara railway. The Rasht-Astara railway section in Iran, with a length of 162 km, remains the last unfinished section of the Western route of the international North-South transport corridor. This section will

IRAN'S CEREAL IMPORTS REACHED ALMOST 8.5 BILLION USD OR 14.5% OF TOTAL IMPORTS

ИМПОРТ ЗЕРНОВЫХ В ИРАНЕ ДОСТИГ ПОЧТИ 8,5 МИЛЛИАРДОВ ДОЛЛАРОВ США, ИЛИ 14,5% ОТ ОБЩЕГО ОБЪЕМА ИМПОРТА

японских брендов (BNE IntelliNews, 2023). Позже Иран подписал контракт на 450 миллионов долларов на экспорт 45 тысяч автомобилей SAIPA в Беларусь в ближайшие три года (BNE IntelliNews, 2023).

Двусторонние отношения между Россией и Ираном являются важным фактором развития торгового сотрудничества. По мнению Тазмини (2021), Россия и Иран разделяют схожее геополитическое мировоззрение, бросая вызов Атлантистским идеологическим и силовым системам под руководством США и поддерживая видение международного порядка, в котором отдают предпочтение суверенному интернационализму, чем либеральному интервенционизму. Россия является важным поставщиком современных систем вооружения, военной техники и технологий в Иран. После конфликта на Украине политическое, военное, экономическое и технологическое сотрудничество между странами расширилось и углубилось (Грамер и Маккиннон, 2023; Селигман и Уорд, 2023). Действительно, Россия и Иран подписали много важных соглашений. 17 мая 2023 года подписано Российско-иранское межправительственное соглашение о сотрудничестве в финансировании проектирования, строительства и поставки товаров и услуг для создания железной дороги Решт-Астара. Участок железной дороги Решт-Астара в Иране протяженностью 162 км остается последним незавершенным участком западного маршрута международного транспортного коридора Север-Юг. Этот участок закрывает железнодорожное сообщение через Россию, Азербайджан и Иран от Усть-Луги и Санкт-Петербурга до порта Бандар-Аббас в Персидском заливе. В июле 2022 года «Газпром» и NIOC подписали меморандум о взаимопонимании о стратегическом сотрудничестве.

close the railway connection across Russia, Azerbaijan, and Iran from Ust-Luga and St. Petersburg to the port of Bandar Abbas in the Persian Gulf. In July 2022, Gazprom and NIOC signed a memorandum of understanding on strategic cooperation. The document involves an analysis of the possibilities of interaction in the development of gas and oil fields in Iran, swaps for natural gas and petroleum products, the implementation of large and small-scale projects for the production of liquefied natural gas, the construction of main gas pipelines and scientific, technical and technological cooperation (Alifirova, 2023). Thus, the signed FTA is one more step towards a comprehensive political and economic partnership between Russia and Iran.

However, members of the EAEU, in particular Kazakhstan, can benefit from the FTA. Firstly, the volume of agricultural and food imports of Iran is a huge opportunity for Kazakhstan due to the proximity of the Iranian market. Kazakhstan's producers can use the Kazakhstan-Turkmenistan-Iran railway or ports of the Caspian Sea. FTA preferences and infrastructural connectivity make Kazakhstan's producers more competitive in the Iranian market. Completion of the North-South international transport corridor is another trade opportunity for the country's producers. Kazakhstan should diversify its supply of food products, paying attention to corn and maize, oil seeds, meat, and dairy produce. Secondly, the FTA can become an opportunity for increasing mutual trade between Kyrgyzstan and Iran, which is also beneficial for Kazakhstan as a transit country. Thirdly, besides agricultural imports, Kazakhstan should analyze the industrial and technological needs of Iran and focus on developing and supplying high-tech products. Thus, boosting Eurasian trade, penetration of the Iranian market, and full use of

KAZAKHSTAN SHOULD ANALYZE THE INDUSTRIAL AND TECHNOLOGICAL NEEDS OF IRAN AND FOCUS ON DEVELOPING AND SUPPLYING HIGH-TECH PRODUCTS

КАЗАХСТАНУ НЕОБХОДИМО АНАЛИЗИРОВАТЬ ПРОМЫШЛЕННЫЕ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ПОТРЕБНОСТИ ИРАНА И СОСРЕДОТОЧИТЬСЯ НА РАЗРАБОТКЕ И ПОСТАВКАХ ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ

financialtribune.com

Документ включает и предполагает анализ возможностей взаимодействия при разработке газовых и нефтяных месторождений в Иране, swaps на природный газ и нефтепродукты, реализацию крупных и мелких проектов по производству сжиженного природного газа, строительство магистральных газопроводов, а также научно-техническое и технологическое сотрудничество (Алифирова, 2023). Таким образом, подписанное ЗСТ является еще одним шагом на пути

the FTA opportunities will require Kazakhstan and other EAEU members to improve competitiveness by investing in the production and technological capacities of their local businesses. Iran's producers can also benefit from the FTA. It can increase supplies of both agricultural and industrial products such as cars and intensify the competition in the EAEU market. In total, higher volumes of bilateral trade will positively influence both parties and contribute to their economic development.

к всестороннему политическому и экономическому партнерству между Россией и Ираном.

Однако члены ЕАЭС, в частности Казахстан, могут получить выгоду от ЗСТ. Во-первых, объем импорта сельскохозяйственной продукции и продуктов питания Ирана представляет собой огромную возможность для Казахстана благодаря близости иранского рынка. Казахстанские производители могут использовать железную дорогу Казахстан-Туркменистан-Иран или порты Каспийского моря. Преференции ЗСТ и инфраструктурная связь делают казахстанских производителей более конкурентоспособными на иранском рынке. Завершение строительства международного транспортного коридора Север-Юг – еще одна торговая возможность для производителей страны. Казахстану следует диверсифицировать поставки продуктов питания, уделив внимание кукурузе, семенам масличных культур, мясу и молочной продукции. Во-вторых, ЗСТ может стать возможностью для увеличения взаимной торговли между Кыргызстаном и Ираном, что также выгодно Казахстану как транзитной стране. В-третьих, помимо импорта сельскохозяйственной продукции, Казахстану следует проанализировать промышленные и технологические потребности Ирана и сосредоточиться на разработке и поставках высокотехнологичной продукции. Таким образом, стимулирование Евразийской торговли, проникновение на иранский рынок и полное использование возможностей ЗСТ потребует от Казахстана и других членов ЕАЭС повышения конкурентоспособности за счет инвестиций в производственные и технологические возможности своих местных предприятий. Иранские производители также могут получить выгоду от ЗСТ. Это может увеличить поставки как сельскохозяйственной, так и промышленной продукции, такой как автомобили, и усилить конкуренцию на рынке ЕАЭС. В целом увеличение объемов двусторонней торговли окажет положительное влияние на обе стороны и будет способствовать их экономическому развитию.

References:

- Alifirova, Yelena (2023). North-South, energy and international agenda. V. Putin held talks with the President of Iran. Retrieved from <https://neftegaz.ru/news/partnership/806469-sever-yug-energetika-i-mezhdunarodnaya-povestka-v-putin-provel-peregovory-s-prezidentom-irana/>. Accessed on 25.12.2023.
- BNE IntelliNews (2023). Iran signs breakthrough deal to export 45.000 cars to Russia. Retrieved from <https://www.intellinews.com/iran-signs-breakthrough-deal-to-export-45-000-cars-to-russia-270844/>. Accessed on 20.12.2023.
- BNE IntelliNews (2023). Iran to export 45.000 SAIPA vehicles to Belarus. Retrieved from <https://www.intellinews.com/iran-to-export-45-000-saipa-vehicles-to-belarus-273128/>. Accessed on 20.12.2023.
- Eurasian Economic Commission (2023). EAEU and Iran create a full-fledged free trade area. Retrieved from <https://eec.eaeunion.org/en/news/eaes-i-iran-sozdayut-polnoformatnuyu-zonu-svobodnoy-torgovli/>. Accessed on 25.12.2023.
- Financial Times (2023). Iran's car sector buckles under the impact of sanctions. Retrieved from <https://www.ft.com/content/f55ab564-7cea-4520-bfa2-a9382b3a8de1>. Accessed on 14.12.2023.
- Gramer, Robbie, and Amy, Mackinnon (2023). Iran and Russia are closer than ever before. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/iran-russia-drones-ukraine-war-military-cooperation/>. Accessed on 20.12.2023.
- International Trade Center (2024). Trade statistics. Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>. Accessed on 01.02.2024.
- Litvinova, Yelizaveta (2023). The EAEU and Iran will sign an agreement on duty-free trade. Retrieved from <https://www.agroinvestor.ru/markets/news/41602-eaes-i-iran-podpishut-soglashenie-o-besposhlinnoy-torgovle/>. Accessed on 22.12.2023.
- Seligman, Lara and Alexander, Ward (2023). New U.S. intelligence shows Russia's deepening defense ties with Iran. Retrieved from <https://www.politico.com/news/2023/06/09/united-states-security-council-russia-iran-weapons-00101191>. Accessed on 04.01.2024.
- Tazmini, Ghoncheh (2021). Russia and Iran – a strategic alliance or something more? Retrieved from <https://www.lse.ac.uk/research/research-for-the-world/politics/russia-and-iran-a-strategic-alliance-or-something-more>. Accessed on 25.12.2023.
- Tehran Times (2023). Iran ranks 6th worldwide in terms of car manufacturing growth in 2022: OICA. Retrieved from <https://www.tehrantimes.com/news/483171/Iran-ranks-6th-worldwide-in-terms-of-car-manufacturing-growth>. Accessed on 20.12.2023.

Источники:

- Алифинова, Елена (2023). Север-Юг, энергетика и международная повестка. В. Путин провел переговоры с Президентом Ирана. Доступно по адресу: <https://neftegaz.ru/news/partnership/806469-sever-yug-energetika-i-mezhdunarodnaya-povestka-v-putin-provel-peregovory-s-prezidentom-irana/>. Дата обращения: 25.12.2023.
- BNE IntelliNews (2023). Иран подписывает революционное соглашение об экспорте 45 000 автомобилей в Россию. Доступно по адресу: <https://www.intellinews.com/iran-signs-breakthrough-deal-to-export-45-000-cars-to-russia-270844/>. Дата обращения: 20.12.2023.
- BNE IntelliNews (2023). Иран экспортирует в Беларусь 45000 автомобилей SAIPA. Доступно по адресу: <https://www.intellinews.com/iran-to-export-45-000-saipa-vehicles-to-belarus-273128/>. Дата обращения: 20.12.2023.
- Грамер, Робби и Эми, Маккиннон (2023). Иран и Россия стали ближе, чем когда-либо прежде. Доступно по адресу: <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/iran-russia-drones-ukraine-war-military-cooperation/>. Дата обращения: 20.12.2023.
- Евразийская экономическая комиссия (2023). ЕАЭС и Иран создают полноценную зону свободной торговли. Доступно по адресу: <https://eec.eaeunion.org/en/news/eaes-i-iran-sozdayut-polnoformatnuyu-zonu-svobodnoy-torgovli/>. Дата обращения: 25.12.2023.
- Financial Times (2023). Автомобильный сектор Ирана испытывает трудности под воздействием санкций. Доступно по адресу: <https://www.ft.com/content/f55ab564-7cea-4520-bfa2-a9382b3a8de1>. Дата обращения: 14.12.2023.
- Литвинова, Елизавета (2023). ЕАЭС и Иран подпишут соглашение о беспошлинной торговле. Доступно по адресу: <https://www.agroinvestor.ru/markets/news/41602-eaes-i-iran-podpishut-soglashenie-o-besposhlinnoy-torgovle/>. Дата обращения: 22.12.2023.
- Центр международной торговли (2024). Торговая статистика. Доступно по адресу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>. Дата обращения: 01.02.2024.
- Селигман, Лара и Александр, Уорд (2023). Новые разведывательные данные США свидетельствуют об углублении оборонных связей России с Ираном. Доступно по адресу: <https://www.politico.com/news/2023/06/09/united-states-security-council-russia-iran-weapons-00101191>. Дата обращения: 01.04.2024.
- Тазмини, Гонче (2021). Россия и Иран – стратегический альянс или нечто большее? Доступно по адресу: <https://www.lse.ac.uk/research/research-for-the-world/politics/russia-and-iran-a-strategic-alliance-or-something-more>. Дата обращения: 25.12.2023.
- Tehran Times (2023). Иран займет 6-е место в мире по темпам роста производства автомобилей в 2022 году: ОИКА. Доступно по адресу: <https://www.tehrantimes.com/news/483171/Iran-ranks-6th-worldwide-in-terms-of-car-manufacturing-growth>. Дата обращения: 20.12.2023.

2024 TAYVAN GENEL SEÇİMİ: KÜÇÜK ADANIN BÜYÜK HEDEFİ

OMIRBEK HANAYI

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACISI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ,
АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

2024 ЖЫЛҒЫ ТАЙВАН САЙЛАУЫ: КІШКЕНТАЙ АРАЛДЫҢ ҮЛКЕН МАҚСАТЫ

13 Ocak 2024 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerde Tayvan'ın 16. dönem Başkan ve Başkan Yardımcısı, 11. dönem Parlamentosu belirlenmiştir. Tayvan Merkezi Seçim Komisyonu'nun (CEC) resmî açıklamasına göre, genel seçimde iktidardaki Demokratik İlerleme Partisi'nin (DPP) adayı Lai Ching-te ve seçim ortağı Hsiao Bi-khim %40.05 (5.586.019) oyla galip çıkmıştır. Muhalefet partilerden Çin Milliyetçi Partisi'nin (KMT) adayı Hou Yu-ih ve seçim ortağı Jaw Shaw-kong %33.49 (4.671.021) ve Tayvan Halk Partisi'nin (TPP) adayı Ko Wen-je ve seçim ortağı Cynthia Wu %26.46 (3.690.466) oy almışlardır (CEC, 2024). Seçim sonucunda Tayvan Parlamentosu'ndaki 113 sandalyenin 52'sini KMT, 51'ini DPP, 8'ini TPP ve 2'sini ise bağımsız siyasetçiler kazanmışlardır (CEC, 2024).

2024 Tayvan Genel Seçiminin, ülkenin siyasi tarihindeki en kritik seçim olduğu söylenebilir. Çünkü Tayvan'ın çok partili demokratik tarihinde ilk defa bir parti arka-arkaya üç kez başkanlığı kazanmıştır. Eylül 1986'da muhalefet olarak kurulan ve 2000-2008 yılları arasında iki dönem ülkeyi yöneten DPP, 2016'dan beri Tayvan'ın iktidardaki partisidir. DPP'nin üçüncü kez başkanlığı kazanması parti açısından büyük bir başarıdır. Dahası Ağustos 2019'da kurulan ve ilk defa başkan

TAYVAN'DAKİ GENEL SEÇİMİN NEREDEYSE ÇİN VE ABD BAŞTA OLMAK ÜZERE TÜM DÜNYANIN GÜNDEMİNDE OLDUĞUNU SÖYLEMEK MÜMKÜNDÜR

ТАЙВАНДАҒЫ САЙЛАУ БҮКІЛ ӘЛЕМНІҢ, ӘСІРЕСЕ ҚЫТАЙ МЕН АҚШ-ТЫҢ БАСТЫ НАЗАРЫНДА БОЛДЫ

2024 жылы 13 қаңтарда өткен жалпы сайлауда Тайванның 16-шы президенті мен вице-президенті және 11-ші мерзімі парламенті анықталды. Тайван Орталық сайлау комиссиясының (ОСК) ресми мәлімдемесіне сәйкес, биліктегі Демократиялық даму партиясының (ДДП) кандидаты Лай Циндэ мен сайлаудағы серіктесі Сяу Бикхим сайлауда 40,05% (5 586 019) дауыс жинап жеңіске жетті. Оппозициялық партиялар арасында Қытай ұлтшыл партиясының (ҚҰП) кандидаты Хоу Юи мен сайлаудағы серіктесі Жао Шаокан 33,49% (4 671 021) дауыс, ал Тайван Халықтық партиясының (ТХП) кандидаты Кэ Вэньчжэ мен сайлаудағы серіктесі Синтия Ву 26,46% (3 690 466) дауыс жинады (ОСК, 2024). Сайлау нәтижесінде Тайван парламентіндегі 113 орынның 52-сін КМТ, 51-ін DPP, 8-ін TPP және 2-сін тәуелсіз саясаткерлер иеленді (ОСК, 2024).

Тайвандағы 2024 жылғы жалпы сайлау елдің саяси тарихындағы ең маңызды сайлау деуге болады. Өйткені Тайванның көппартиялы демократиялық тарихында тұңғыш рет бір партия қатарынан үш рет президенттік сайлауда жеңіске жетті. 1986 жылдың қыркүйегінде оппозициялық партия ретінде құрылған және елді 2000-2008 жылдар ара-

adayı ықаран TPP'nin %26.46 ой қазанması ve %22.07 оула парламентода 8 сандалые қазанарак үчүңцү буюк парти haline gelmesi de Тайван тарихиндеки дйгер бир илктир. Тайван'ın son 30 ыллк сйаси демократиклешеме суюрине ирили уфаклы 350 сйаси парти курулмушкен, KMT ve DPP дйсында ийибир парти бу кадар ой қазанамамыштыр. TPP'nin хызла уюкселмесине паралел olarak Тайван'ın сйаси hayatında rekabetin арттығынй гormekteyiz.

Hint-Pasifik бoлгесиндеки куюк бир ада улкеси olan Тайван'daki genel сечимин neredeyse Çin ve ABD башта olmak üzere tüm дунянын gündeminde olduғуну сoylemek мумкундур. Ozellikle ыллardır adanın kendi topraklarının bir parçası olduғуну iddia eden Çin, Тайван'daki söz konusu сечимде bir kez daha бағымсызлык yanлыс DPP'nin қазанmasından oldukча rahatsız olmuştur. Zira 13 Ocak 2024

лығында екі мерзімге басқарған ДДП 2016 жылдан бері Тайванның билеуші партиясы. ДДП президенттік сайлауда үшінші рет жеңіске жетуі – партия үшін үлкен жетістік. Сонымен қатар, 2019 жылдың тамыз айында құрылған және алғаш рет президенттікке кандидат ұсынған ТХП-ның 26,46% дауыс жинап, 22,07% дауыспен парламенттегі 8 орынды жеңіп алып, үшінші ірі партияға айналуы да Тайван тарихында алғаш рет кездесіп отыр. Соңғы 30 жылда Тайвандағы саяси демократияландыру үдерісінде үлкенді-кішілі 350 саяси партия құрылса, ҚҰП мен ДДП-дан басқа ешбір партия мұншалықты дауыс жинамаған еді. ТХП-ның тез көтерілуінен Тайванның саяси өмірінде бәсекелестіктің артқанын көреміз.

Үнді-Тынық мұхиты аймағындағы шағын арал мемлекеті Тайвандағы сайлау бүкіл

тарихінде Çin Devlet Консейи Тайван İşleri Ofisi Сөзсүсү Chen Binhua, 14 Оцак 2024 тарихінде Çin Дышшлери Баканлыгы Сөзсүсү Mao Ning ve 15 Оцак 2024 тарихінде Çin Дышшлери Баканы Wang Yi yaptıkları ачылкларда, сечлмн сонуцу не олурса олсун, Тайван'н Çin'н бнр парчасы олдуғуну ve Тайван'н Çin иле yeniden бнрлешмесннн кащннлмз олдуғуну текрарламшлардыр (Xinhua, 2024; Çin Дышшлери Баканлыгы, 2024; China Daily, 2024). Çin'н ачылкларнана тепкн гөстерен Taipei йөнетнмн, Пекин йөнетнмнне "Тайван'дакн демократнк сечлмлернн сонуцларнана sayгы дуымз" ve "Тайван'а каршы баскн ve зорламзды дурдурмз" чағрысында булунарак "Тайван'н егеменлнғннн, демократнк ve öзгүр yapısını kararlılıkla savunmaya devam edeceғннн" vurgulamıştır (MAC, 2024). Тайван'дакн сечлм сонуцларннн ардыннан ABD, Аврупа Бнрлнғн (AB), Алманыз, Авустралыз, Бнрлешлк Krallık, Çек Cumhuriyeti, Filipinler, Fransa,

әлемннң, әснресе Қытай мен АҚШ-тың басты назарында болды. Жылдар бойы аралды өз территориясының бнр бөлігі деп қарап келген Қытай Тайвандағы сайлаудағы тәуелснздіктн жақтайтын ДДП-ның жеңсн қатты алаңдатты. Онсызда 2024 жылы 13 қаңтарда Қытай Мемлекеттік кеңесннң Тайван істерн кеңесннң баспасөз хатшысы Чен Бннхуа, 2024 жылы 14 қаңтарда Қытай Сыртқы істер министрлігннң баспасөз хатшысы Мао Ннн және 2024 жылы 15 қаңтарда Қытай Сыртқы істер министрн Ван И мәлімдеме жасап, сайлау нәтнжесн мейлн қалай болса да, Тайванның Қытайдың бнр бөлігі екеннн және Тайванның Қытаймен қайта қосылуы сөзснз екеннн қайталады (Снньхуа, 2024; Қытай СІМ, 2024; China Daily, 2024). Қытайдың мәлімдемелернне қарсылық танытқан ресмн Тайбэй ресмн Пекинді «Тайвандағы демократнзлык сайлау нәтнжелернн құрметтеуге» және «Тайванға қарсы қысым мен мәжбүрлеудн тоқтатуға» шақырып, «Тайванның егеменднғнн, демократнзлык да еркнн жүйеснн табанды түрде қорғауды жалғастыратынын» ескерттн (MAC, 2024). Тайвандағы сайлау нәтнжелерн жарналанғаннан кейнн АҚШ, Еуропалық Одақ (ЕО), Германия, Авустралыз, Ұлыбритания, Чехнз, Фнлпппнн, Француз, Оңтүсткн Корея, Жапоннз, Италнз, Канада, Литва, Парагвай, Сннгапур, Сомалн және Жаңз Зеланднз снзқты демократнзлык елдерднң жоғары лауазымды тұлғалары сайлау нәтнжелернне байланысты Тайванды құттықтаса, Индонезнз, Иран, Ресей және Вьетнам снзқты елдер де «Бнр Қытай» снзатын қолдайтынын қайталады. Ресмн Пекин аталмыш құттықтауларды «Қытайдың ішкн істернне араласу» ретннде қабылдап, наразылык бнлднрдн (The Guardian, 2024).

2024 жылдың 20 мамырында президенттік қызметнне кнрнсетнн Лайдың қандай сыртқы снзасат ұстанатынын азды-көптн болжауға болады. Лайдың 2017-2019 жылдар аралығында Тайван премьер-мннстрн, 2020 жылдың мамырынан берн Тайванның вице-президентн және 2023 жылдың қаңтарынан бастап ДДП жетекшнсі болғанын ескерсек, алдағы кезеңде жалпы алғанда өз партиясы мен өзннен бұрынғы президент Цай Инвәнннң снзасатын жалғастыратыны даусыз. Бұл тұрғыда Лайдың сыртқы

Güney Kore, Japonya, İtalya, Kanada, Litvanya, Paraguay, Singapur, Somali ve Yeni Zelanda gibi demokratik ülkelerin üst düzey yetkilileri seçim sonuçlarından dolayı Tayvan'ı kutlarken, Endonezya, İran, Rusya ve Vietnam gibi ülkeler de tek Çin politikasına destek verdiklerini tekrarlamışlardır. Pekin yönetimi ise, söz konusu kutlamaları "Çin'in iç işlerine müdahale" olarak kabul etmiş ve tepki göstermiştir (The Guardian, 2024).

20 Mayıs 2024 tarihinde başkanlık görevine başlayacak olan Lai'nin nasıl bir dış politika izleyeceği az-çok tahmin edilebilir. Lai'nin 2017-2019 yılları arasında Tayvan Başbakanı, Mayıs 2020'den bu yana Tayvan Başkan Yardımcısı ve Ocak 2023'ten itibaren DPP Lideri olduğu dikkate alındığında, önümüzdeki dönemde genelde partisinin ve selefi Tsai Ing-wen'nin politikasını devam ettireceği söylenebilir. Bu bağlamda Lai'nin dış politika önceliğinin eskisi gibi ABD'ye verileceği aşikârdır. Zaten Tsai döneminde Tayvan, ABD ile her alandaki iş birliğini geliştirmeye büyük önem göstermiştir. Dolayısıyla Aralık 2016'daki Donald Trump'ın Tsai ile telefonla görüşmesi, Ağustos 2022'de eski ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi son 25 yılda en üst düzey ABD siyasetçisi olarak Tayvan'ı ziyaret etmesi ve Nisan 2023'te Tsai'nin Kaliforniya'da ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Kevin McCarthy ve partiler arası

gzeromedia.com

**LAI DÖNEMİNDE
TAIPEİ YÖNETİMİNİN
ÇİN'LE BİRLEŞMEYE
KARŞI VE BAĞIMSIZLIK
YANLISI POLİTİKASINA
DANA AĞIRLIK
VERECEĞİNE DE KESİN
GÖZLE BAKILABİLİR**

**LAİ KEZEĞİNDE
TAIWAN BİLİĞİ
QYTAIYMEN QAYTA
BIRIĞUGE QARSYI
JƏNE TƏUELCSİDİKKE
YMTYLYS
SAYSATYNA KƏBIREK
MƏN BERETİNİN
SENİMDİ TÜRDE
BOLJAUĞA BOLADY**

саясаттағы басымдығы бұрынғыдай АҚШ-қа бағытталатыны да анық. Онсыз да Цай билігі кезінде Тайван АҚШ-пен барлық салалардағы ынтымақтастықты дамытуға ерекше көңіл бөлді. 2016 жылдың желтоқсанында Дональд Трамптың Цаймен телефон арқылы сөйлесуі, 2022 жылдың тамызында АҚШ Өкілдер палатасының бұрынғы спикері Нэнси Пелосидің соңғы 25 жылдағы ең жоғары лауазымдағы АҚШ саясаткері ретінде Тайванға сапары және 2023 жылдың сәуірінде Цайдың Калифорнияға сапары барысында АҚШ Өкілдер палатасының спикері Кевин МакКартимен және конгресс делегациясымен кездесуі сияқты даулы оқиғалар Вашингтонның Тайбэймен ресми дипломатиялық қарым-қатынасын үзген 1979 жылдан бергі АҚШ-Тайван қарым-қатынастарының ең жоғары деңгейге жеткенін көрсетеді (Taipei Times, 2024; The Guardian, 2022; Gov.tw, 2023). Соңғы жылдарда Вашингтон-Тайбэй қарым-қатынастарының дамуымен қатар, ҚШ пен Тайван арасындағы сауда-экономикалық ынтымақтастық да айтарлықтай арта түсті. Мысалы, 2022 жылы АҚШ пен Тайван арасындағы екіжақты сауда көлемі 160 миллиард долларды құраса, АҚШ-тың Тайванға тауар мен қызмет экспорты 2021 жылмен салыстырғанда 15,6%-ға өсіп, 54,6 миллиард долларға, ал Тайваннан импорт 2021 жылмен салыстырғанда 20,9%-ға өсіп, 105 миллиард долларға жетті (ІТА, 2024). 2022 жылы АҚШ-тың Тайвандағы тікелей шетелдік инвестиция қоры 2021 жылмен салыстырғанда 2,7%-ға өсіп, 16,7 миллиард долларды құрады, ал Тайванның АҚШ-тағы тікелей шетелдік инвестиция қоры 2021 жылмен салыстырғанда 1,1%-ға артып, 16 миллиард доллар болды (USTR, 2024). 2022 жылдың маусымында басталып, 2023 жылдың маусымында алғашқы бөлігіне қол қойылған «XXI ғасырдағы АҚШ-Тайван сауда

Kongre heyetiyle görüşmesi gibi tartışmalı olaylar, Washington'un Taipei ile resmi diplomatik ilişkilerini kestiği 1979'dan bu yana ABD-Tayvan ilişkilerinin en yüksek zirveye ulaştığının göstergeleridir (Taipei Times, 2024; The Guardian, 2022; Gov.tw, 2023). Son yıllarda Washington-Taipei ilişkilerinin artmasına paralel olarak ABD ve Tayvan arasındaki ticari-ekonomik iş birliği de önemli gelişmeler kaydetmektedir. Örneğin, 2022'de ABD-Tayvan ikili ticaret hacmi 160 milyar dolar olmuşken, ABD'nin Tayvan'a mal ve hizmet ihracatı 2021'e göre %15.6 artışla 54.6 milyar dolar ve Tayvan'dan ithalatı ise 2021'e göre %20.9 artışla 105 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (ITA, 2024). 2022'de ABD'nin Tayvan'daki doğrudan yabancı yatırım stoku 2021'e göre %2.7 artışla 16.7 milyar dolar olmuşken, Tayvan'ın ABD'deki doğrudan yabancı yatırım stoku 2021'e göre %1.1 artışla 16.1 milyar dolara ulaşmıştır (USTR, 2024). Haziran 2022'de başlatılan ve Haziran 2023'te ilk aşaması imzalanan "21. Yüzyıl Ticaretinde ABD-Tayvan Girişimi"nin, Ağustos 2023'te başlayan ikinci aşaması da tamamlandığında ABD-Tayvan ticari-ekonomik ve yatırım ilişkisinin daha da ivme kazanacağı ifade edilebilir (USTR, 2024).

Ayrıca, Lai'nin önümüzdeki dönemde Tayvan'ın ASEAN, Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinin yanı sıra, Yeni Zelanda ve Avustralya ile ticari-ekonomi, yatırım, eğitim ve kültür alanlarındaki iş birliğini güçlendirmeyi hedefleyen "Yeni Güney Politikasını" (NSP) daha da derinleştireceği muhtemeldir. Zaten Tsai döneminde "Yeni Güney Politikası" çerçevesinde Haziran 2016'da Başkanlık büyüyesinde kurulan Yeni Güney Politikası Ofisi ve Ağustos 2018'de oluşturulan Tayvan-Asya Değişim Vakfı (TAEF) olumlu sonuçlara ulaşmaktadır. Taipei yönetiminin resmi verilerine göre, Tayvan'ın Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerine ihracatı 2021'de %18.9 ve 2022'de %20.2 oranında artarken, 2023'ün

TAYVAN'IN ÇİN'LE BARIŞÇIL BİR ŞEKİLDE BİRLEŞMESİ DE, ÇİN'İN TAYVAN'A KARŞI ASKERİ GÜÇ KULLANMASI DA EN AZINDAN KISA VADEDE MÜMKÜN DEĞİLDİR

ТАЙВАННЫҢ ҚЫТАЙМЕН БЕЙБІТ ТҮРДЕ БІРІГУІ ДЕ, ҚЫТАЙДЫҢ ТАЙВАНҒА ҚАРСЫ ӘСКЕРІ КҮШ ҚОЛДАНУЫ ДА, ЕҢ БОЛМАҒАНДА, ҚЫСҚА МЕРЗІМДЕ МҮМКІН ЕМЕС

бастамасының» 2023 жылдың тамызында басталған екінші кезеңі де аяқталған кезде АҚШ пен Тайван арасындағы сауда-экономикалық және инвестициялық қарым-қатынастың одан әрі тереңдей түсетінін айтуға болады (USTR, 2024).

Сонымен қатар, Лайдың алдағы уақытта Тайванның АСЕАН, Оңтүстік және Оңтүстік-шығыс Азия елдерімен, сондай-ақ Жаңа Зеландия және Австралиямен сауда-экономика, инвестиция, білім және мәдениет салаларындағы ынтымақтастығын нығайтуға бағытталған «Жаңа Оңтүстік саясатын» (NSP) одан әрі тереңдетуі ықтимал. Қазірдің өзінде Цай дәуіріндегі «Жаңа Оңтүстік саясаты» аясында 2016 жылдың маусым айында Президент әкімшілігінің жанынан құрылған Жаңа Оңтүстік саясаты кеңсесі мен 2018 жылдың тамызында құрылған Тайван-Азия алмасу қоры (TAEF) оң нәтижелерге қол жеткізіп отыр. Тайбәйдің ресми деректеріне сәйкес, Тайванның Оңтүстік және Оңтүстік-шығыс Азия елдеріне экспорты 2021 жылы 18,9%-ға, 2022 жылы 20,2%-ға өссе, 2023 жылдың үшінші тоқсанында 20,9%-ға артты (TAEF, 2024; Gov.tw, 2024).

Әсіресе Лайдың президенттік кезеңінде АҚШ, ЕО және Жапония сияқты дәстүрлі одақтастарымен қатар, басқа да Үнді-Тынық мұхиты

үçүңцү çейреğинде %20.9 оранында артыш каядетміштір (ТАЕҒ, 2024; Gov.tw, 2024).

Bilhassa Lai'nin başkanlık дөнеминде jeopolitik ve jeoekonomik ачидан ABD, AB ve Japonya gibi geleneksel мütтефикleriyle ve диğер Hint-Pасифик үлкелериyle gayri resmi илiшкilerini гүçленидирмее өнөм гөстөрмесі, Taipei ve Пекин арасындакі сүрегелен гегинлиğинде гидерек артмасына неден олакактыр. Lai дөнөмнде Taipei йөнетиминин Çin'le бирлешмее каршы ve бағымсызлык янылыс политикасына дага ағирлык вереегине де кесин гөзле бакылыбыр. Buna каршылык Çin'in Tayvan'a йөнелик hem сиياسي ve аскери, hem de ticari-ekonomik баскысын да devam едегегі гөзлеmlenebilir. Bu nedenle, Tayvan'in Çin'le барышыл бир şekilde бирлешмесі де, Çin'in Tayvan'a каршы аскери гүç кулланымы да эн азындан кыса vadede мүмкүн деғилдир. Günümüzde буюк гүç rekabetinin өнөмлі odak noktasına дөнүшен Hint-Pасифик бөлгесинде Çin'in Tayvan'a каршы муhtemel аскери салдырысы, çок ағир sonuçlara yol ачакылыр. Uzmanların tahminine гөре, оласы бир Tayvan савашы 10 trilyon dolara mal олабылыр. Böylesi бир савашын, Tayvan ekonomisinin %40, Çin ekonomisinin %16.7 ve ABD ekonomisinin %6.7, küresel ekonominin ise %10.2 оранында daraltabileгегі tahmin edilmektedir (Welch ve başkalar, 2024).

Üstelik Tayvan, ABD-Çin илiшкелеринин барометресі haline gelmiştir ki, Çin'in Tayvan'a каршы оласы бир аскери салдырысы каршысында ABD'nin hareketsiz калмауаçaғы ашыкардыр. Son yıllarda Çin'in Tayvan Boğазы'nda çeşitli аскери татбикатларынын yoğunlaşmasıyla birlikte, ABD'nin Tayvan'a йөнелик silah yardımı ve silah satışı да гидерек artmaktadır. Sadece 2023'te ABD ve Tayvan арасында 1.8 milyar dolardan fazla silah satışı anlaşması imzalanmıştır. Örneğин, ABD, Tayvan'a Mart 2023'te 619 milyon dolar (DSCA, 2023), Haziran 2023'te ayrı-айры 332.2 milyon dolar ve 108 milyon dolar (DSCA, 2023;

**HİNT-PASİFİK
BÖLGESİNDEKİ
JEOSTRATEJİK VE
JEOEKONOMİK
KONUMUNDAN
DOLAYI TAYVAN, HER
ZAMAN BÖLGESEL VE
KÜRESEL SİYASETİN
ODAK NOKTASINDA
OLACAKTIR**

**ҮНДІ-ТЫНЫҚ
МҰХИТЫ
АЙМАҒЫНДАҒЫ
ГЕОСТРАТЕГИЯЛЫҚ
ЖӘНЕ
ГЕОЭКОНОМИКАЛЫҚ
ОРНЫНА
БАЙЛАНЫСТЫ
ТАЙВАН ӘРҚАШАН
АЙМАҚТЫҚ ЖӘНЕ
ЖАҒАНДЫҚ
САЯСАТТЫҢ
НАЗАРЫНДА БОЛА
БЕРЕДІ**

елдерімен геосаяси және геэкономикалық қарым-қатынастарын нығайтуға баса назар аударуы Тайбэй мен Пекин арасында бұрыннан жалғасып келе жатқан шиеленістің тіпті де артуына себеп болары сөзсіз. Лай кезеңінде Тайван билігі Қытаймен қайта бірігуге қарсы және тәуелсіздікке ұмтылыс саясатына көбірек мән беретінін сенімді түрде болжауға болады. Керісінше Қытайдың Тайванға қарсы саяси, әскери және сауда-экономикалық қысымының да жалғаса беретіні даусыз. Сондықтан Тайванның Қытаймен бейбіт түрде бірігуі де, Қытайдың Тайванға қарсы әскери күш қолдануы да, ең болмағанда, қысқа мерзімде мүмкін емес. Қазіргі таңда күшті державалардың

DSCA, 2023), Ağustos 2023'te 500 milyon dolar (DSCA, 2023) ve Aralık 2023'te 300 milyon dolar (DSCA, 2023) tutarında silah satışını onaylamıştır.

Özet olarak, 2024 Tayvan Genel Seçiminde bağımsızlık yanlısı DPP'nin üçüncü kez başkanlığı kazanması tesadüfi bir gelişme değildir. Söz konusu seçim sonuçları özellikle özgür ve demokratik Tayvan halkının tercihidir. Ancak dünya ticaretinin ve enerji sevkiyatının can damarı olan en önemli deniz yollarının geçtiği Hint-Pasifik bölgesindeki jeostratejik ve jeoekonomik konumundan dolayı Tayvan, her zaman bölgesel ve küresel siyasetin odak noktasında olacaktır. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde Hint-Pasifik bölgesindeki jeopolitik ve jeoekonomik rekabetin nasıl şekilleneceği, Başkan Lai'nin dış politikasını da yakından etkileyecektir.

бәсекелестігінің маңызды орталығына айналған Үнді-Тынық мұхиты аймағындағы Қытайдың Тайванға қарсы ықтимал әскери шабуылы өте ауыр зардаптарға соқтыруы мүмкін. Сарапшылардың болжамы бойынша, Тайвандағы ықтимал соғыстың зардабы 10 триллион долларға жетеді. Мұндай соғыс Тайван экономикасын 40%-ға, Қытай экономикасын 16,7%-ға, АҚШ экономикасын 6,7%-ға, тіпті әлем экономикасын 10,2%-ға құлдыратуы мүмкін деген болжам бар (Welch et al., 2024).

Оның үстіне Тайван қазір АҚШ-Қытай қарым-қатынасының барометріне айналғанын ескерсек, Қытайдың Тайванға қарсы ықтимал әскери шабуылына қарсы АҚШ-тың қол қусырып қарап қалмайтыны анық. Соңғы жылдары Қытайдың Тайван бұғазындағы әртүрлі әскери жаттығулары күшейгендіктен, АҚШ-тың Тайванға қару-жарақ көмегі мен қару-жарақ сатуы да артып келеді. Тек 2023 жылдың өзінде АҚШ пен Тайван арасында құны 1,8 миллиард доллардан асатын қару-жарақ сату келісіміне қол қойылды. Мысалы, АҚШ Тайванға 2023 жылдың наурыз айында 619 миллион долларлық (DSCA, 2023), 2023 жылдың маусымында жеке-жеке 332,2 миллион және 108 миллион долларлық (DSCA, 2023; DSCA, 2023), 2023 жылдың тамызында құны 500 миллион долларлық (DSCA, 2023) және 2023 жылдың желтоқсанында 300 миллион долларлық (DSCA, 2023) қару-жарақ сатуды мақұлдады.

Қорытындылай келе, 2024 жылғы Тайвандағы президенттік сайлауда тәуелсіздікті жақтайтын ДДП-ның үшінші рет жеңіске жеткені кездейсоқ емес. Аталмыш сайлау нәтижесі, әсіресе еркін де демократиялы Тайван халқының өз таңдауы. Дегенмен, әлемдік сауда мен энергия тасымалының күре тамыры болған ең маңызды теңіз жолдары өтетін Үнді-Тынық мұхиты аймағындағы геостратегиялық және геэкономикалық орнына байланысты Тайван әрқашан аймақтық және жаһандық саясаттың назарында бола береді. Сондықтан Үнді-Тынық мұхиты аймағындағы геосаяси және геэкономикалық бәсекелестіктің алдағы кезеңде қалай өрбитіні президент Лайдың сыртқы саясатына жақыннан әсер ететін болады.

Кайнақлар:

- CEC (2024). 16. dönem başkan ve başkan yardımcısı seçimi. Alınan yer: <https://db.cec.gov.tw/Visual/President?dataLevel=N&legisId=00&typeld=ELC&subjectId=P0&themeld=4d83db17c1707e3defae5dc4d4e9c800>. Erişim tarihi: 05.02.2024.
- CEC (2024). 11. dönem parlamento seçimi. Alınan yer: <https://db.cec.gov.tw/Visual/Legislator?dataLevel=N&legisId=00&typeld=ELC&subjectId=L0&themeld=e06c04a91fcb0bb3f9a563fe93395ad5>. Erişim tarihi: 05.02.2024.
- China Daily (2024). Dışişleri bakanı Tayvan'ın statüsünü açıkladı. Alınan yer: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202401/14/WS65a3ff0ea3105f21a507c2c9.html>. Erişim tarihi: 05.02.2024.
- Çin Dışişleri Bakanlığı (2024). Dışişleri bakanlığı sözcüsünün ABD dışişleri bakanlığının Çin'in Tayvan bölgesi seçimlerine ilişkin açıklamasına ilişkin açıklamaları. Alınan yer: https://www.mfa.gov.cn/eng/xwfw_665399/s2510_665401/2535_665405/202401/t20240114_11223454.html. Erişim tarihi: 06.02.2024.
- DSCA (2023). Amerika Birleşik Devletleri'nde Taipei ekonomik ve kültür temsilcilik ofisi – F-16 mühimmatları. Alınan yer: <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-united-states-f-16>. Erişim tarihi: 12.02.2024.
- DSCA (2023). Amerika Birleşik Devletleri'nde Taipei ekonomik ve kültür temsilcilik ofisi (Tecro) – 30 mm mühimmat. Alınan yer: <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-united-states-29>. Erişim tarihi: 12.02.2024.
- DSCA (2023). Amerika Birleşik Devletleri'nde Taipei ekonomik ve kültür temsilcilik ofisi (Tecro) – battaniye siparişi kooperatifi lojistik tedarik destek düzenlemesi (Clssa) yabancı askeri satış emri (Fmso ii). Alınan yer: <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-united-states-28>. Erişim tarihi: 12.02.2024.
- DSCA (2023). Amerika Birleşik Devletleri'nde Taipei ekonomik ve kültür temsilcilik ofisi (Tecro) – F-16 kızılötesi arama ve takip (Irst) sistemleri. Alınan yer: <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-united-states-30>. Erişim tarihi: 12.02.2024.
- DSCA (2023). Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Taipei ekonomik ve kültürel temsilcilik ofisi (Tecro) – komuta, kontrol, iletişim ve bilgisayarlar (C4) yaşam döngüsü desteği. Alınan yer: <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-united-states-31>. Erişim tarihi: 12.02.2024.
- Gov.tw (2023). Başkan Tsai, Kaliforniya'da ABD temsilciler meclisi başkanı Kevin McCarthy ve iki partiden kongre üyelerinden oluşan bir grupta buluştu. Alınan yer: <https://english.president.gov.tw/NEWS/6487>. Erişim tarihi: 08.02.2024.
- Gov.tw (2024). Yeni güney politikasının sonuçları. Alınan yer: <https://www.ey.gov.tw/otn/9C135CEE980B231/73ec4069-6379-4f56-8e2d-8fddd0e4b841>. Erişim tarihi: 07.02.2024.

Дереккөз:

- ОСК (2024). 16-шы кезекті президент және вице-президент сайлауы. Сілтеме: <https://db.cec.gov.tw/Visual/President?dataLevel=N&legisId=00&typeld=ELC&subjectId=P0&themeld=4d83db17c1707e3defae5dc4d4e9c800>. Қаралған уақыты: 05.02.2024.
- ОСК (2024). 11-ші кезекті парламент сайлауы. Сілтеме: <https://db.cec.gov.tw/Visual/Legislator?dataLevel=N&legisId=00&typeld=ELC&subjectId=L0&themeld=e06c04a91fcb0bb3f9a563fe93395ad5>. Қаралған уақыты: 05.02.2024.
- China Daily (2024). Сыртқы істер министрі Тайваньның мәртебесі туралы айтты. Сілтеме: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202401/14/WS65a3ff0ea3105f21a507c2c9.html>. Қаралған уақыты: 05.02.2024.
- Қытай СИМ (2024). АҚШ Мемлекеттік департаментінің Тайвандағы сайлау туралы мәлімдемесіне қатысты Сыртқы істер министрлігі өкілінің мәлімдемесі. Сілтеме: https://www.mfa.gov.cn/eng/xwfw_665399/s2510_665401/2535_665405/202401/t20240114_11223454.html. Қаралған уақыты: 06.02.2024.
- DSCA (2023). АҚШ-тағы Тайван экономика және мәдениет өкілдігі – F-16 жабдықтары. Сілтеме: <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-united-states-f-16>. Қаралған уақыты: 12.02.2024.
- DSCA (2023). АҚШ-тағы Тайван экономика және мәдениет өкілдігі (Tecro) – 30 мм оқ-дәрілері. Сілтеме: <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-united-states-29>. Қаралған уақыты: 12.02.2024.
- DSCA (2023). АҚШ-тағы Тайван экономика және мәдениет өкілдігі – жалпы тапсырыс кооперативтік логистикалық жабдықтауды қолдау туралы келісім (clssa) шетелдік әскери тапсырыс (fmso ii). Сілтеме: <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-united-states-28>. Қаралған уақыты: 12.02.2024.
- DSCA (2023). АҚШ-тағы Тайван экономика және мәдениет өкілдігі – F-16 инфрақызыл сәулелі іздеу және бақылау (бірінші) жүйелері. Сілтеме: <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-united-states-30>. Қаралған уақыты: 12.02.2024.
- DSCA (2023). АҚШ-тағы Тайван экономика және мәдениет өкілдігі (Tecro) – команда, басқару, байланыс және компьютер (C4) циклін қолдау. Сілтеме: <https://www.dsca.mil/press-media/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-united-states-31>. Қаралған уақыты: 12.02.2024.
- Gov.tw (2023). Президент Цай Калифорнияда АҚШ Өкілдер палатасының спикері Кевин МакКартимен және екі партияның конгресс делегациясымен кездесті. Сілтеме: <https://english.president.gov.tw/NEWS/6487>. Қаралған уақыты: 08.02.2024.
- Gov.tw (2024). Жаңа Оңтүстік саясатының нәтижелері. Сілтеме: <https://www.ey.gov.tw/otn/9C135CEE980B231/73ec4069-6379-4f56-8e2d-8fddd0e4b841>. Қаралған уақыты: 07.02.2024.
- ITA (2024). Тайваньның сауда анықтамалығы. Сілтеме: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/taiwan-market-overview>. Қаралған уақыты: 09.02.2024.

- ITA (2024). Tayvan - ülke ticari rehberi. Alınan yer: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/taiwan-market-overview>. Erişim tarihi: 09.02.2024.
- MAC (2024). MAC, ÇKP'yi Tayvan'daki demokratik seçimin sonuçlarına saygı duymaya ve boşazlar arası ilişkilerde yeni döneme rasyonel yaklaşıma çağırılmaktadır. Alınan yer: https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=A921DFB2651FF92F&sms=37838322A6DA5E79&s=62C5AE569D28B3A8. Erişim tarihi: 06.02.2024.
- TAEF (2024). Tayvan-Asya değişim vakfı hakkında. <https://www.taef.org/about>. Erişim tarihi: 07.02.2024.
- Taipei Times (2024). Tsai-Trump telefon görüşmesi planlandı. Alınan yer: <https://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2016/12/03/2003660473>. Erişim tarihi: 08.02.2024.
- The Guardian (2024). Tayvan seçimleri: Küresel liderler, yeni başkanı tebrik ederek Pekin'in öfkesini çekmektedir. Alınan yer: <https://www.theguardian.com/world/2024/jan/14/taiwan-election-global-leaders-draw-beijings-ire-for-congratulating-new-president>. Erişim tarihi: 06.02.2024.
- The Guardian (2022). Pelosi'nin 'pervasız' Tayvan ziyareti ABD-Çin kopuşunu derinleştiriyor - neden gitti? Alınan yer: <https://www.theguardian.com/us-news/2022/aug/07/nancy-pelosi-taiwan-china-visit-military>. Erişim tarihi: 08.02.2024.
- USTR (2023). ABD ve Tayvan, 21. yüzyıl ticaretine ilişkin ABD-Tayvan girişimi için ikinci müzakere turunu düzenledi. Alınan yer: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2023/august/united-states-and-taiwan-hold-second-negotiating-round-us-taiwan-initiative-21st-century-trade-1>. Erişim tarihi: 09.02.2024.
- USTR (2024). Tayvan. Alınan yer: <https://ustr.gov/countries-regions/china/taiwan>. Erişim tarihi: 09.02.2024.
- Xinhua (2024). Ankara sözcüsü Tayvan seçim sonuçları hakkında yorum yapıyor. Alınan yer: <https://english.news.cn/20240113/45355a597fd04a91a9b816e2513f5df7/c.html>. Erişim tarihi: 05.02.2024.
- Welch, Jennifer, Leonard, Jenny, Cousin, Maeva, DiPippo, Gerard and Orlik, Tom (2024). Xi, Biden ve Tayvan Üzerindeki Savaşın 10 Trilyon Dolarlık Maliyeti. Alınan yer: <https://www.bloomberg.com/news/features/2024-01-09/if-china-invades-taiwan-it-would-cost-world-economy-10-trillion>. Erişim tarihi: 10.02.2024.
- MAC (2024). MAC Pekin'de Tayvan'daki demokrasiyi destekleyenleri kutladı. Alınan yer: https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=A921DFB2651FF92F&sms=37838322A6DA5E79&s=62C5AE569D28B3A8. Erişim tarihi: 06.02.2024.
- TAEF (2024). Tayvan-Asya alması qori turali. <https://www.taef.org/about>. Erişim tarihi: 07.02.2024.
- Taipei Times (2024). Tsai men Trump'ın telefon arqılı saylesu josparlandı. Silteme: <https://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2016/12/03/2003660473>. Erişim tarihi: 08.02.2024.
- The Guardian (2024). Tayvan'daғы сайлау: әлем көшбасшыларының жаңа президентті құттықтауы Пекиннің наразылығын тудырды. Silteme: <https://www.theguardian.com/world/2024/jan/14/taiwan-election-global-leaders-draw-beijings-ire-for-congratulating-new-president>. Erişim tarihi: 06.02.2024.
- The Guardian (2022). Pelosidің Тайванға «кездейсоқ» сапары АҚШ-Қытай араздығын тереңдетеді – не үшін? Silteme: <https://www.theguardian.com/us-news/2022/aug/07/nancy-pelosi-taiwan-china-visit-military>. Erişim tarihi: 08.02.2024.
- USTR (2023). XXI ғасырдағы АҚШ-Тайван сауда бастамасының екінші келіссөзі басталды. Silteme: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2023/august/united-states-and-taiwan-hold-second-negotiating-round-us-taiwan-initiative-21st-century-trade-1>. Erişim tarihi: 09.02.2024.
- USTR (2024). Тайван. Silteme: <https://ustr.gov/countries-regions/china/taiwan>. Erişim tarihi: 09.02.2024.
- Xinhua (2024). Қытай СІМ баспасөз хатшысы Тайвандағы сайлауға қатысты пікір білдірді. Silteme: <https://english.news.cn/20240113/45355a597fd04a91a9b816e2513f5df7/c.html>. Erişim tarihi: 05.02.2024.
- Welch, Jennifer, Leonard, Jenny, Cousin, Maeva, DiPippo, Gerard және Orlik, Tom (2024). Си, Байден және Тайван соғысының 10 триллион долларлық зардабы. Silteme: <https://www.bloomberg.com/news/features/2024-01-09/if-china-invades-taiwan-it-would-cost-world-economy-10-trillion>. Erişim tarihi: 10.02.2024.

URBANIZATION, RURAL DEMOGRAPHICS AND DYNAMICS OF RURAL SETTLEMENTS IN KAZAKHSTAN

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

УРБАНИЗАЦИЯ, СЕЛЬСКАЯ ДЕМОГРАФИЯ И ДИНАМИКА СЕЛЬСКИХ ПОСЕЛЕНИЙ В КАЗАХСТАНЕ

It is widely recognized that Kazakhstan, like most countries worldwide, is witnessing a significant increase in its urban population. This trend in Kazakhstan has historically followed a somewhat different path compared to many other developing countries mainly due to its political history. As was the case with numerous other post-Soviet republics, Kazakhstan's demographics underwent significant change toward massive urbanization during the early Soviet industrialization period. This process profoundly altered the country's demographic landscape and economy, albeit at a tremendous human cost. The pace of urbanization slightly decelerated toward the end of the Soviet era, but after gaining independence, the urbanization process underwent significant changes and resumed with distinct characteristics. Specifically, with the removal of strict Soviet controls on internal migration and urban planning, the movement of people within the country shifted primarily from smaller urban settlements to larger cities (Makhanov, 2023), leading to a very rapid growth primarily concentrated in several major cities and the decline of smaller urban settlements. This trend was most evident in the 1990s and early 2000s. However, as this process began to slow, the more traditional pattern of urbaniza-

KAZAKHSTAN HAS MARKEDLY FAVORED URBANIZATION, PARTICULARLY THE CONCENTRATION OF LARGE POPULATIONS IN A FEW MAJOR CITIES

КАЗАХСТАН ЯВНО СКЛОНЯЕТСЯ К УРБАНИЗАЦИИ, В ЧАСТНОСТИ, К СОСРЕДОТОЧЕНИЮ БОЛЬШОГО ЧИСЛА НАСЕЛЕНИЯ В НЕСКОЛЬКИХ КРУПНЫХ ГОРОДАХ

В Казахстане, как и в большинстве стран мира, наблюдается заметный рост городского населения. Особенностью Казахстана является то, что его путь урбанизации отличается от многих других развивающихся стран, что во многом обусловлено политической историей страны. Подобно многим постсоветским республикам, Казахстан испытал значительные демографические изменения, направленные на ускоренную урбанизацию в период ранней советской индустриализации, что кардинально преобразовало демографический и экономический ландшафт страны, но стоило больших человеческих потерь. С замедлением темпов урбанизации к концу советского периода и получением независимости, процесс урбанизации в Казахстане претерпел существенные изменения и возобновился, приобретая новые черты. Особенно это касается отмены советских ограничений на внутреннюю миграцию и планирование городов, что привело к переориентации миграции людей в основном из малых городских поселений в крупные города, вызвав быстрый рост населения в нескольких крупных городах и спад в меньших населенных пунктах. Эта тенденция была особенно заметна

tion, characterized by migration from rural areas to cities, became increasingly apparent and emerged as the primary driver of changes in Kazakhstan's spatial demographics into the second decade of the 21st century. We can expect that this "rural to urban" migration will continue to be the predominant factor influencing the spatial demographics of Kazakhstan for the next few decades.

Since the onset of its independence, Kazakhstan has markedly favored urbanization, particularly the concentration of large populations in a few major cities. The development strategy for regions and territories predominantly adopted an urban-centric perspective, with the state's efforts and the country's resources primarily directed towards urban areas rather than rural areas. Consequently, the urban-rural balance has often been tilted in favor of urban areas. The primary reason behind this inclination is economic. Specifically, the country's economic transition was largely facilitated through the export of primary commodities, which proved to be highly lucrative in the 2000s. The influx of export revenues fostered the creation of service sectors and internal markets, predominantly flourishing in large urban centers. Therefore, it can be asserted that the past few decades have witnessed Kazakhstan's integration into the global urbanization trend, a phenomenon most pronounced in developing countries. However, since urbanization is basically a gradual shift of the population from rural areas to urban settlements, understanding rural

в 1990-е и начале 2000-х годов. Однако, с замедлением этого процесса, вновь стало очевидным более традиционное направление урбанизации, характеризующееся миграцией из сельских районов в города, которое и стало главным двигателем изменений в пространственной демографии Казахстана, начиная со второго десятилетия XXI века. Ожидается, что миграция из сельской местности в город продолжит оставаться главным фактором, формирующим пространственную демографию Казахстана в ближайшие десятилетия.

С момента обретения независимости, Казахстан явно склоняется к урбанизации, в частности, к сосредоточению большого числа населения в нескольких крупных городах. Развитие регионов и территорий в большей степени ориентировано на города, при этом усилия государства и страны в основном направлены на развитие городских, а не сельских территорий. В результате преимущество часто отдается городским районам. Экономические причины лежат в основе этой тенденции. В частности, переход страны к экономике, основанной на экспорте первичных товаров, принес большую прибыль в 2000-е годы. Поступления от экспорта способствовали развитию сектора услуг и внутренних рынков, которые в основном процветали в крупных городских центрах. Следовательно, можно сказать, что за последние десятилетия Казахстан вписался в глобальный тренд урбанизации, особенно заметный в развивающихся странах. Однако урбанизация предполагает постепенный переход населения из сельской местности в города, поэтому для полного понимания будущего урбанизации крайне важно учитывать сельскую демографию.

На сегодняшний день в Казахстане насчитывается 6,315 сельских поселений, в которых проживает около 7,6 миллиона человек, что почти 38% от всего населения страны. В отличие от распространенного мнения о сокращении численности сельского населения после получения страной независимости, подобная тенденция наблюдалась лишь в 1990-е годы, когда было зафиксировано уменьшение на 6%. Однако начиная с 1999 года число жите-

demographics is crucial for having a comprehensive outlook on the future of urbanization.

Currently, Kazakhstan has a total of 6.315 rural settlements, housing approximately 7.6 million people, which accounts for nearly 38% of the country's population. Contrary to the common misconception that the rural population has been declining since independence, this trend was only true for the 1990s when there was a 6% drop in the total rural population. However, since 1999, Kazakhstan's rural population has consistently grown by an average of nearly 0.5% per year. In contrast, urban population growth was triple that of rural at nearly 1.6%, indicating a clear urbanization trend. Surprisingly, the overall growth of the rural population has coincided with a significant decline in the number of rural settlements over the last 24 years. For example, the 1999 census recorded 7.684 rural settlements, indicating a 17.8% decrease over the last 24 years. In other words, while the number of rural settlements is decreasing, the rural population has gradually increased over the years, meaning the size of settlements is also enlarging in Kazakhstan (Bureau of National Statistics, 2023).

It is interesting to observe the variation in village sizes from one region to another, revealing that rural settlements in some regions are significantly larger than in others. For instance, the Mangystau region far surpasses other regions in average village size. In this oil-producing western area, the average village boasts over seven thousand inhabitants, while villages in the northern parts typically have only a few hundred residents on average. Similarly, all southern regions, including Almaty, Jambyl, Turkistan, and Kyzylorda, feature large villages, with the average size of a rural settlement in these areas being around two thousand people, showing con-

KAZAKHSTAN HAS A TOTAL OF 6.315 RURAL SETTLEMENTS, HOUSING APPROXIMATELY 7.6 MILLION PEOPLE, WHICH ACCOUNTS FOR NEARLY 38% OF THE COUNTRY'S POPULATION

В КАЗАХСТАНЕ НАСЧИТЫВАЕТСЯ 6,315 СЕЛЬСКИХ ПОСЕЛЕНИЙ, В КОТОРЫХ ПРОЖИВАЕТ ОКОЛО 7,6 МИЛЛИОНА ЧЕЛОВЕК, ЧТО ПОЧТИ 38% ОТ ВСЕГО НАСЕЛЕНИЯ СТРАНЫ

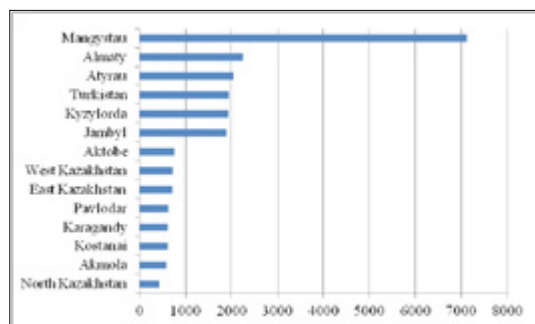

лей сельской местности в Казахстане стабильно увеличивается примерно на 0,5% каждый год. В то же время темпы роста городского населения втрое выше и достигают почти 1,6%, что свидетельствует о явном процессе урбанизации. Несмотря на общее увеличение численности сельского населения, за последние 24 года произошло значительное сокращение числа сельских населенных пунктов. Так, по данным переписи 1999 года, было зарегистрировано 7,684 сельских населенных пунктов, что демонстрирует снижение на 17,8% за указанный период. Это означает, что при сокращении количества сельских населенных пунктов общее число сельских жителей со временем увеличивается, следовательно, увеличивается и размер поселений в Казахстане (Бюро национальной статистики, 2023).

Примечательно то, как населения деревень варьируются от региона к региону, подчеркивая, что в некоторых местах сельские населенные пункты значительно крупнее, чем в других. В частности, Мангистауская область выделяется своими внушительными размерами деревень. В этой западной нефтедобывающей области средняя деревня может похвастаться наличием более чем семи тысяч жителей, тогда как в северных районах деревни, как правило, насчитывают всего несколько сотен жителей. Точно так же крупные деревни характерны для всех южных областей, включая Алматы, Жамбыл, Туркестан и Кызылорду, где средний размер сельского населенного пункта достигает примерно двух тысяч человек, что указывает на определенное сходство в размерах деревень по этим южным территориям.

sistency in village size across these southern regions.

Figure 1. Average population size of rural settlements by regions of Kazakhstan in 2023.

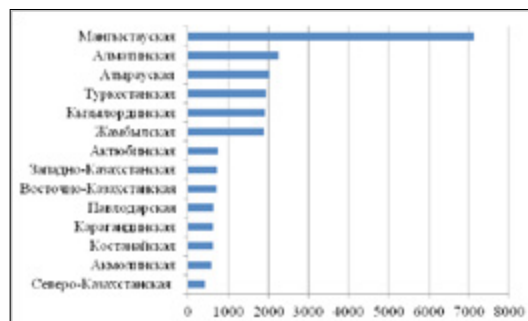

Source: Bureau of National Statistics, 2023.

These patterns lead us to consider various factors influencing village population sizes across the country. In the Mangystau region, characterized by its arid climate and land largely unsuitable for agriculture, rural populations tend to cluster in areas near water sources or oil pumping facilities, rather than dispersing across vast hostile areas. This results in the formation of large, compact rural communities. In fact, several rural settlements in Mangystau boast populations exceeding ten thousand, which could be classified as urban in some other countries. A comparable situation is observed in the Atyrau region, which shares a similar geography.

In the southern regions, the location factor predominantly influences the size of rural settlements. The population in these areas of Kazakhstan is mainly concentrated along major roads and rivers. Despite the availability of arable land, agricultural activity is feasible only in areas close to water sources and roads, leading to the formation of densely populated, sizable rural settlements. Additionally, these southern rural areas exhibit the highest natural population growth rates, a factor contributing significantly to their development. This growth is substantial enough to counterbalance the high rates of outmigration to urban areas, facilitating the expansion of villages into large rural settlements over time. The density of rural settlements is notably high in southern regions, which can be attributed to extensive arable land and a relatively

Рисунок 1. Средняя численность населения сельских населенных пунктов по регионам Казахстана в 2023 г.

Источник: Бюро национальной статистики, 2023 г.

Эти наблюдения подталкивают нас к анализу множества факторов, влияющих на численность населения деревень по стране. В Мангыстауской области, где преобладают засушливый климат и земли, большей частью не пригодные для ведения сельского хозяйства, жители предпочитают обосновываться вблизи водоемов или нефтедобывающих установок, а не расселяться по обширным и непригодным для жизни пространствам. Это способствует созданию крупных и компактных сельских общин. На самом деле, в Мангыстау есть сельские населенные пункты с численностью населения более десяти тысяч человек, которые в других странах могли бы считаться городскими. Похожая картина наблюдается и в Атырауской области с ее схожими географическими условиями.

В южных областях Казахстана местоположение оказывает решающее влияние на размеры сельских населенных пунктов. Здесь население преимущественно сконцентрировано вдоль основных автомагистралей и рек. Даже при наличии плодородных земель, ведение сельского хозяйства становится возможным лишь в непосредственной близости к источникам воды и дорогам, что способствует формированию больших и плотно населенных сельских общин. Кроме того, именно в этих южных сельских районах наблюдаются самые высокие показатели естественного прироста населения, что значительно способствует их развитию. Этот рост достаточно значителен, чтобы нивелировать высокий уровень миграции в города, по-

happylove.top

mild climate. Turkistan region, in particular, exhibits a settlement density twice as high (7.5 settlements per 1000 sq. km) as that of the broader southern macro-region (3.2 settlements per 1000 sq. km). The southernmost edge of Kazakhstan - Maktaaral and Jetisai districts in the South Kazakhstan region have the highest settlement concentration in the country (Musayeva et al., 2016), highlighting the critical role of arable land and climate in the distribution of rural settlements.

Turkistan region holds a unique position in the country's rural settlement structure, not just because of its high density of rural settlements, but also because it has the largest rural population in the country - 1.6 million people, which is over one-fifth of the country's total rural population. Most interestingly though is that since 1999, Turkistan region has seen the highest number of dissolved rural settlements, which are basically villages that either merged with other settlements due to population growth or were completely abandoned. The latter process is more prevalent. This indicates

зволюя с течением времени деревням расширяться в крупные сельские поселения. Плотность сельских поселений в южных районах особенно высока, что связано с большим количеством обрабатываемых земель и относительно мягким климатом. В частности, в Туркестанской области плотность населенных пунктов в два раза выше (7,5 населенных пунктов на 1000 кв. км), чем в среднем по южному макрорегиону (3,2 населенных пункта на 1000 кв. км). На самом юге Казахстана, в районах Мактаарал и Жетысай Южно-Казахстанской области, расположены населенные пункты с самой высокой концентрацией в стране (Мусаева и др., 2016), что подчеркивает важность плодородных земель и климата для распределения сельских населенных пунктов.

Туркестанская область выделяется своей уникальностью в системе сельских населенных пунктов Казахстана, не только благодаря высокой плотности деревень, но и обладая наибольшим сельским населени-

contributing to the pronounced differences between the north and south of the country, including climate, historical background of rural settlements, and the availability of water sources and arable land, among others. Comparing the locational patterns of villages in these two regions, it becomes apparent that northern villages are spread in a network structure, positioned at greater distances from each other and major routes. Conversely, in the south, the vast majority of villages are aligned along the major route connecting China with Eastern Europe.

Villages in the southern and northern parts of Kazakhstan differ significantly. According to Figure 2, regions in the northern half of the country exhibit overall negative rural population dynamics, while in the south, the situation is the exact opposite. Moreover, many regions in both the south and north have experienced the dissolution of hundreds of villages over the past 24 years. This process appears not to correlate directly with the country's demographic dynamics, suggesting other factors may influence the dissolution of rural settlements. Apparently, besides the climate factor, there are deeply embedded socio-cultural differences between northern and southern rural settlements. One of the fundamental factors in this regard is the patterns of natural population change which are significantly higher in southern regions compared to northern parts of the country.

It should be noted that the current rural spatial demographic patterns are part of the post-Soviet spatial demographic reorganization, a trend observed across other post-Soviet states as well. There is a distinct pattern of population concentration in certain areas, leading to the expansion of some settlements and the decline of others, influenced by various factors. This analysis reveals that such processes affect both rural and urban settlements. Within the con-

THE REDUCTION IN RURAL SETTLEMENTS AND THE INCREASE IN THEIR COLLECTIVE POPULATION CAN SIMULTANEOUSLY OCCUR, LEADING TO THE STEADY EXPANSION OF RURAL COMMUNITIES IN KAZAKHSTAN SINCE THE FALL OF THE USSR

УМЕНЬШЕНИЕ ЧИСЛА СЕЛЬСКИХ ПОСЕЛЕНИЙ И ОДНОВРЕМЕННЫЙ РОСТ ИХ НАСЕЛЕНИЯ МОГУТ ПРОИСХОДИТЬ ПАРАЛЛЕЛЬНО, ЧТО ПРИВОДИТ К ПОСТОЯННОМУ УВЕЛИЧЕНИЮ РАЗМЕРОВ СЁЛ В КАЗАХСТАНЕ ПОСЛЕ РАСПАДА СОВЕТСКОГО СОЮЗА

климат, исторический фон сельских поселений, наличие источников воды и плодородных земель среди прочего. Сравнивая расположение деревень в этих двух регионах, становится очевидно, что северные деревни распределены сетевой структурой, расположены на больших расстояниях друг от друга и от основных маршрутов. В отличие от этого, на юге подавляющее большинство деревень построены вдоль основного маршрута, соединяющего Китай с Восточной Европой.

Деревни на юге и севере Казахстана сильно различаются между собой. Если посмотреть на Рисунок 2, то видно, что в северной части страны наблюдается отрицательная динамика численности сельского населения, а на юге ситуация диаметрально противоположная. К тому же, за последние 24 года множество деревень как на юге, так и на севере были расформированы. Очевидно, что этот процесс не имеет прямой связи с общенациональной демографической динамикой, что намекает на воздействие иных факторов на исчезновение сельских населенных пунктов. Кажется, помимо климата, между сельскими поселениями севера и юга существуют глубокие социально-культурные различия. Важным аспектом здесь является динамика естественного прироста населения, значительно выше в южных регионах по сравнению с северными.

Важно подчеркнуть, что современная картина распределения сельского населения является частью переформатирования демографической структуры после распада Советского Союза, тенденции, характерной также для других постсоветских стран. Отчетливо прослеживается сосредоточение населения в определенных местах, что ведет к расширению одних

pp.userapi.com

text of post-Soviet demographic shifts, two significant trends are evident. Firstly, there's a pronounced decrease in the number of villages, highlighting a consolidation trend where smaller settlements are either merging or disappearing due to depopulation. This reflects changes in economic, social, and infrastructural dynamics, leading to altered living patterns. Secondly, the difference in settlement sizes has expanded dramatically, illustrating a polarization where some communities grow substantially while others shrink irrespective of the general national demographic trends.

The persistence of these demographic shifts is expected to dramatically transform Kazakhstan's spatial demographics in the foreseeable future. The trend of abandonment and depopulation of some villages implies an increase in the average size of villages, with a notable shift of some settlements towards more urban characteristics, necessitating updates in statistical classifications. Conversely, negative demographic trends in certain areas may accelerate the dissolution of rural settlements, leading to depopulation. This dynamic is expected to lead to a more polarized spatial distribution of populations, with some areas densely populated and others nearly abandoned. Settlements near

SETTLEMENTS NEAR MAJOR CITIES AND TRANSPORTATION HUBS ARE LIKELY TO SEE POSITIVE GROWTH, REFLECTING BROADER TRENDS OBSERVED ACROSS THE FORMER SOVIET UNION

ПОСЕЛЕНИЯ, НАХОДЯЩИЕСЯ РЯДОМ С КРУПНЫМИ ГОРОДАМИ И КЛЮЧЕВЫМИ ТРАНСПОРТНЫМИ УЗЛАМИ, ЧАСТО ПРОДЕМОНСТРИРУЮТ РОСТ НАСЕЛЕНИЯ

поселений и сокращению других, под воздействием ряда факторов. Анализ показывает, что такие изменения касаются как сельских, так и городских территорий. В рамках постсоветских демографических изменений заметны две основные тенденции. Во-первых, происходит заметное снижение количества деревень, что свидетельствует о тенденции к объединению меньших поселений или их исчезновению из-за уменьшения численности населения. Это отражает изменения в экономических, социальных и инфраструктурных условиях, приводящие к новым образцам жизни. Во-вторых, разрыв в размерах поселений становится всё более ощутимым, что демонстрирует поляризацию: некоторые сообщества значительно увеличиваются, в то время как другие уменьшаются, независимо от общих тенденций населения страны.

Продолжение этих демографических изменений, как ожидается, приведет к существенному преобразованию пространственной демографии Казахстана в ближайшем будущем. Уменьшение численности населения и заброшенность некоторых деревень предвещают рост средних размеров деревень

major cities and transportation hubs are likely to see positive growth, reflecting broader trends observed across the former Soviet Union (Antipov et al., 2012; Karachurina and Mkrtchyan, 2015). However, remote villages located far from cities and major roads will face an increased risk of depopulation if the trends continue.

There is a noticeable divergence in rural demographics between the north and south of the country, which is accentuating north-polarization. The depopulation process in northern villages, coupled with their decreasing numbers, is expected to persist, transforming the northern region of Kazakhstan into a sparsely populated and highly urbanized area with smaller cities compared to those in the southern region. Conversely, rural settlements in the southern region are anticipated to exhibit high growth rates, attributed to their more favorable climate, location, and socio-cultural dynamics, potentially boosting urban population growth. Over the long term, the number of urban settlements may increase due to the reclassification of large and rapidly expanding rural settlements into urban categories. This marks a reversal from the 1990s trend, where small towns were downgraded to rural settlements due to significant population outmigration.

и переход некоторых поселений к более городскому типу, что потребует пересмотра статистических классификаций. С другой стороны, в некоторых районах отрицательные демографические тенденции могут ускорить процесс исчезновения сельских населенных пунктов, вызывая депопуляцию. Ожидается, что это приведет к более выраженному разделению пространственного распределения населения, с плотно заселенными районами с одной стороны и почти заброшенными - с другой. Поселения, находящиеся рядом с крупными городами и ключевыми транспортными узлами, часто продемонстрируют рост населения, что соответствует общим тенденциям, наблюдаемым в странах бывшего Советского Союза (Антипов и др., 2012; Карачурина и Мкртчян, 2015). В то же время удаленные деревни, расположенные далеко от городских агломераций и главных дорог, могут столкнуться с повышенным риском депопуляции, если текущие тенденции сохранятся.

Заметно расхождение в сельской демографии между севером и югом страны, что усиливает поляризацию в сторону севера. Ожидается, что процесс депопуляции в северных деревнях, наряду с их умень-

References:

- Antipoval, Ekaterina, Liudmila, Fakeyeva and Aliksandr, Karobkin (2012). GIS mapping in the geodemographic studies (A case study of the Republic of Belarus). *Hungarian Geographical Bulletin*, 61 (3): 219–236.
- Bureau of National Statistics of Kazakhstan (2023). Demographic statistics. Retrieved from <https://old.stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/8>. Accessed on 05.02.2024.
- Karachurina, Liliya and Nikita, Mkrтчян (2015). Population change in the regional centers and internal periphery of the regions in Russia, Ukraine and Belarus over the period of 1990–2000s. *Bulletin of Geography*, 28 (2015): 91–111.
- Makhanov, Kanat (2023). Soviet and Post-Soviet Transformations of Urban System: Case of Kazakhstan from 1979 to 2022. *Eurasian Research Journal*, 5 (1): 43 – 58.
- Ministry of Industry and Infrastructure Development of the Republic of Kazakhstan (2024). Directory of KATO in Kazakhstan Retrieved from <https://web.archive.org/web/20220127160706/https://findhow.org/2210-spravochnik-kato-v-kazahstane.html>. Accessed on 03.02.2024.
- Musabayev, Turlybek, Karibeyeva, A. and Nurgul Kenzhegarina (2016). The population resettlement of the South Region of Kazakhstan. *Bulletin of the National Engineering Academy of the Republic of Kazakhstan*, 60 (2): 94–102.
- Skrzyzhevskaya, Yelizaveta and Dávid, Karácsonyi (2012). Rural population in Ukraine: assessing reality, looking for revitalization. *Hungarian Geographical Bulletin*, 61 (1): 49–78.

шающимся числом, будет продолжаться, превращая северный регион Казахстана в малонаселенную и высоко урбанизированную зону с городами меньшего размера по сравнению с южным регионом. В то же время ожидается, что сельские поселения в южном регионе будут демонстрировать высокие темпы роста благодаря более благоприятным климатическим условиям, местоположению и социокультурной динамике, что потенциально может стимулировать рост городского населения. В долгосрочной перспективе количество городских поселений может увеличиться за счет переклассификации крупных и быстро расширяющихся сельских поселений в городские категории. Это становится обращением тенденции 1990-х годов, когда маленькие города были понижены до сельских поселений из-за значительной миграции населения.

Источники:

- Антиповал, Екатерина, Людмила, Факеева и Александр, Каробкин (2012). ГИС-картографирование в геодемографических исследованиях (на примере Республики Беларусь). *Hungarian Geographical Bulletin*, 61 (3): 219–236.
- Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан (2023). Демографическая статистика. Доступен по адресу: <https://old.stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/8>. Дата обращения: 05.02.2024.
- Карачурина, Лилия и Никита, Мкртчян (2015). Изменение численности населения в областных центрах и внутренней периферии регионов России, Украины и Белоруссии за период 1990–2000-х гг. *Bulletin of Geography*, 28 (2015): 91–111.
- Маханов, Канат (2023). Советские и постсоветские трансформации городской системы: пример Казахстана с 1979 по 2022 год. *Eurasian Research Journal*, 5 (1): 43–58.
- Министерство индустрии и инфраструктурного развития Республики Казахстан (2024). Справочник КАТО в Казахстане. Доступен по адресу: <https://web.archive.org/web/20220127160706/https://findhow.org/2210-spravochnik-kato-v-kazahstane.html>. Дата обращения: 03.02.2024.
- Мусабаев, Турлыбек, Карибеева, Алина и Нургуль, Кенжегарина (2016). Переселение населения Южного региона Казахстана. *Bulletin of the National Engineering Academy of the Republic of Kazakhstan*, 60 (2): 94–102.
- Скряжевская, Елизавета и Давид, Карачонь (2012). Сельское население Украины: оценивая реальность, в поисках оживления. *Hungarian Geographical Bulletin*, 61 (1): 49–78.

PLAN FOR JOINT IMPLEMENTATION OF THE TAPI GAS PIPELINE PROJECT

DR. ZHULDYZ KANAPIYANOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПЛАН СОВМЕСТНОЙ РЕАЛИЗАЦИИ ГАЗОПРОВОДА ТАПИ

Pakistan and Turkmenistan signed a joint plan to implement the project for the construction of the Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India (TAPI) transnational gas pipeline on June 8, 2023. This decision is aimed at accelerating the completion of the feasibility study of the project and moving it towards the construction phase. The ceremony of the document signing took place in Islamabad with the participation of Pakistani Prime Minister Shahbaz Sharif, Deputy Minister of Energy for the Oil Industry of Pakistan Musadiq Masud Malik and Minister of State of Turkmenistan, Chairman of the Turkmen-gaz State Concern Maksat Babayev. Having received the necessary approvals, project stakeholders will focus their attention on finalizing key project agreements, conducting land acquisition processes and developing project implementation strategies to ensure timely completion of the TAPI gas pipeline project (Onyango, 2023).

According to preliminary estimates, the total cost of the gas pipeline will be \$8-10 billion (Tass.ru, 2023). The plan confirms the project's goals, which include transporting natural gas from the Galkynysh gas field, and surrounding areas in Turkmenistan to energy-starved countries in South Asia, such as Afghanistan, Pa-

ACCORDING TO PRELIMINARY ESTIMATES, THE TOTAL COST OF THE GAS PIPELINE WILL BE \$8-10 BILLION

ПО ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫМ ОЦЕНКАМ, ОБЩАЯ СТОИМОСТЬ ГАЗОПРОВОДА СОСТАВИТ \$8-10 МЛРД

Пакистан и Туркменистан 8 июня 2023 года подписали совместный план по реализации проекта строительства транснационального газопровода Туркменистан-Афганистан-Пакистан-Индия (ТАПИ). Данное решение направлено на ускорение завершения технико-экономического обоснования проекта и перевод его на этап строительства. Церемония подписания документа состоялась в Исламабаде с участием премьер-министра Пакистана Шахбаз Шарифа, заместителя министра энергетики Пакистана по нефтяной промышленности Мусадика Масуда Малика и государственного министра Туркменистана, председателя Государственного концерна «Туркменгаз» Максата Бабаева. Получив необходимые одобрения, заинтересованные стороны проекта сосредоточат свое внимание на доработке ключевых проектных соглашений, проведении процессов отвода земель и разработке стратегии реализации проекта, чтобы обеспечить своевременное завершение проекта газопровода ТАПИ (Оньянго, 2023).

По предварительным оценкам, общая стоимость газопровода составит \$8–10 млрд (Tass.ru, 2023). План подтверждает цели проекта, которые включают транспорти-

kistan and India. The project aims to improve regional energy security, promote economic growth and develop regional cooperation. In accordance with the plan, a Senior Coordination Committee will be created, which includes representatives from Turkmenistan, Afghanistan, Pakistan, and India. The committee will oversee and expedite project activities and address any issues that may arise.

The plan clearly sets out the responsibilities and tasks of the participating countries and relevant organizations. Major tasks include finalizing project agreements, conducting land acquisition processes, developing a TAPI safety concept, and formulating project implementation strategies. The plan serves as the basis for future binding agreements and has been approved by the Ministry of Law and Justice of Pakistan, ensuring its legal validity. The plan calls for the appointment of a coordinator from each participating country to facilitate effective communication and coordination. In the case of Pakistan, Special Assistant to Prime Minister Jehanzeb Khan has been nominated as the coordinator. The coordinators will play a critical role in leading the project implementation efforts from their respective countries. The plan emphasizes the importance of meeting deadlines and achieving project milestones. To achieve this, time frames will be established for the various project activities, allowing for effec-

ровку природного газа с газового месторождения Галкыныш и прилегающих территорий Туркменистана в испытывающие энергетический дефицит страны Южной Азии, такие как Афганистан, Пакистан и Индия. Проект направлен на повышение региональной энергетической безопасности, содействие экономическому росту и развитие регионального сотрудничества. В соответствии с планом будет создан Старший координационный комитет, в который войдут представители Туркменистана, Афганистана, Пакистана и Индии. Комитет будет контролировать и ускорять деятельность по проекту, а также решать любые вопросы, которые могут возникнуть.

В плане четко определены обязанности и задачи стран-участниц и соответствующих организаций. Основные задачи включают в себя доработку проектных соглашений, проведение процессов отвода земель, разработку концепции безопасности ТАПИ и формулирование стратегии реализации проекта. План служит основой для будущих обязательных соглашений и был одобрен Министерством права и юстиции Пакистана, что обеспечивает его юридическую силу. План предусматривает назначение координатора от каждой страны-участницы для содействия эффективному общению и координации. В случае Пакистана координатором назначен специаль-

avim.org.tr

tive monitoring of project progress. The plan underlines the commitment of the participating governments to support and facilitate the project. The document serves as a roadmap for the successful implementation of the TAPI gas pipeline project. It provides a comprehensive framework for coordination, collaboration, and timely completion of key activities (Caspianbarrel.org, 2023). It is also reported that discussions will be held at the ministerial level to study the possibility and mechanism for purchasing electricity from Turkmenistan and options for swap gas supplies from Azerbaijan and Turkmenistan will also be considered (Interfax.ru, 2023).

At a meeting with Babayev, Pakistani Prime Minister Shahbaz Sharif emphasized that the gas pipeline will ensure energy security, economic growth and prosperity for Pakistan, as well as the entire region. He also mentioned that the TAPI project is

THE PROJECT AIMS TO IMPROVE REGIONAL ENERGY SECURITY, PROMOTE ECONOMIC GROWTH AND DEVELOP REGIONAL COOPERATION

ПРОЕКТ НАПРАВЛЕН НА ПОВЫШЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ, СОДЕЙСТВИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОМУ РОСТУ И РАЗВИТИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

ный помощник премьер-министра Джеханзев Хан. Координаторы будут играть решающую роль в руководстве усилиями по реализации проекта в своих странах. В плане подчеркивается важность соблюдения сроков и достижения основных этапов проекта. Для достижения этой цели будут установлены временные рамки для различных мероприятий проекта, что позволит эффективно контролировать ход реализации проекта. В плане подчеркивается приверженность участвующих правительств поддержке и содействию проекту. Документ служит дорожной картой для успешной реализации проекта газопровода ТАПИ. Он обеспечивает комплексную основу для координации, сотрудничества и своевременного завершения ключевых мероприятий (Caspianbarrel.org, 2023). Сообщается также, что на уровне министров пройдут обсуждения по изучению возможно-

evidence of strategic cooperation between Pakistan and Turkmenistan in the energy sector and announced that the countries have a strong desire to further develop mutually beneficial partnerships in economics and trade. On the other hand, Sharif suggested that Ashgabat explore the possibility of building a TAPI section from the Pakistani border to the port of Gwadar on the coast of the Arabian Sea, which would allow Turkmen gas to be supplied from there to Europe and world markets (Tass.ru, 2023).

The project is coordinated by the Asian Development Bank. The TAPI gas pipeline with a designed capacity of 33 billion cubic meters per year (14 billion m³/year each for Pakistan and India, and another 5 billion m³/year for Afghanistan) will run from the Galkynysh gas field in southern Turkmenistan through the Afghan cities of Herat and Kandahar, the Pakistani Quetta and Multan to the city of Fazilka in western India. The total length of TAPI will be 1.814 km, of which 214 km through the territory of Turkmenistan, 774 km through Afghanistan and 826 km through the territory of Pakistan to the border with India. The framework of the agreement on the gas pipeline was signed in 2010 and the construction of the pipeline began in 2015, but was suspended due

THE PLAN UNDERLINES THE COMMITMENT OF THE PARTICIPATING GOVERNMENTS TO SUPPORT AND FACILITATE THE PROJECT

В ПЛАНЕ ЧЕТКО ОПРЕДЕЛЕНА ОБЯЗАННОСТИ И ЗАДАЧИ СТРАН-УЧАСТНИЦ И СООТВЕТСТВУЮЩИХ ОРГАНИЗАЦИЙ

сти и механизма закупки электроэнергии из Туркменистана, а также будут рассмотрены варианты своп-поставок газа из Азербайджана и Туркменистана (Interfax.ru, 2023).

На встрече с Бабаевым премьер-министр Пакистана Шахбаз Шариф подчеркнул, что газопровод обеспечит энергетическую безопасность, экономический рост и процветание Пакистана, а также всего региона. Он также отметил, что проект ТАПИ является свидетельством стратегического сотрудничества между Пакистаном и Туркменистаном в энергетической сфере, и заявил, что страны имеют сильное желание и дальше развивать взаимовыгодное партнёрство в сфере экономики и торговли. С другой стороны, Шариф предложил Ашхабаду изучить возможность строительства участка ТАПИ от пакистанской границы до порта Гвадар на побережье Аравийского моря, что позволило бы поставлять туркменский газ оттуда в Европу и на мировые рынки (Tass.ru, 2023).

Проект координируется Азиатским банком развития. Газопровод ТАПИ проектной мощностью 33 млрд кубометров в год (по 14 млрд кубометров в год для Пакистана и Индии и еще 5 млрд кубометров в год для Афганистана) пройдет от газового месторождения Галкыныш на юге Туркменистана через афганскую городов Герат и Кандагар, пакистанской Кветты и Мултана до города Фазилка на западе Индии. Общая протяженность ТАПИ составит 1,814 км, из них 214 км по территории Туркменистана, 774 км по Афганистану и 826 км по территории Пакистана до границы с Индией. Рамочное соглашение по газопроводу было подписано в 2010 году, а строительство газопровода началось в 2015 году, но было приостановлено по техническим и финансовым причинам, а

to technical and financial reasons, as well as differences between India and Pakistan and the unstable situation in Afghanistan in 2021 (Yildirim, 2023).

The project is being implemented by the consortium TAPI Pipeline Co. Ltd, in which the main participant is Turkmengaz (85% of shares). The Afghan Gas Corporation, the Pakistani Inter State Gas Systems (Private) Ltd and the Indian GAIL each have 5% in the consortium (Interfax.ru, 2023).

Back in 2008, specialists called the TAPI project unrealizable due to instability in Afghanistan. Construction of the Turkmen section of TAPI started in December 2015 and is now almost completed. On February 23, 2018, the laying of the Afghan section of the gas pipeline took place. In September 2020, Turkmenistan and Afghanistan signed a memorandum on the selection of land plots for the TAPI route. Pipe laying in Afghanistan was planned to begin in 2021. In May 2018, the construction site of the Afghan section of the TAPI project was attacked by militants. In 2021, after the Taliban regime came to power in Afghanistan, they repeatedly gave security guarantees at the stage of construction and gas supplies via TAPI. Negotiations to resume construction began periodically, but in practice, the project did not resume. On September 27, 2022, Abdul Ghani Baradar, 2nd Deputy Prime Minister of Afghanistan, stated that Afghanistan is ready to initiate the TAPI gas pipeline project and that current conditions have created suitable opportunities, and the authorities are committed to any form of cooperation in this area (Goncharenko, 2023).

In October 2023, the Pakistani authorities also advocated for the timely completion of the project. In addition, Russian manufacturers of pipe products have expressed their readiness to join the construction of the Afghan section of the TAPI interna-

также разногласиям между Индией и Пакистаном и нестабильной ситуацией в Афганистане в 2021 году (Йылдырым, 2023). Проект реализует консорциум TAPI Pipeline Co. Ltd, основным участником которого является «Туркменгаз» (85% акций). По 5% в консорциуме имеют Афганская газовая корпорация, пакистанская Inter State Gas Systems (Private) Ltd и индийская GAIL (Interfax.ru, 2023).

Еще в 2008 году специалисты называли проект ТАПИ нереализуемым из-за нестабильности в Афганистане. Строительство туркменского участка ТАПИ началось в декабре 2015 года и сейчас практически завершено. 23 февраля 2018 года состоялась закладка афганского участка газопровода. В сентябре 2020 года Туркменистан и Афганистан подписали меморандум о выборе земельных участков для маршрута ТАПИ. Прокладку трубопровода в Афганистане планировалось начать в 2021 году. В мае 2018 года строительная площадка афганского участка проекта ТАПИ подверглась нападению боевиков. В 2021 году, после прихода к власти в Афганистане режима Талибана, они неоднократно давали гарантии безопасности на этапе строительства и поставок газа по ТАПИ. Переговоры о возобновлении строительства начались периодически, но на практике проект не возобновился. 27 сентября 2022 года Абдул Гани Барадар, 2-й заместитель премьер-министра Афганистана, заявил, что Афганистан готов инициировать проект газопровода ТАПИ и что нынешние условия создали подходящие возможности, и власти готовы к любой форме сотрудничества в этой области (Гончаренко, 2023).

В октябре 2023 года власти Пакистана также выступили за своевременное завершение проекта. Кроме того, российские производители трубной продукции выразили готовность присоединиться к строи-

**THE PROJECT IS
COORDINATED BY THE
ASIAN DEVELOPMENT
BANK**

**ПРОЕКТ
КООРДИНИРУЕТСЯ
АЗИАТСКИМ
БАНКОМ РАЗВИТИЯ**

Azernews

tional pipeline. In December 2017, President of Turkmenistan Gurbanguly Berdimuhamedov telephoned Russian President Vladimir Putin and invited Russia to participate in the project. Experts believe that the participation of the Russian Federation will improve the chances of the TAPI project. Meanwhile, Iran has offered Russia and Turkmenistan an alternative option for gas supplies to Pakistan, which in the future will open access to the Indian gas market (Goncharenko, 2023).

The TAPI project, which started in 2010, could not be implemented due to technical, security, financial and conflict between countries problems. After 13 years, the Taliban came to power in Afghanistan, guaranteed the safe passage of the pipeline through their territory and expressed their desire to implement it, and the parties came together again and revived the pipeline project. This time, the project in question is based on a more solid foundation by providing a common plan for implementation and focusing on the missing issues. For this reason, it is possible to say that the TAPI project will be implemented in practice, not as a project.

тельству афганского участка международного трубопровода ТАПИ. В декабре 2017 года президент Туркменистана Гурбангулы Бердымухамедов позвонил президенту России Владимиру Путину и пригласил Россию принять участие в проекте. Эксперты полагают, что участие РФ повысит шансы проекта ТАПИ. Тем временем Иран предложил России и Туркменистану альтернативный вариант поставок газа в Пакистан, который в будущем откроет доступ к индийскому газовому рынку (Гончаренко, 2023).

Проект ТАПИ, стартовавший в 2010 году, не был реализован из-за технических проблем, проблем безопасности, финансов и конфликтов между странами. Спустя 13 лет талибы пришли к власти в Афганистане, гарантировали безопасный проход трубопровода по своей территории и выразили желание реализовать его, а стороны вновь объединились и возродили проект газопровода. На этот раз рассматриваемый проект имеет более прочную основу, предоставив общий план реализации и сосредоточив внимание на недостающих проблемах. По этой причине можно сказать, что проект ТАПИ будет реализован на практике, а не как проект.

References:

- Caspianbarrels.org (2023). Pakistan and Turkmenistan signed a joint plan for the accelerated implementation of TAPI. Retrieved from <https://caspiabarrel.org/en/2023/06/pakistan-and-turkmenistan-signed-a-joint-plan-for-the-accelerated-implementation-of-tapi/>. Accessed on 11.02.2024.
- Goncharenko, Alexey (2023). Pakistan and Turkmenistan signed a plan for the implementation of the construction of the TAPI international gas pipeline. Retrieved from <https://neftegaz.ru/news/transport-and-storage/782756-pakistan-i-turkmeniya-podpisali-plan-realizatsii-stroitelstva-mgp-tapi/>. Accessed on: 11.02.2024.
- Interfax.ru (2023). Afghan authorities decided to buy land for the TAPI gas pipeline project. Retrieved from <https://www.interfax.ru/world/926301>. Accessed on 11.02.2024.
- Onyango, Daniel (2023). Pakistan and Turkmenistan sign a joint implementation plan for the TAPI gas pipeline project. Retrieved from <https://www.pipeline-journal.net/news/pakistan-and-turkmenistan-sign-joint-implementation-plan-tapi-gas-pipeline-project>. Accessed on 11.02.2024.
- Tass.ru (2023). Pakistan and Turkmenistan signed an implementation plan for the construction of the TAPI gas pipeline. Retrieved from <https://tass.ru/ekonomika/17970585>. Accessed on 11.02.2024.
- Yildirim, Alper (2023). The idea of transmitting Central Asian energy through Afghanistan: TAPI natural gas pipeline project. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2929661>. Accessed on 11.02.2024.

Источники:

- Caspianbarrels.org (2023). Пакистан и Туркменистан подписали совместный план ускоренной реализации ТАПИ. Доступно по адресу: <https://caspiabarrel.org/en/2023/06/pakistan-and-turkmenistan-signed-a-joint-plan-for-the-accelerated-implementation-of-tapi/>. Дата обращения: 11.02.2024.
- Гончаренко, Алексей (2023). Пакистан и Туркменистан подписали план для реализации строительства газопровода ТАПИ. Доступно по адресу: <https://neftegaz.ru/news/transport-and-storage/782756-pakistan-i-turkmeniya-podpisali-plan-realizatsii-stroitelstva-mgp-tapi/>. Дата обращения: 11.02.2024.
- Interfax.ru (2023). Власти Афганистана решили купить землю под проект газопровода ТАПИ. Доступно по адресу: <https://www.interfax.ru/world/926301>. Дата обращения: 11.02.2024.
- Оньянго, Даниель (2023). Пакистан и Туркменистан подписали план совместной реализации проекта газопровода ТАПИ. Доступно по адресу: <https://www.pipeline-journal.net/news/pakistan-and-turkmenistan-sign-joint-implementation-plan-tapi-gas-pipeline-project>. Дата обращения: 11.02.2024.
- Tass.ru (2023). Пакистан и Туркменистан подписали план реализации строительства газопровода ТАПИ. Доступно по адресу: <https://tass.ru/ekonomika/17970585>. Дата обращения: 11.02.2024.
- Йылдырым, Альпер (2023). Идея передачи энергоресурсов Центральной Азии через Афганистан: проект газопровода ТАПИ. Доступно по адресу: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2929661>. Дата обращения: 11.02.2024.

THE CONCEPT OF THE NATIONAL VISION AND ITS PRIORITIES IN UZBEKISTAN AND KAZAKHSTAN

PROF. DR. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

КОНЦЕПЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ВИДЕНИЯ И ЕЕ ПРИОРИТЕТЫ В УЗБЕКИСТАНЕ И КАЗАХСТАНЕ

A National Vision is a concept that determines the mid-term and long-term development goals of a country and provides the basis for the development of national strategies and implementation plans. The national political leadership usually shapes the concept of the National Vision. The strength and credibility of such a vision depend on political commitment to the vision, as well as on the integrity of leadership perceived by citizens.

The number of countries with national development plans has increased steadily in recent years, from 62 in 2006 to 134 in 2018, out of 195 countries. Given the growing need to set priorities, ensure financial sustainability and effectiveness, and avoid a piecemeal, isolated approach, most countries have chosen to develop a national vision and develop a national planning system. Organizing the preparation of a National Vision is a complex process that requires time and capacity to analyze the current situation (progress achieved and remaining challenges), define the roles and responsibilities of various structures, ensure macro and budgetary coherence, and involve key internal and external stakeholders for con-

**THE NATIONAL
POLITICAL
LEADERSHIP USUALLY
SHAPES THE CONCEPT
OF THE NATIONAL
VISION**

**НАЦИОНАЛЬНОЕ
ПОЛИТИЧЕСКОЕ
РУКОВОДСТВО
ОБЫЧНО
ФОРМИРУЕТ
КОНЦЕПЦИЮ
НАЦИОНАЛЬНОГО
ВИДЕНИЯ**

Национальное Видение – это концепция, определяющая среднесрочные и долгосрочные цели развития страны и обеспечивающая основу для разработки национальных стратегий и планов реализации. Национальное политическое руководство обычно формирует концепцию Национального Видения. Сила и достоверность такого видения зависят от политической приверженности этому видению, а также от честности руководства, воспринимаемой гражданами.

Число стран с национальными планами развития в последние годы неуклонно росло: с 62 в 2006 году до 134 в 2018 году из общего количества 195 стран. Учитывая растущую необходимость устанавливать приоритеты, обеспечивать финансовую устойчивость и эффективность и избегать фрагментарного, изолированного подхода, большинство стран решили разработать национальное видение и национальную систему планирования. Организация подготовки Национального Видения — это сложный процесс, который требует времени и возможностей для анализа текущей ситуации (достигнутого прогресса и все еще существующих проблем), определения ролей и обязанностей различных струк-

sultation and formulation, tracking progress, and adjusting implementation.

In addition to national development planning, policy planning, and priority setting can be accomplished through the development of a government program, fundamental laws and regulations, and statements of policy priorities or political commitments to the donor community or other countries. This may also include the development of strategic planning guidelines to support the development of sectoral and institutional strategic plans (World Bank, 2022).

The state especially urgently needs the concept of a National Vision when it is going through a difficult period in its history when social relations and values in the surrounding world are changing at an unprecedented speed. The society of such a dramatically transforming country must adapt to the challenges of the global community while maintaining the positive aspects of its cultural values that distinguish it from other nations. If we are talking about a post-Soviet state, which is self-determined after the collapse of a huge power, then after thirty years of independence such a society needs to take stock of past stated goals and priorities and determine to what extent they have been realized. At the same time, society must formulate its expectations and prospects for the future. These expectations may include improvements in education and health care or reforms in economics and environmental policy. In any case, society must have a me-

тур, обеспечения макро- и бюджетной согласованности и привлечения ключевых внутренних и внешних заинтересованных сторон для консультаций, формулирования, отслеживания прогресса и корректировки реализации.

В дополнение к планированию национального развития, политическое планирование и определение приоритетов могут осуществляться посредством разработки правительственной программы, основных законов и постановлений, а также заявлений о политических приоритетах или политических обязательствах перед сообществом доноров или другими странами. Это может также включать разработку руководящих принципов стратегического планирования для поддержки отраслевых и институциональных стратегических планов (Всемирный банк, 2022).

Государство особенно остро нуждается в концепции Национального Видения, когда оно переживает трудный период своей истории, когда социальные отношения и ценности в окружающем мире меняются с беспрецедентной скоростью. Общество столь радикально трансформирующейся страны должно адаптироваться к вызовам мирового сообщества, сохраняя при этом положительные аспекты своих культурных ценностей, которые отличают его от других стран. Если мы говорим о постсоветском государстве, которое самоопределилось после распада огромной державы, то после тридцати лет независимости такому обществу необходимо подвести итоги прошлых заявленных целей и приоритетов и определить, в какой степени они были реализованы. В то же время общество должно сформулировать свои ожидания и перспективы на будущее. Эти ожидания могут включать улучшение образования и здравоохранения или реформы в экономике и экологической политике. В любом случае общество должно иметь программу планирования среднесрочного и долгосрочного развития.

Помимо национального стратегического уровня, планирование может быть сосредоточено на финансовых, экономических, территориальных и многих других аспек-

dium and long-term development planning program.

Beyond the national strategic level, planning can focus on financial, economic, territorial, and many other areas. In contrast to the rigid national planning system of the former Soviet Union, there has recently been a worldwide focus on flexible planning, especially the strategic choices that need to be made to make development more sustainable while enhancing process efficiency.

Thus, the preparation of the National Vision is aimed at solving several issues: Perspective. Where do we want to go as a country in the medium to long term? What role do we want our country to play in the world? What are our fundamental values and priorities to achieve this goal?

Critical success factors: What are the main keys to achieving our vision? "Required" components?

Assessing our current situation. How well are we doing today on each of the critical success factors? How does (and will continue to influence) the external and internal environment affect our ability to succeed? Which countries will we use as benchmarks (other countries in our region? or OECD countries?) and what are the gaps that separate us from our benchmarks?

Strategic goals: What do we have today? What goals do we want to achieve to close critical gaps?

Tactics: What is the best way to achieve these critical goals, given our current resources and environment? Which key stakeholders do we need to involve during the process and how?

Action plans: Who will carry out the planned tactics? When? What resources are needed to achieve the desired goals? How will the various

THE STATE ESPECIALLY URGENTLY NEEDS THE CONCEPT OF A NATIONAL VISION WHEN IT IS GOING THROUGH A DIFFICULT PERIOD IN ITS HISTORY

ГОСУДАРСТВО ОСОБЕННО ОСТРО НУЖДАЕТСЯ В КОНЦЕПЦИИ НАЦИОНАЛЬНОГО ВИДЕНИЯ, КОГДА ОНО ПЕРЕЖИВАЕТ ТРУДНЫЙ ПЕРИОД СВОЕЙ ИСТОРИИ

тах. В отличие от жесткой национальной системы планирования бывшего Советского Союза, в последнее время во всем мире внимание уделяется гибкому планированию, особенно стратегическим выборам, которые необходимо сделать, чтобы развитие было более устойчивым, одновременно повышая эффективность процессов.

Таким образом, подготовка Национального Видения направлена на решение нескольких вопросов:

Перспектива. Куда мы хотим двигаться как страна в среднесрочной и долгосрочной перспективе? Какую роль наша страна должна играть в мире? Каковы наши фундаментальные ценности и приоритеты для достижения этой цели?

Критические факторы успеха. Каковы основные ключи к достижению нашего видения? «Обязательные» компоненты?

Оцениваем нашу текущую ситуацию. Насколько хорошо мы сегодня справляемся с каждым из важнейших факторов успеха? Как внешняя и внутренняя среда влияет (и будет продолжать влиять) на нашу способность добиться успеха? Какие страны мы будем использовать в качестве эталонов (другие страны нашего региона? или страны ОЭСР?) и каковы дистанции, которые отделяют нас от наших эталонов?

Стратегические цели: Что мы имеем сегодня? Каких целей мы хотим достичь, чтобы закрыть критические пробелы?

Тактика: Каков наилучший способ достижения этих важнейших целей, учитывая наши нынешние ресурсы и окружающую среду? Какие ключевые заинтересованные стороны нам необходимо привлечь в этот процесс и каким образом?

pp.userapi.com

departments (ministries, national departments, subnational governments, etc.) be coordinated? How can we measure our progress toward these goals?

Resources: How can we most effectively mobilize our budgetary resources in the medium to long term to achieve our goals and objectives?

Evaluation: What have we achieved to date? Have we achieved our goals? What could have been done differently? What lessons can further enrich the planning process?

Resolving these issues requires an objective consideration of the results of reforms. The National Vision is a powerful tool for inclusive development. A sound strategic planning framework can help create a favorable investment climate, improve policy and budgetary credibility, and increase investor confidence in existing commitments.

In this regard, the National Visions of two Central Asian states – Uzbekistan and Kazakhstan – can be considered an example.

The Development Strategy of New Uzbekistan for 2022 - 2026 and the State Program for its implementation include: building a humane state by raising the honor and dignity of man and further developing a free civil society; making the principles of justice and the rule of law a fundamental and necessary condition for the country's development; accelerated development of the national economy and ensuring high growth rates; implemen-

Plans of action: Who will be implementing the planned tactics? When? What resources are necessary for achieving the desired goals? How will different agencies (ministries, national agencies, subnational governments, etc.) be coordinated? How can we measure our progress in achieving these goals?

Resources: How can we most effectively mobilize our budgetary resources in the medium to long term to achieve our goals and objectives?

Evaluation: What have we achieved to date? Have we achieved our goals? What could have been done differently? What lessons can further enrich the planning process?

Resolving these issues requires an objective consideration of the results of reforms. The National Vision is a powerful tool for inclusive development. A sound strategic planning framework can help create a favorable investment climate, improve policy and budgetary credibility, and increase investor confidence in existing commitments.

In this regard, the National Visions of two Central Asian states – Uzbekistan and Kazakhstan – can be considered an example.

The Development Strategy of New Uzbekistan for 2022 - 2026 and the State Program for its implementation include: building a humane state by raising the honor and dignity of man and further developing a free civil society; making the principles of justice and the rule of law a fundamental and necessary condition for the country's development; accelerated development of the national economy and ensuring high growth rates; implemen-

tation of fair social policy, and development of human capital; ensuring spiritual development and raising this area to a new level; approach to global problems based on national interests; strengthening the country's security and defense potential, and maintaining an open, pragmatic, and active foreign policy (Official website of the President of Uzbekistan, 2021).

The Uzbek concept clearly shows the goal of building a democratically transformed country and the foundation of the Third Renaissance, bearing in mind that, according to scientists, Uzbekistan in ancient times went through two outstanding cultural phases - the First Renaissance (Enlightenment - IX-XII centuries) and the Second (Temurid - XIV-XV centuries) Renaissance. During the previous stage of the country's development which has witnessed a slow progress of the development of democratic freedoms. Perhaps for this reason, the social and humanitarian components can be traced in the words of President Mirziyoyev, who outlined the concept of "New Uzbekistan" as a state, "the main goal of which is to ensure a free, comfortable and prosperous life for our multinational people. This is a state that is developing in strict accordance with generally accepted norms in the field of democracy, human rights, and freedoms, based on the principles of friendship and cooperation with the international community." New Uzbekistan is a country of democratic transformations, great opportunities, and practical actions (Official website of the President of Uzbekistan, 2021).

Based on this, the priorities of state policy are to improve the well-being and standard of living of people, create jobs and sources of income for this purpose, reduce poverty, and develop cities and villages. The main task remains to ensure the rights, freedoms, and legitimate interests of every citizen of the country, regard-

RESOLVING THESE ISSUES REQUIRES AN OBJECTIVE CONSIDERATION OF THE RESULTS OF REFORMS

РЕШЕНИЕ ЭТИХ ВОПРОСОВ ТРЕБУЕТ ОБЪЕКТИВНОГО РАССМОТРЕНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ РЕФОРМ

подход к глобальным проблемам, основанный на национальных интересах; укрепление безопасности и оборонного потенциала страны, поддержание открытой, прагматичной и активной внешней политики (Президент, 2021).

В узбекской концепции отчетливо видна цель построения демократически преобразованной страны и основы Третьего Возрождения, имея в виду, что, по мнению ученых, Узбекистан в древности переживал два выдающихся культурных этапа – Первое Возрождение (Просвещение – IX-XII вв.) и Второе (эпоха Темуридов – XIV-XV вв.) Возрождение. На предыдущем этапе развития страны наблюдался медленный прогресс развития демократических свобод. Возможно, по этой причине социально-гуманитарная составляющая прослеживается в словах Президента Мирзиёева, изложившего концепцию «Нового Узбекистана» как государства, «главной целью которого является обеспечение свободной, комфортной и благополучной жизни нашего многонационального народа. Это - государство, развивающееся в строгом соответствии с общепринятыми нормами в области демократии, прав и свобод человека, основанное на принципах дружбы и сотрудничества с международным сообществом». Новый Узбекистан – страна демократических преобразований, больших возможностей и практических действий (Президент, 2021).

Исходя из этого, приоритетами государственной политики являются повышение благосостояния и уровня жизни людей, создание для этой цели рабочих мест и источников дохода, сокращение бедности, развитие городов и сел. Главной задачей остается обеспечение прав, свобод и законных интересов каждого гражданина страны независимо от национальности, языка

less of nationality, language, and religion, to improve the level and quality of life of the people of Uzbekistan. The successful implementation of this strategy can be considered the growth of Uzbekistan's position from 93 in 2016 to 78 in 2023 in the international Rule of Law Index ranking (World Justice Project, 2016). In September 2023, the authorities adopted the National Development Strategy of Uzbekistan (NDS) until 2030. The document outlines the country's main development goals and key reforms in various sectors to be implemented by the end of this decade. This is the third NDS adopted by the government since 2017, with the previous two covering the periods 2017-2021 and 2022-2026 (the latter is under implementation). The NDS 2030 reflects Uzbekistan's various aspirations, including plans to rise to the ranks of highly developed countries to increase the well-being of its citizens. The new strategy sets out a set of 100 priority actions the government will take to drive progress in five key areas. The implementation of the NDS is designated as a key goal for all government departments. The World Bank remains committed to working with the government to help Uzbekistan achieve its key development goals by 2030 (World Bank, 2023).

In the Republic of Kazakhstan, the Development Strategy "Kazakhstan-2030" was prepared in 1997, which marked the beginning of a new stage in the economy of Kazakhstan. The dominant directions of this strategy were the tasks of qualitative diversification of the economy, technological modernization, and the development of human capital. The concept developers considered the weak link of the previous stage to be the insufficient development of knowledge-intensive services and the manufacturing industry. In addition to the mentioned strategy, several more official development programs have appeared over the past years: Development Strategy of the Republic of Kazakhstan until 2050 (2012), National Plan "100 Concrete Steps" (2015), National Priorities of the Republic of Kazakhstan for the period until 2025, National Development Plan until 2025 year, etc. and experts rightly believe that the existence of too many policies, "inflation" of policies as they call it, interferes with the building of linkages, co-

el.kz

и вероисповедания, повышение уровня и качества жизни народа Узбекистана. Успешной реализацией данной стратегии можно считать рост позиции Узбекистана с 93-го места в 2016 году до 78-го в 2023 году в международном рейтинге Индекса верховенства закона (WJP, 2016). В сентябре 2023 года власти приняли Национальную стратегию развития Узбекистана (НСР) до 2030 года. В документе обозначены основные цели развития страны и ключевые реформы в различных отраслях, которые должны быть реализованы к концу текущего десятилетия. Это третья НСР, принятая правительством с 2017 года, предыдущие две охватывают периоды 2017-2021 и 2022-2026 годов (последняя находится в стадии реализации). НСР 2030 отражает различные устремления Узбекистана, включая планы подняться в ряды высокоразвитых стран для повышения благосостояния своих граждан. Новая стратегия устанавливает набор из 100 приоритетных действий, которые правительство предпримет для достижения прогресса в пяти ключевых областях. Реализация НСР обозначена как ключевая цель для всех государственных ведомств. Всемирный банк по-прежнему привержен сотрудничеству с правительством, чтобы помочь Узбекистану достичь своих ключевых целей развития к 2030 году (Всемирный банк, 2023).

В Республике Казахстан в 1997 году была подготовлена Стратегия развития «Ка-

gazeta.uz

herence with planning, budgeting, management and monitoring of program implementation, which slows down economic growth instead of its torpedoing (Mukhamediev and Temerbulatova, 2021).

According to the World Bank Group, maintaining and accelerating economic growth in a rapidly changing global landscape requires a reassessment of a country's reform programs. Following the population's expectations, Kazakhstan requires a dynamic and fast-growing economy that will generate the necessary resources and capabilities to solve social problems, improve infrastructure, and improve public services. Without prioritizing economic growth and decisive structural reforms, the country will stagnate.

This requires a focus on implementing reforms that promote economic growth and productivity to raise Kazakhstan's economic standards to the level of wealthier countries in the high-income group (World Bank, 2024). The National Development Plan until 2025 aimed to ensure the implementation of seven basic principles: fair distribution of benefits and responsibilities; the leading role of private entrepreneurship; fair competition; productivity growth, increasing complexity and technology of the economy; human capital development; environmental protection; making informed decisions by the state and responsibility for them to society. Let's look at the results of only one of the directions

захстан-2030», которая положила начало новому этапу в экономике Казахстана. Доминирующими направлениями этой стратегии стали задачи качественной диверсификации экономики, технологической модернизации и развития человеческого капитала. Слабым звеном предыдущего этапа разработки концепции считали недостаточное развитие наукоемких услуг и обрабатывающей промышленности. Помимо указанной стратегии, за последние годы появилось еще несколько официальных программ развития: Стратегия развития Республики Казахстан до 2050 года (2012 г.), Национальный план «100 конкретных шагов» (2015 г.), Национальные приоритеты Республики Казахстан на период до 2025 года, План национально-го развития до 2025 года и т.д., и эксперты справедливо полагают, что существование слишком большого количества политик, «инфляция» политик, как они это называют, мешает выстраиванию связей, согласованности планирования, составления бюджета, управлению и мониторингу реализации программ, что замедляет экономический рост, а не торпедирует его (Мухамедиев и Темербулатова, 2021).

По мнению Группы Всемирного банка, поддержание и ускорение экономического роста в быстро меняющемся глобальном ландшафте требует переоценки программ реформ страны. Следуя ожиданиям населения, Казахстану необходима динамичная и быстрорастущая экономика, которая будет генерировать необходимые ресурсы и возможности для решения социальных проблем, улучшения инфраструктуры и государственных услуг. Без приоритета экономического роста и решительных структурных реформ страна может впасть в стагнацию.

Это требует сосредоточения внимания на реализации реформ, которые способствуют экономическому росту и производительности, чтобы поднять экономические стандарты Казахстана до уровня более богатых стран в группе с высокими доходами (Всемирный банк, 2024) Национальный план развития до 2025 года направлен на обеспечение реализации семи основных принципов: справедливое распределение

of this National Plan, namely the fair distribution of benefits and responsibilities. We have to state that in 2012 the Gini index was 28.2, and in 2023 – it was 27.8 (Wisevoter, 2024), that is, the uneven distribution of income of the population has decreased slightly, but the level of social inequality in the state as a whole remains.

Even though 2025 has not yet arrived, and the National Plan has not been implemented in many respects, the Agency for Strategic Development and Reforms, on the instructions of the President, has prepared a new draft of the National Development Plan of the Republic of Kazakhstan until 2029, posted on the “Open Legal Regulations” portal for the public discussions until February 19, 2024 (Zakon.kz, 2024). Apparently, in this regard, we should also expect adjustments to the National Strategy 2050.

In conclusion, we note that the concepts of the National Vision of any country can change, they have to be adapted to changing internal and external turbulent conditions and circumstances. If there are no real positive consequences, it is clear that either the strategy, methods, or priorities are chosen incorrectly and require significant adjustment. Not every country can afford such repeated economic experiments. Kazakhstan can still do it. However, in any society, fatigue from ineffective reforms can negatively affect citizens’ trust in government structures. Only the steady gradual implementation of the National Vision and plans for the economic and social transformation of the country can ensure its stability.

ACCORDING TO THE WORLD BANK GROUP, MAINTAINING AND ACCELERATING ECONOMIC GROWTH IN A RAPIDLY CHANGING GLOBAL LANDSCAPE REQUIRES A REASSESSMENT OF A COUNTRY'S REFORM PROGRAMS

ПО МНЕНИЮ ГРУППЫ ВСЕМИРНОГО БАНКА, ПОДДЕРЖАНИЕ И УСКОРЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В БЫСТРО МЕНЯЮЩЕМСЯ ГЛОБАЛЬНОМ ЛАНДШАФТЕ ТРЕБУЕТ ПЕРЕОЦЕНКИ ПРОГРАММ РЕФОРМ СТРАНЫ

благ и обязанностей; ведущая роль частного предпринимательства; честное соревнование; рост производительности, увеличение сложности и технологичности экономики; развитие человеческого капитала; защита окружающей среды; принятие обоснованных решений государством и ответственность за них перед обществом. Давайте посмотрим на результаты лишь одного из направлений этого Национального плана, а именно справедливого распределения благ и обязанностей. Приходится констатировать, что в 2012 г. индекс Джини составлял 28,2, а в 2023 г. – 27,8 (Wisevoter, 2024), то есть неравномерность распределения доходов населения несколько снизилась, но уровень социального неравенства в государстве в целом остается.

Несмотря на то, что 2025 год еще не наступил, а Национальный план во многом не реализован, Агентство по стратегическому развитию и реформам по поручению Президента подготовило новый проект Национального плана развития Республики Казахстан до 2029 года, он размещен на портале «Открытое правовое регулирование» для общественного обсуждения до 19 февраля 2024 года (Zakon.kz, 2024). Видимо, в этой связи стоит ожидать и корректировок Национальной стратегии-2050.

В заключение отметим, что концепции Национального Видения любой страны могут меняться, их приходится адаптировать к меняющимся внутренним и внешним турбулентным условиям и обстоятельствам. Если реальных положительных последствий нет, то ясно, что либо стратегия и методы, либо приоритеты выбраны неправильно и требуют существенной корректировки. Не каждая страна может позволить себе такие повторяющиеся экономические эксперименты. Казахстан еще может это сделать.

References:

- Mukhamediev, Bulat and Temerbulatova, Zhansaya (2021). Results of three decades. Retrieved from <https://dknews.kz/ru/ekslyuziv-dk/199321-itogi-treh-desyatiletij>. Accessed on 14.01.2024.
- Official website of the President of Uzbekistan (2021). The new Uzbekistan is becoming a country of democratic transformations, big opportunities, and practical deeds. Retrieved from <https://president.uz/ru/lists/view/4547>. Accessed on 14.01.2024.
- Wisevoter.com (2024). Gini coefficient by country. Retrieved from <https://wisevoter.com/country-rankings/gini-coefficient-by-country/>. Accessed on 11.02.2024.
- World Bank (2022). Delivering Azerbaijan's vision and national strategy: Strategic Planning report global knowledge-sharing. Retrieved from <https://translate.google.com/?hl=ru&sl=kk&tl=ru&text=National%20strategic%20planning%20serves%20multiple/>. Accessed on 16.01.2024.
- World Bank (2023). Overview of Uzbekistan. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/overview>. Accessed on 15.02.2024.
- World Bank (2024). Kazakhstan Economic Update. Winter 2023-2024 Shaping Tomorrow: Reforms for Lasting Prosperity. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/kazakhstan/publication/economic-update-winter-2023-24>. Accessed on 16.02.2024.
- World Justice Project (2016). Country information Uzbekistan. Retrieved from <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2016/Uzbekistan/>. Accessed on 11.02.2024.
- Zakon.kz (2024). The National Development Plan of Kazakhstan until 2029 has been developed Retrieved from <https://www.zakon.kz/pravo/6423357-razrabotan-natsionalnyy-plan-razvitiya-kazakhstana-do-2029-goda.html>. Accessed on 11.02.2024.

Однако в любом обществе усталость от неэффективных реформ может негативно повлиять на доверие граждан к государственным структурам. Только неуклонная постепенная реализация Национального Видения и планов экономической и социальной трансформации страны может обеспечить ее стабильность.

Источники:

- Всемирный банк (2022). Реализация видения и национальной стратегии Азербайджана: отчет о стратегическом планировании, глобальный обмен знаниями. Доступно по адресу: <https://translate.google.com/?hl=ru&sl=kk&tl=ru&text=National%20strategic%20planning%20serves%20multiple/>. Дата обращения: 16.01.2024.
- Всемирный банк (2023). Обзор. Доступно по адресу: <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/overview>. Дата обращения: 15.02.2024.
- Всемирный банк (2024). Обновление экономики Казахстана. зима 2023–2024 гг. формирование завтра: реформы для длительного процветания. Доступно по адресу: <https://www.worldbank.org/en/country/kazakhstan/publication/economic-update-winter-2023-24>. Дата обращения: 16.02.2024.
- Мухамедиев, Булат и Темербулатова, Жансая (2021). Итоги трёх десятилетий. Доступно по адресу: <https://dknews.kz/ru/ekslyuziv-dk/199321-itogi-treh-desyatiletij>. Дата обращения: 14.01.2024.
- Официальный сайт Президента Узбекистана (2021). Новый Узбекистан становится страной демократических преобразований, больших возможностей и практических дел. Доступно по адресу: <https://president.uz/ru/lists/view/4547>. Дата обращения: 14.01.2024.
- World Justice Project (2016). Узбекистан. Доступно по адресу: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2016/Uzbekistan/>. Дата обращения: 11.02.2024.
- Wisevoter.com (2024). Коэффициент Джини по странам. Доступно по адресу: <https://wisevoter.com/country-rankings/gini-coefficient-by-country/>. Дата обращения: 11.02.2024.
- Zakon.kz (2024). Разработан Национальный план развития Казахстана до 2029 года. Доступно по адресу: <https://www.zakon.kz/pravo/6423357-razrabotan-natsionalnyy-plan-razvitiya-kazakhstana-do-2029-goda.html>. Дата обращения: 11.02.2024.

**12 ОCAK 2024 TARIHİNDE
AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
TARAFINDAN YAYIMLANAN
"15-17. ASIRLARDA KAZAK
HANLIĞI'NIN DIŞ POLİTİKASI"
KİTABININ TANITIMI, KAZAKİSTAN
DEVLET MERKEZ MÜZESİ'NDE
YAPILDI.**

2024 ЖЫЛҒЫ 12 ҚАҢТАРДА
ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ ЖАРИЯЛҒАН
«ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ XV-
XVII ҒАСЫРЛАРДАҒЫ СЫРТҚЫ
САЯСАТЫ» АТТЫ КІТАПТЫҢ
ТҰСАУКЕСЕРІ ҚР МЕМЛЕКЕТТІК
ОРТАЛЫҚ МҮЗЕЙІНДЕ ӨТТІ.

Prof. Dr. Nurlan Atıgayev tarafından kaleme
alınan ve Avrasya Araştırma Enstitüsü tara-
fından yayımlanan "15-17. Asırlarda Kazak
Hanlığı'nın Dış Politikası" adlı eserinin tanıtım

Профессор, доктор Нұрлан Атығаев жазған,
Еуразия ғылыми-зерттеу институты тара-
пынан басылып шыққан «Қазақ хандығының
XV-XVII ғасырлардағы сыртқы саясаты» атты
еңбектің ҚР Мемлекеттік орталық музейінде
өткен таныстырылымына доцент, доктор
Суат Бейлүр арнайы қатысты. Институт қол-

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Аврasyа Араştırма Еnstitüsü

programı Doç. Dr. Suat Beylur'un katılımıyla Kazakistan Devlet Merkez Müzesi'nde gerçekleştirildi. Enstitünün desteklediği projelerden birisi olan ve alanında önemli bir boşluğu dolduran eser 15-17 asırlarda Kazak Hanlığı'nın dış politikasının gelişim süreci, güncel durumu ve daha birçok konuya tarihsel kaynaklara dayanarak ışık tutan bir eserdir. Kitabın tanıtım programına akademik camiadan önde gelen pek çok akademisyenin yanı sıra konuya ilgi duyan okuyucular katılım gösterdi.

даған жобалардың бірі және өз саласындағы маңызды олқылықтың орнын толтыратын аталмыш еңбек XV-XVII ғасырлардағы Қазақ хандығының сыртқы саясатының даму үдерісі мен тарихи дереккөздерге сүйене отырып, бүгінгі жағдай мен басқа да көптеген мәселелерді қамтыған ғылыми танымдық туынды. Кітап таныстырылымына ғылыми ортаға танымал көптеген жетекші ғалымдармен қатар, осы салаға қызығушылық танытатын оқырмандар қатысты.

Аврasyа Араştırма Еnstitüsü

22 ОCAK 2024 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVI ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK VE REKTÖR DR. JANAR TEMİRBEKOVA ENSTİTÜMÜZÜ ZİYARET ETTİ.

2024 ЖЫЛДЫҢ 22 ҚАҢТАРЫНДА Қ.А. ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕК ПЕН УНИВЕРСИТЕТ РЕКТОРЫ, ДОКТОР ЖАНАР ТЕМІРБЕКОВА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА БОЛДЫ.

Avrasya Araştırma Enstitüsünde Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek ve Rektör Dr. Janar Temirbekova'nın katılımıyla Enstitünün 2024 yılı değerlendirme toplantısı düzenlendi. Toplantı sırasında Enstitünün belirlenen plan çerçevesinde devam ettirilen işlerin yanı sıra yeni projeler ve gelecek projeksiyonları hakkında bilgilendirme yapıldı.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтында Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек пен университет ректоры, доктор Жанар Темірбекованың қатысуымен Еуразия ғылыми-зерттеу институттың 2024 жылға арналған жоспары мен атқарар жұмыстарын ақылдасу жиыны өтті. Жиын барысында институттың жоспар бойынша атқарылып жатқан жұмыстары, сондай-ақ жаңа жобалар мен алдағы атқарар жұмыстарынан мағлұматтар беріліп, талқылау жүргізілді.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

24 OCAK 2024 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK, ALATAU AKPARAT BAŞ DİREKTÖRÜ ERJAN KALIMBAYULI'YI ZİYARET ETTİ.

2024 ЖЫЛДЫҢ 24 ҚАҢТАРЫНДА Қ.А.ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕК «АЛАТАУ АҚПАРАТ» МЕДИАХОЛДИНІҢ БАС ДИРЕКТОРЫ ЕРЖАН ҚАЛЫМБАЙҰЛЫМЕН КЕЗДЕСУ ӨТКІЗДІ.

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Almatı programı kapsamında Alatau Akparat Baş Direktörü Erjan Kalımbayulı'nı ziyaret etti. Görüşmede Erjan Kalımbayulı, Alatau Akparat bünyesinde bulunan gazete ve dergiler ile basın ve medya alanında yürütmekte oldukları faaliyetlerden ve gelecek projelerinden bahsetti.

Ziyaret sırasında iki kurum arasında halihazırda devam eden Türkçe kursları dahil olmak üzere medya ve iletişim alanlarında gerçekleştirilmekte olan iş birliklerinin daha da geliştirilmesi konuları ele alındı.

Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Өкілетті кеңес төрағасы профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Алматыға сапары аясында «Алатау Ақпарат» бас директоры Ержан Қалымбайұлымен кездесті. Кездесу барысында Ержан Қалымбайұлы «Алатау Ақпарат» құрамындағы газет-журналдар, олардың баспасөз және БАҚ саласындағы соңғы жаңалықтар, алдағы жобалары туралы әңгімелесті.

Сапар барысында екі мекеме арасындағы БАҚ және коммуникация саласындағы ынтымақтастықты одан әрі дамыту, оның ішінде жүргізіліп жатқан түрік курстары талқыланды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

**26 ОCAK 2024 TAPHINDE
AVRASYA APASHIRMA
ENSTITYISYNDE AL-FARABI
KAZAK MILLI YNIVERSITESI
DOGU CHALISHMALARI FAKULTESI
OGRETIM UYESI PROF. DR. LAURA
YEREKESHEVA "HINDISTAN'DA
KULTUREL KIMLIK: TARHSEL VE
CHAGDASH BOYUTLAR" KONULU
SEMİNER VERDI.**

2024 жылдың 26 қаңтарында ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗҰУ ШЫҒЫСТАНУ ФАКУЛЬТЕТІНІҢ ПРОФЕССОРЫ, ДОКТОР ЛАУРА ЕРЕКЕШЕВА «ҮНДІСТАНДАҒЫ МӘДЕНИ БІРЕГЕЙЛІК: ТАРИХИ ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ ӨЛШЕМДЕР» ТАҚЫРЫБЫНДА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Seminerinde Prof. Dr. Laura Yerekesheva, Hindistan'ın kültürel kimliğini karmaşık dokusu hakkında derinlemesine bir bakış açısı sundu. Hindistan'da kültürel kimlik ve ulus inşası sürecinde ulusun şekillenmesinde sosyal doku, kast, etnik, kabile, dil ve dini çeşitliliklerin

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Өзінің семинарында профессор, доктор Лаура Ерекешева Үндістанның мәдени бірегейлігінің күрделі құрылымы туралы терең перспективаны ұсынды. Үндістандағы мәдени бірегейлік пен ұлт құру процесінде әлеуметтік құрылымның, кастаның, этникалық, тайпалық, тілдік және діни әртүрліліктің күрделі үйлесімі ұлтты қалыптастыруда маңызды рөл атқаратынын мәлімдеді. Әралуандық өзінің байытатын қасиеттерімен қатар көптеген әлеуметтік мәселелерді де тудыратынын айтты. Ерекешева ел халқының 2011 жылғы санақтағы 1,2 миллиард адамнан бүгінде шамамен 1,5 миллиард адамға дейін өсіп, Қытайды басып озғанына да тоқталды. Әкімшілік басқару жағынан 28 штат пен 8 аймаққа бөлінгенін және 1950 жылы 26 қаңтарда қабылданған конституциясы әлемдегі ұзақ уақыт өзгертулерсіз, жан-жақтылығымен толық қағидаларымен жұмыс істеп тұрған конституциялардың бірі екені де айтылды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

karmaşık birleşiminin önemli rol oynamakta olduğunu ifade etti. Bu çeşitliliğin, zenginleştirici özelliklerinin yanı sıra birçok toplumsal soruna da yol açmakta olduğunu belirtti. Yerekesheva, ülke nüfusunun 2011'deki nüfus sayımında 1.2 milyar kişiden günümüzde yaklaşık olarak 1.5 milyar kişiye yükselerek Çin'i geçmekte olduğunu dile getirdi. İdari olarak 28 eyalet ve 8 bölgeye ayrıldığını ve 26 Ocak 1950'de kabul edilen anayasasının dünyadaki en uzun ve en detaylı anayasalardan birisi olduğunu altını çizdi.

Hindistan'da etnik azınlık kavramının da ülkeye has bir şekilde düzenlendiğini ve 1957'den bu yana dil, 1992'den beri ise dini olarak kategorize edildiğini vurguladı. Yerekesheva, ülkede 121 dil konuşulduğunu, bunlardan 22'sinin resmi ve nüfusun %96'sı tarafından konuşulduğunu dile getirdi. 2011'deki nüfus sayımı verilerine göre Hindular, genel nüfusun %79.79'unu, Müslümanlar ise %14.3'ünü oluştururken, geri kalan oran diğer dini azınlıklara aittir. Bu çeşitliliğin yönetilmesinde kritik öneme sahip iki kurum olan Dil Azınlıkları Komiserliği ve Azınlıklar İşleri Ulusal Komisyonu gibi kurumlar bulunmaktadır. Kast sistemi, her ne kadar çağdaş gelişmeler çerçevesinde eski etkisini kaybetse de, günlük yaşamda hala önemli bir sosyal olgu olmaya devam etmektedir. Tarihsel süreçte Aryan istilalarından, İslam'ın yayılması, sömürge dönemi ve bağımsızlık sonrası gibi önemli dönemlerin tamamı günümüz Hindistan'ındaki kültürel kimliğin oluşmasında belirleyici olmuştur.

Үндістандағы этникалық азшылық ұғымы елге тән тәртіппен реттеліп, 1957 жылдан бастап тіл және 1992 жылдан бастап діни санатқа жатқызылғанын атап өтті. Ерекешева елде 121 тілде қолданылатынын, оның 22-сі ресми тіл екенін және халықтың 96%-ы сөйлейтінін айтты. 2011 жылғы санақ деректеріне сәйкес, индіктер жалпы халықтың 79,79% және елде мұсылмандар 14,3% бар екенін, ал қалған пайызы басқа діни азшылықтарға тиесілі екенін жеткізді. Тілдік азшылықтардың істері жөніндегі уәкіл және Азшылық істері жөніндегі ұлттық комиссия сияқты институттар солардың басқаруда маңызды екі мекеме екені де белгілі болды. Каста жүйесі қазіргі заманғы даму аясында өзінің бұрынғы ықпалын жоғалтқанымен, ол күнделікті өмірде маңызды әлеуметтік құбылыс болып қала береді екен. Тарихи үдерісте арийлік шапқыншылықтар, исламның таралуы, отаршылдық кезеңі және тәуелсіздіктен кейінгі маңызды кезеңдердің барлығы бүгінгі Үндістанның мәдени болмысының қалыптасуында шешуші болған.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

30 ОCAK 2024 TARIHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ, II. TÜRK DÜNYASI BÜTÜNLEŞMESİNDE YÜKSEKÖĞRETİM ORTAK ALANI VE ORHUN DEĞİŞİM PROGRAMI ULUSLARARASI KONFERANSI'NI DÜZENLEDİ.

2024 жылдың 30 қаңтарында ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРУЫМЕН «II ТҮРКІ ӘЛЕМІНІҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫНДА ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ОРТАҚ НҮКТЕСІ ЖӘНЕ ОРХУН АЛМАСУ БАҒДАРЛАМАСЫ» АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТКІЗДІ.

Türk Dünyası Bütünleşmesinde Yükseköğretim Ortak Alanı konulu konferansın ilki, 11 Nisan 2023 tarihinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye'den uzmanların katılımıyla gerçekleştirildi. Bir önceki konferansta yükseköğretim ortak alanı oluşturulması yönünde atılabilecek adımlar genel hatlarıyla ele alınmıştı. Türk dünyası

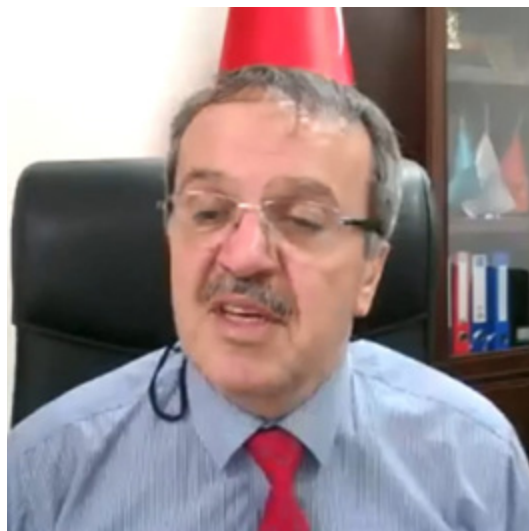
Avrasya Araştırma Enstitüsü

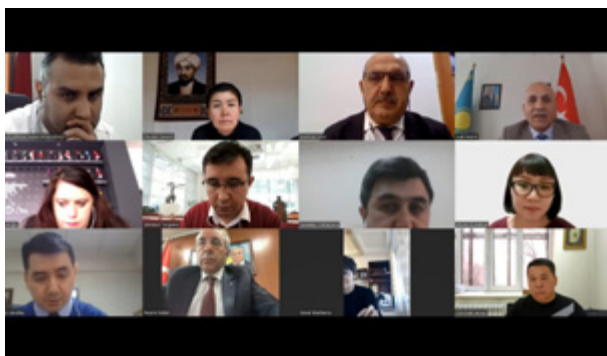
Avrasya Araştırma Enstitüsü

2023 жылы 11 сәуірде Әзербайжан, Қазақстан, Қырғызстан, Өзбекстан және Түркия сарапшыларының қатысуымен Түркі әлемінің интеграциясындағы жоғары білім ортақ аймағы конференциясының біріншісі өтті. Алдыңғы конференцияда жоғары білімнің ортақ аймағын құру жолында жасалуы мүмкін қадамдар жалпылама түрде талқыланған еді. Орхун алмасу бағдарламасы түрік әлеміндегі жоғары білімнің ортақ саласында талқыланған екінші конференцияға Түрік университеттер одағына (TÜRKUNIB) мүше елдердің бірі Әзербайжаннан профессор, доктор Мехмет Үже, Қазақстаннан Мұрат Келеш, Қырғызстаннан профессор, доктор Олгун Чичек, Өзбекстаннан доцент, доктор Феруза Жуманиязова, Түркиядан Ділек Ү.К. Тосыноғлу қатысып, баяндама жасады.

Конференция Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық Қазақ-Түрік университеті Еуразия

Avrasya Araştırma Enstitüsü

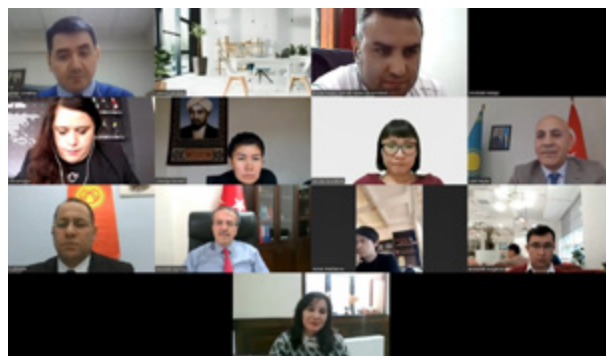

Avrasya Araştırma Enstitüsü

yükseköğretim ortak alanında Orhun Değişim Programı'nın ele alındığı ikinci konferansa Türk Üniversiteler Birliği (TÜRKÜNİB) üyesi ülkelerden Azerbaycan'dan Prof. Dr. Mehmet Yüce, Kazakistan'dan Murat Keleş, Kırgızistan'dan Prof. Dr. Olgun Çiçek, Özbekistan'dan Doç. Dr. Feruza Djumaniyazova Türkiye'den Dilek Ü.K. Tosunoğlu katılarak birer sunum yaptılar.

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur'un açılış konuşmasını yaptığı konferansa Rektör Vekili Prof. Dr. Peyami Battal ve Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Mustafa Nursoy'da konferans hakkında düşüncelerini paylaşarak konunun önemini altını çizdiler.

Belirtilen ülkelerden konferansa katılan araştırmacılar, kendi ülkelerindeki Orhun Değişim Programı'nın işleyişi bilgileri vererek üniversiteler özelinde yaşanan tecrübeyi paylaştılar. Konferansta Azerbaycan, Kazakistan ve Türkiye'nin Orhun Değişim Programı'na katılan üniversite ve öğrenci sayısı açısından öncü olduğu Özbekistan ve Kırgızistan'da da bu sayının son yıllarda artış eğiliminde olduğu dile getirildi. Türk devletleri arasındaki dil ve kültür birlikteliğinin, söz konusu programın, dünya genelinde uygulanan diğer programlara göre gelecek potansiyelini yükselttiği hususu da konuşmacılar tarafından dile getirilen hususlardan birisidir. Programın mevcut meselelerine de değinen konuşmacılar, özellikle öğrenci değişimlerinde gönderen ve kabul eden üniversiteler arasındaki şartların hem bütçe hem de diğer hususlar açısından daha da geliştirilmesi gerektiği konularını katılımcılarla paylaştılar.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Суат Бейлурдың ашылу сөзімен басталып, ректор өкілі профессор, доктор Пеями Баттал және проректор профессор, доктор Мұстафа Нұрсой да конференция туралы өз ойымен бөлісіп, тақырыптың маңыздылығына тоқталды.

Конференцияға аталған елдерден келген зерттеушілер Орхун алмасу бағдарламасының өз елдеріндегі жұмысы туралы ақпарат бере отырып, университеттердегі тәжірибелерімен бөлісті. Конференцияда Әзербайжан, Қазақстан және Түркияның Орхон алмасу бағдарламасына қатысты университеттер мен студенттер саны бойынша көшбасшы екені және бұл санның соңғы жылдары Өзбекстан мен Қырғызстанда өсу үрдісі байқалғаны айтылды. Баяндамашылар тарапынан айтылған мәселелердің бірі – түрік мемлекеттері арасындағы тілдік және мәдени бірліктің әлем бойынша жүзеге асырылып жатқан басқа бағдарламалармен салыстырғанда, аталған бағдарламаның болашақ әлеуетін арттыруы. Бағдарламаның өзекті мәселелеріне тоқталған спикерлер университеттерді жіберу мен қабылдау арасындағы, әсіресе студент алмасудағы жағдайды бюджеттік жағынан да, басқа да мәселелер бойынша одан әрі жақсарту керектігімен бөлісті.

2 ŞUBAT 2024 TARİHİNDE DÜNYA AHISKA TÜRKLERİ BİRLİĞİ (DATÜB) GENEL SEKRETERİ FUAT UÇAR VE BERABERİNDEKİ HEYET AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜNÜ ZİYARET ETTİ.

2024 ЖЫЛДЫҢ 2 АҚПАНЫНДА ДҮНИЕЖЗІЛІК АХЫСҚА ТҮРІКТЕРІ АССОЦИАЦИЯСЫНЫҢ (DATÜB) БАС ХАТШЫСЫ ФУАТ УЧАР БАСТАҒАН ДЕЛЕГАЦИЯ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНА КЕЛДІ.

Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜB) Genel Sekreteri Fuat Uçar ve beraberindeki heyet Avrasya Araştırma Enstitüsünü ziyaret etti. Görüşmede, Enstitü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Genel Sekreter Fuat Uçar ve beraberindeki heyete Enstitünün yürütmekte olduğu faaliyetlerinden bahsetti. Fuat Uçar ise, DATÜB'ün eğitim ve araştırma alanlarında yürüttüğü çalışmalar hakkında bilgi vererek iş birliği alanlarından bahsetti.

Кездесуде институт директоры Суат Бейлур Дүниежзілік ахысқа түріктері ассоциациясының (DATÜB) Бас хатшысы Фуат Учар мен делегация мүшелеріне интситут жұмыстарын таныстырды. Кездесу барысында ағымдағы шаралар мен алдағы уақытта атқарылатын жобалар талқыланды.

Фуат Учар қауымдастықтың білім беру мен ғылыми зерттеу салалары бойынша жүзеге асырған жобалары турасында кеңінен мәлімет беріп, екі жақты әріптестіктің перспективалары туралы ой бөлісті.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

8 ŞUBAT 2024 TARİHİNDE MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANLIĞI'NIN DAVETİ ÜZERİNE KAZAKİSTAN'DA BULUNAN PROF. DR. MELAHAT BİLGE DEMİRKÖZ, SATBAYEV ÜNİVERSİTESİ'NDE "KOZMİK IŞINLAR: KARANLIK MADDEDEN KOZMİK RADYASYONA" BAŞLIKLİ BİR KONFERANS VERDİ.

2024 жылдың 8 ақпанында өкілетті кеңес басқармасының шақыруымен Қазақстанға Іссапармен келген профессор, доктор Мелехат Демиркөз Сәтбаев университетінде «Ғарыш сәулелері: Бәймәлім материалдан ғарыштық радиацияға» тақырыбында конференция өткізді.

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi ve Satbayev Kazak Ulusal Teknik Üniversitesi iş birliğinde organize edilen konferansta Prof. Dr. Melahat Bilge Demirköz "Kozmik Işınlar: Karanlık Maddeden Kozmik Radyasyona" konulu bir konferans

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы және Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университетінің ұйымдастыруымен өткен конференцияда профессор Мелехат Білге Демиркөз «Ғарыш сәулелері: Бәймәлім материалдан ғарыштық радиацияға» тақырыбында баяндама оқыды. Семинарадың негізгі баяндамашысы ретінде қатысқан Таяу Шығыс техникалық университеттің Физика факультетінің профессоры Мелехат Білге Демиркөз саладағы соңғы ғылыми жаңалықтар мен жетістіктерге шолу жасады. Шараға Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті ректоры, доктор Жанар Темірбекова, ректор өкілі, профессор Пейями Баттал, Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

verdi. Seminerin ana konuřmacısı, Orta Doęu Teknik Üniversitesi Fizik Bölümü'nden Profesör Melahat Bilge Demirköz, alandaki en son keřifler ve başarılar hakkında çeřitli bilgiler paylařtı. İlgili kurum ve kuruluşlardan arařtırmacıların yoğun ilgi gösterdięi konferansta Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektörü Dr. Janar Temirbekova ve Rektör Vekili Prof. Dr. Peyami Battal, Avrasya Arařtırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Kazakistan Bilimler Akademisi Başkan Yardımcıları Prof. Dr. Askar Jumadildayev ve Prof. Dr. Lyazzat Yeraliyeva ile Satbayev Fizik-Teknik Enstitüsü Direktörü Tynik Idrissova hazır bulundu.

Avrasya Arařtırma Enstitüsü

Avrasya Arařtırma Enstitüsü

Суат Бейлур, Қазақстан Ұлттық ғылым академиясының вице-президенттері профессор Асқар Жұмаділдаев, профессор Ләззат Ералиева, Қ.И. Сәтбаев атындағы Физикатехникалық институтының директоры Тынтық Ыдрысова және сала бойынша қызмет атқаратын зерттеу ұйымдарының ғылыми мамандары қатысты.

Avrasya Arařtırma Enstitüsü

Avrasya Arařtırma Enstitüsü

13 ŞUBAT 2024 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ DOÇ. DR. SUAT BEYLUR VE BERABERİNDEKİ HEYET KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ DİJİTAL KALKINMA, YENİLİK, HAVACILIK VE UZAY SANAYİİ BAKANLIĞI İYONOSFER ENSTİTÜSÜ'NÜ ZİYARET ETTİ.

2024 ЖЫЛДЫҢ 13 АҚПАНЫҢДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ, ДОЦЕНТ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЦИФРЛЫҚ ДАМУ, ИННОВАЦИЯЛАР ЖӘНЕ АЭРОҒАРЫШ ӨНЕРКӘСІБІ МИНИСТРЛІГІНІҢ ЖАНЫНДАҒЫ ИОНОСФЕРА ИНСТИТУТЫНЫҢ БАСШЫЛЫҒЫМЕН КЕЗДЕСТІ.

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur ve Enstitünün uzman araştırmacıları İyonosfer Enstitüsünü ziyaret etti. Görüşmede, Kazakistan Cumhuriyeti Dijital Kalkınma, Yenilik, Havacılık ve Uzay Sanayii Bakanlığı İyonosfer Enstitüsü yetkilileri, kurumlarının ilgi alanına giren araştırmalar, gerçekleştirilmekte oldukları projeler hakkında bir sunum yaptı. Görüşmede, Avrasya Araştırma Enstitüsü tarafından yürütülen projelerle ilgili olarak iş birliği imkanları üzerine görüş alışverişinde bulunuldu.

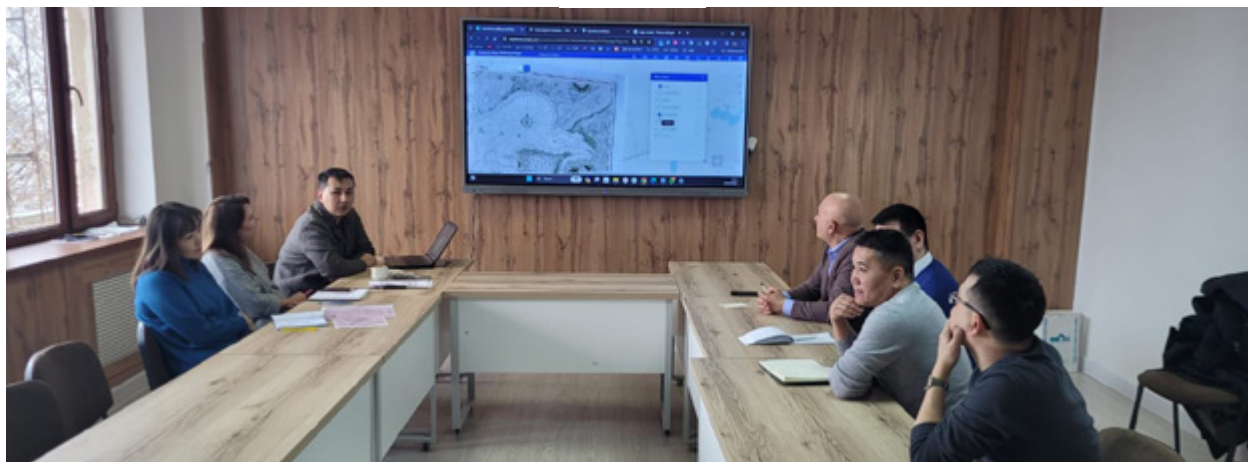

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент Суат Бейлур бастаған институт делегациясы Ионосфера институтының мамандарымен кездесу өткізді. Кездесу барысында Қазақстан Республикасының Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігінің жанындағы Ионосфера институтының басшылық құрамы салалық зерттеу жұмыстары мен жобалары бойынша презентация жасады. Кездесуде Еуразия ғылыми-зерттеу институтының ағымдағы жобалары шеңберінде екі жақты ғылыми әріптестіктің мүмкіндіктері талқыланды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

16 ШҰБАТ 2024 ТАРІНІНДЕ АВРАСЫА АРАШТИРМА ЕНСТИТҰСҰНДЕ ОРТА АСЫА’ДА ТАРИМСАЛ ҰРҰНЛЕРІН ТІСАРЕТІ ВЕ ГІДА ГҰВЕНЛІГІ КОНФЕРАНСІ ДҰЗЕНЛЕНДІ.

2024 ЖЫЛДЫҢ 16 АҚПАНЫНДА
ЕУРАЗИА ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫНДА «ОРТА АЗИЯДА
ЕГІН ШАРУАШЫЛЫҚ ӨНІМДЕРІНІҢ
НАРЫҒЫ ЖӘНЕ АЗЫҚ-ТҰЛІК
ҚАУІПСІЗДІГІ» ТАҚЫРЫБЫНДА
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТТІ.

Конферанста, бөлге җалшмалары аҗасндан 6нем-
ли конулардан бери олан тарым, тарымсал 6р6нлерин
тицареи ве гїда г6венлїгї ана темасї еле алнл. Аврасыа
Араштира Енстїт6с6 эв саһилїгїнде д6зенленен
ве Доҗ. Dr. Suat Beylur’un modera-
т6рл6г6н6 yaptıgı konferansa, Al-Farabi Kazak
Milli 6niversitesi, Satpayev Kazak Ulusal Teknik
6niversitesi, Narhoz 6niversitesi ve Avrasya
Араштира Енстїт6с6’nden uzmanlar katıldı.

Avrasya Araştırma Enstitüsü’nden Dr. Azim-
zhan Khitakhunov, “Orta Asya’da Gıda Fiyat-
larındaki Artan Enflasyon Riski” konulu sunu-
munda genel hatlarıyla gıda fiyatlarındaki artışı
g6zler 6n6ne serdi. 6zellikle Mayıs 2020’den
Mayıs 2021’e kadar soya fasulyesi ve mısır fiyat-
larının sırasıyla %86 ve %111’den fazla art-

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Конференцияда аймақтық зерттеу саласы-
ның 6зектї бағыттарының бери - егін шару-
ашылығы, егін шаруашылығы 6нїмдерїнїң
нарығы ж6не азық-т6лік қауїпсіздігї м6се-
лелерї талқыланды. Интситут тарапынан
6йымдастырылып, доцент, доктор Суат
Бейлур модератор болған алқалы жиынға
эл-Фараби атындағы Қазақ 6лттық универ-
ситеті, Қ.И. С6тбаев атындағы Қазақ 6лттық
техникалық зерттеу университеті, Нархоз
университеті ж6не Еуразия ғылыми-зерт-
теу институтының жетекшї мамандары қа-
тысты.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының аға
ғылыми қызметкері Азимжан Хитахунов
«Орта Азиядағы азық-т6лік нарқындағы
инфляциялық т6уекел» тақырыбында жа-
саған баяндамасында азық-т6лік бағасы-
ның 6су себептерї мен салдарына талдау
жасады. Атап айтқанда, 2020 жылдың ма-
мыр айы мен 2021 жылдың мамыр айына
дейінгї бери жылдық мерзїмде соя фасолї
бағасын 81 пайыз, ж6герї бағасындағы 111
пайыз 6скенін атап 6тїп, азық-т6лік нарқын-
дағы бағаның 6су тенденцияларына талдау
жасады. Бұл тенденцияның м6най бағасы-
ның 6суї, экспорттағы шектеулер, қолай-
сыз климат, нарықтағы т6рақсыздық секїл-
дї факторлармен қатар, нарықтағы жалпы
қолайсыз ахуалдан туындағанын баяндады.
COVID-19 пандемиясы мен Ресей-Украина
дағдарсының азық-т6лік бағасының 6суїне
6сер етїп, жалпы нарықтағы жағдайдың
к6рделене т6скендігїне назар аударды.

tiğini vurgulayarak, gıda fiyatlarındaki yüksek artış eğilimine dikkat çekti. Bu fiyat artışının, yükselen petrol fiyatları, ihracat kısıtlamaları, olumsuz hava koşulları ve piyasa spekülasyonları gibi faktörlerle kötüleşen genel bir eğilimin parçası olduğunu dile getirdi. COVID-19 salgını ve Rusya-Ukrayna çatışmasının halihazırda yükselmekte olan gıda fiyatlarındaki durumu daha da ağırlaştırdığını ifade etti.

Narhoz Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Shyngys Nurgazy, sunumunda gıda güvenliğinin öğrenciler arasında nasıl algılandığı konusuna odaklanan saha araştırmasının bulgularını paylaştı. Nurgazy, sunumunda, gıda güvenliği ile genel refah arasında önemli bir korelasyon olduğunu ifade etti.

Satpayev Kazak Ulusal Teknik Üniversitesi'nden Ramzat Abdikarov, sunumunda genel itibarıyla, son on yılda tarımsal teknolojide yaşanan ilerlemelerden bahsetti, özellikle tarımsal verimliliği artırmak için yapay zeka, uydu ve dronların kullanımının gittikçe yaygınlaşmaya başladığını üzerinde durdu. Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi'nden Perizat Sırbek, Kazakistan'da tarımın genel yapısı ve potansiyeline odaklandığı sunumunda, küresel standartlar ve tarımı geliştirmeyi amaçlayan hükümet girişimlerinden bahsetti. Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi'nden Rida Murabildaeva ise, Kazakistan'da gıda güvenliğinin güncel durumuna odaklanan sunumunda, temel gıda ihtiyaçlarının üretimi ve onlara erişimde insanların alım gücü, tarımsal üretimde stratejik planlama ve benzeri hususlarda gıda güvenliğinin güçlendirilmesi meselelerini tartıştı. Konferans, soru ve cevap oturumunun ardından sona erdi.

Narhoz üniversitesinin öğretmeni Шыңғыс Нұрғазы «Азық-түлік қауіпсіздігінің студенттердің тұрмыстық әл-ауқатына әсері» тақырыбында жүргізген сауалнамалық зерттеу жұмыстарының қорытындысын баяндады. Нұрғазы баяндамасында азық-түлік қауіпсіздігі мен студенттердің әл-ауқаты мәселелеріндегі сабақтастық аспектілеріне талдау жасады.

Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университетінің маманы Рамзат Абдикров өз баяндамасында соңғы он жылда егін шаруашылығы технологиясындағы жетістіктерге тоқталып, әсіресе өнім сапасын арттыруда жасанды интеллект, спутник және дрондардың кеңінен қолданыла бастағанын ата өтті.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің маманы Перизат Сырбек, Қазақстанның егін шаруашылығының қазіргі жағдайы мен болашағына талдау жасап, жаһандық стандарттар мен егіншілікті дамытуға бағытталған мемлекеттің қолдау бағдарламасына сараптама жасады. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің оқытушысы Ридә Мұрабилдаева Қазақстандағы азық-түлік қауіпсіздігінің қазіргі жағдайын баяндай отырып, негізгі азық-түлік тауарларының өндірісі мен тұтынушылардың сатып алу мүмкіндіктері, егін өндірісіндегі стратегиялық жоспарлау, азық-түлік қауіпсіздігін күшейту мәселелеріндегі соңғы тенденцияларға тоқталды.

Конференцияның соңында баяндамашылар сұрақтарға жауап берді.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

**22 ŞUBAT 2024 TARİHİNDE
PROF. DR. İBRAHİM KALIN'IN
"BEN, ÖTEKİ VE ÖTESİ: İSLAM-
BATI İLİŞKİLERİ TARİHİNE GİRİŞ"
ADLI ESERİNİN KAZAKÇAYA
ÇEVİRİSİNİN TANITIM TÖRENİ
BAŞKENT ASTANA'DA YAPILDI.**

2024 ЖЫЛДЫҢ 22 АҚПАНЫНДА АСТАНАДА ПРОФЕССОР, ДОКТОР ИБРАҺИМ КАЛЫННЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ АУДАРЫЛҒАН «МЕН, ӨЗГЕ ЖӘНЕ ӨЗГЕСІ: ИСЛАМ-БАТЫС ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫНЫҢ ТАРИХЫНА ШОЛУ» АТТЫ КИТАБЫНЫҢ ТАНЫСТЫРЫЛЫМЫ ӨТТИ.

Türkiye Cumhuriyeti Astana Büyükelçiliği ile Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi iş birliğinde gerçekleştirilen tanıtım etkinliğinde, Büyükelçi Mustafa Kapucu, Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Türkiye-Kazakistan Dostluk Grubu Başkanı ve Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Senatörü Nürtöre Jusip, Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Senatorü Prof. Dr. Darhan Kıdırali, Avrasya Araştırma Enstitüsü Direktörü Doç. Dr. Suat Beylur ve Kazakistan Otandaslar Vakfı Genel Başkanı Abzal Saparbekuly'nın yanı sıra, Kazakistan Senato ve Meclis millet-

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki elçiliği ve Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki elçisi Mustafa Kapucu, Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki elçisi Mұстафа Капужу, Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki ХҚТУ Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шимшек, ҚР Сенат депутаты, Сенаттың Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым жөніндегі комитетінің төрағасы Нұртөре Жүсіп, ҚР Сенат депутаты, профессор, доктор Дархан Қыдырәлі, Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент Суат Бейлур, «Отандастар» қорының төрағасы Абзал Сапарбекұлы, сондай-ақ ҚР Парламенті сенаты мен мәжіліс депутаттары, елшілер мен дипломатиялық миссия өкілдері, Астанада қызмет атқаратын мемлекеттік және халықаралық ұйымдардың жетекшілері, ғалымдар, ЖОО оқытушылары мен журналистер, т.б. қатысты.

Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шимшек ісшарадағы сөзінде, шығарма авторы Ибраһим Калынның

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

vekilleri, büyükelçiler ve diplomatik misyon temsilcileri, Astana'da faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların yetkilileri, akademisyenler, üniversite temsilcileri, basın mensupları ve çok sayıda davetli yer aldı.

Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek konuşmasında, mesleki kariyerine akademisyen olarak başlayan Prof. Dr. İbrahim Kalın'ın felsefe, İslam düşüncesi ve İslam ve Batı ilişkileri üzerine çok sayıda eser kaleme aldığını, yurt içinde ve dışında çeşitli üniversitelerde dersler verdiğini söyledi.

Kalın'ın uzun bir dönem Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin Mütevelli Heyeti Üyesi olarak da

ғалым ретінде философия, ислам философиясы, Ислам-Батыс қарым-қатынастары тақырыптарында көптеген академиялық еңбек жазғанын, сондай-ақ, Түркия мен шетелдердің көптеген ЖОО-да дәріс бергенін атап өтті.

Калынның Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ Өкілетті кеңесінің мүшесі ретінде де қызмет атқарғанын атап өткен Шимшек: «Автордың қайраткерлігін өте жақсы білетіндіктен мына мәселені нық сеніммен айта аламын: Оның университетімізге әр келуі - университетімізбен қатар, Қазақстан-Түркия қатынастарының дамуында оң нәтиже беріп келеді. Қ.А. Ясауидың нағыз ізбасары

Avrasya Araştırma Enstitüsü

görev yaptığını aktaran Şimşek, “Yakinen tanıyan ve takip eden birisi olarak söyleyebilirim ki kendilerinin her ziyareti üniversitemiz kadar Türkiye-Kazakistan ilişkileri için de çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Hoca Ahmet Yesevi’nin samimi bir hayranı olan Sayın İbrahim Kalın, aynı zamanda Kazakistan ve Türk dünyası sevdalısı bir devlet adamıdır. Bu sebeple Ahmet Yesevi Üniversitesi olarak onun eserlerinden birisini Kazakçaya çevirerek Kazak kardeşlerimizle buluşturduğumuz için mutluyuz” diye konuştu.

Etkinliğe video mesajı aracılığıyla katılan Prof. Dr. İbrahim Kalın, eserin İslam ile Batı medeniyetleri arasında yüzyıllar boyu süregelen etkileşimler, mübadeleler, ziyaretler, gidiş gelişler ve diğer çeşitli konuları kapsadığını ifade etti. “Umarım, değerli Kazak okurlar, Kazakistan’ın dost ve kardeş aydınları, akademisyenler, politika yapıcıları, kanaat önderleri ve öğrenci dostlarım bu eserden yararlanır” diyerek Kazak okuyuculara, aydınlara, akademisyenlere, politika yapıcılara, düşünce liderlerine ve öğrencilere yönelik mesajlarını ilettiler.

Etkinlik, kurdele kesimi merasiminin ardından sona erdi. Etkinliğin sonunda bütün katılımcılara kitaptan birer adet takdim edildi.

болған Калын мырза Қазақтан мен Түркі әлемінің де шын жанкүйері һәм шынайы жанашыры болған қайраткер. Сондықтан да, Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ ретінде оның шығармаларының бірін қазақ тіліне аударып, қазақ оқырмандарына қауыштырғанымыз үшін бек қуаныштымыз», - деп өз пікірін білдірді.

Профессор Ибраһим Калын ісшараға жолдаған өз бейне сәлемдемесінде шығармада Ислам және Батыс өркениеттері арасындағы сан ғасырлық қарым-қатынас үдерісімен қатар, өзге де актуалды көптеген мәселелерді қамтылғанына назар аударды.

Профессор Ибраһим Калын өз сөзінде оқырмандарына «Құрметті қазақстандық оқырмандарым, қадірменді достар, бауырлас қазақ зиялылары, ғалымдар, саясаткерлер, қоғамдық пікірдің көшбасшылары мен менің студент достарым, шығарманың сала бойынша ізденістеріңізге кәдеге жарарына сенімдігімін», - деп ізгі тілегін жеткізді.

Құттықтау сөздерінен соң шығарманың лентасы қиылып, баяндамалар оқылды. Ісшараның соңында барлық қатысушыларға кітап таратылды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

29 ŞUBAT 2024 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ, ORTA ASYA'NIN ULAŞIM POTANSİYELİ: ALTYAPI VE BAĞLANTISALLIK KONULU ULUSLARARASI BİR KONFERANS DÜZENLEDİ.

2024 жылдың 29 ақпанында Еуразия ғылыми-зерттеу институтында «Орталық Азияның логистикалық әлеуеті: инфрақұрылым және байланыс» тақырыбында халықаралық конференция өтті.

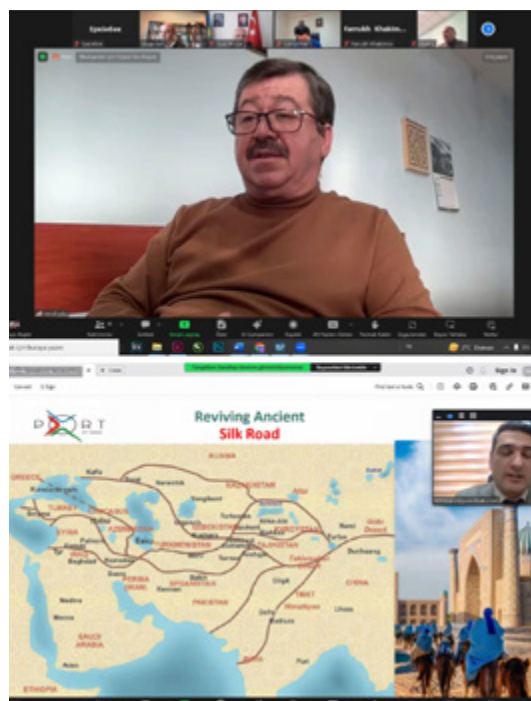
Орта Азияның ұлашым потансиелі: Альтыпй ве бәғләнтісаллік апа темасы іле дүзелленен улустарарасы конферанс Азербайжан, Казакістан, Кіргізістан, Өзбекістан ве Түркіе'ден узманларын катілімі іле герчеклештірді. Конферансін ачılıш конушмасын Аврасыа Араштірма Енстітүсү Мүдүрү Доғ Др. Суат Бейлур япті. Бейлур

Avrasya Araştırma Enstitüsü

«Орталық Азияның логистикалық әлеуеті: инфрақұрылым және байланыс» тақырыбында ұйымдастырылған халықаралық конференцияға Әзербайжан, Қазақстан, Қырғызстан, Өзбекстан және Түркияның жетекші сарапшылары қатысты. Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент Суат Бейлур пленарлық отырыста жасаған баяндмасында логистика және көлік дәліздерінің халықаралық сауда қатынастарынан бастап гео-саяси ахуалға дейінгі аралықты қамтитын көптеген мәселелерге ықпалы турасында талдау жасады. Осы тұрғыдан, Орталық Азияның Еуропа және Қытай арасындағы сауда қатынастарында шешуші рөл атқаратынына тоқталып, көлік инфрақұрылымының әлеуетін ұтымды пайдаланудың маңыздылығына назар аударды.

Конференцияға қатысқан спикерлер өз елдеріндегі логистикалық дәліздердің техникалық және инфрақұрылымдық әлеуеті тақырыбында баяндама жасады. Атап айтқанда, Ибн Халдун университетінің Хайдар Алиев атындағы Еуразия қолданбалы зерттеу орталығының директоры, профессор Яшар Сары «Белдеу және жол, Орталық дәліз және Таяу шығыс-Еуропа экономикалық дәлізі бойынша салыстыр-

Avrasya Araştırma Enstitüsü

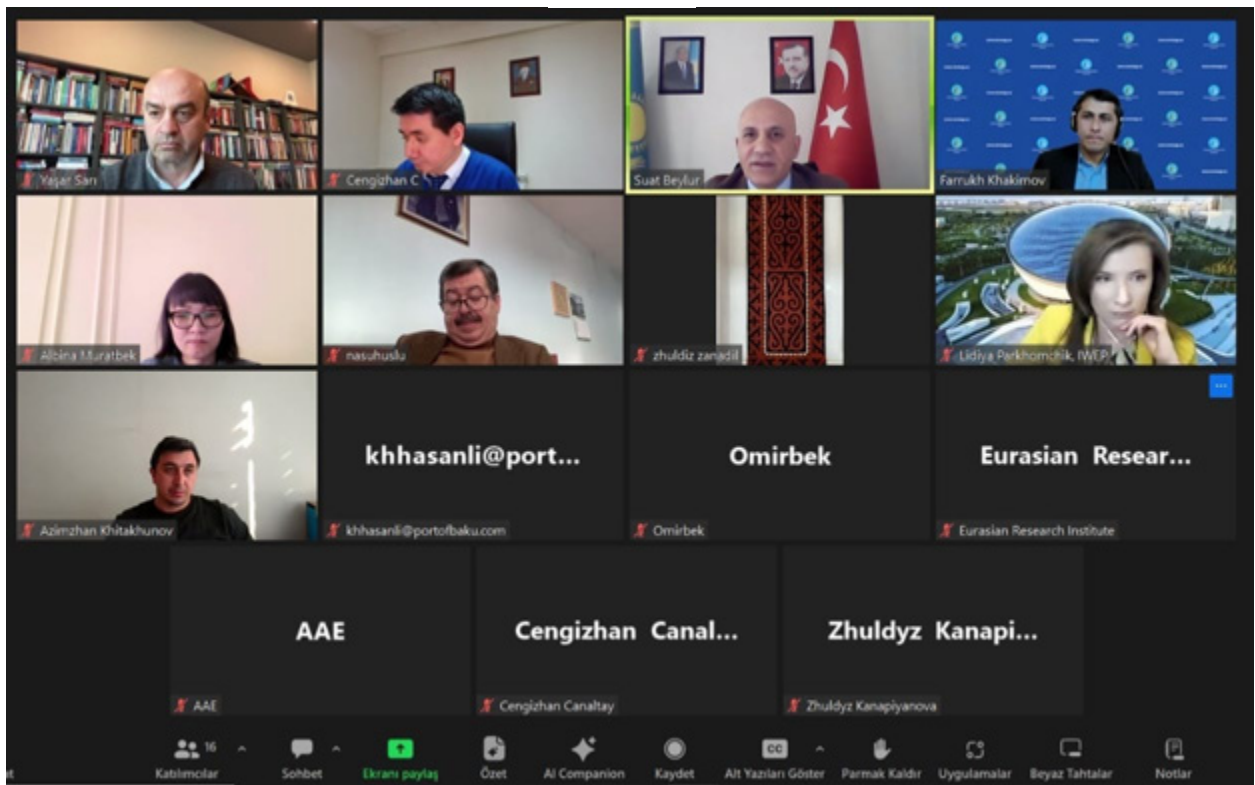
konuşmasında ulaştırma koridorlarının genel itibarıyla ülkeler arasındaki ticari ilişkilerden jeo-politik denklemlere kadar pek çok konuyu etkilediğini belirtti. Bu noktada Orta Asya bölgesinin Avrupa ve Çin arasındaki ticaret ile ulaşım güzergahları açısından kilit bir konumda bulunduğunu ve ulaşım altyapı potansiyelinin iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini dile getirdi.

Konferansa katılan konuşmacılar, katıldıkları ülkelerdeki ulaşım hatları, bağlantısallık ve buralardaki altyapı ve potansiyel hakkında detaylı bilgiler paylaştılar. İbn Haldun Üniversitesi Haydar Aliyev Avrasya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Yaşar Sarı sunumunda "Bir Kuşak Bir Yol ve Orta Koridor ile Orta Doğu Avrupa Ekonomik Koridoru'nun karşılaştırmalı bir analizi"ni sundu. Konuşmasında Kuşak Yol Projesi'nin lokomotif gücünün Çin olduğunu Orta Doğu Avrupa Ekonomik Koridoru'na ise Hindistan'ın destek vermesini iki ülke arasındaki bir jeo politik güç çekişmesi olarak değerlendirdiğini ifade etti.

Kırgız-Türk Manas Üniversitesi Orta Asya Araştırma Merkezi Başkanı Prof. Dr. Nasuh

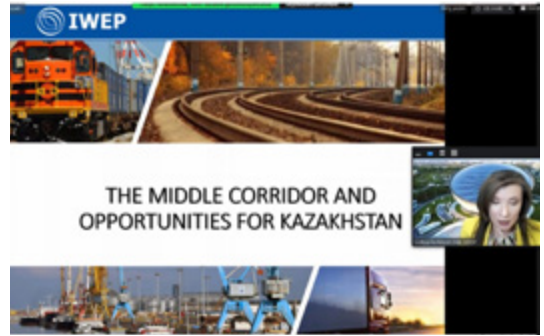
малы талдау» атты баяндама жасады. Ол, Қытайды «Белдеу және жол» жобасының локомотив қуаты ретінде бағалайтынын, ал Үндістанның Таяу Шығыс-Еуропа экономикалық дәлізіне көрсетіп отырған қолдауын - екі ел арасындағы гео-саяси бәсекелестіктен туындайтынын мәлімдеді.

Қырғыз-түрік «Манас» университетінің Орта Азия зерттеу орталығының жетекшісі, профессор Насух Услу өз баяндамасында Орталық Азияның көлік-тасымалдау әлеуеті мен көлік дәліздерінің мүмкіндіктеріне тоқталып, күнтізбіндегі мәселелерге талдау жасады. Сондай-ақ, бірқатар мәселелердің институционалдық шеңберде қарқынды түрде шешіле бастағанын атап өтті. Баку халықаралық теңіз сауда порты, Халықаралық көлік-логистика дәліздерін стратегиялық жоспарлау және дамыту департаментінің бастығы Худаяр Хасанлы өз баяндамасында Қытайдан бастау алып, Еуропаға дейін жалғасып жататын сауда бағыттарының күрделі тарихи үдерістерден өтіп, қазіргі кезде аймақтың логистикалық орталыққа айналған бекеттер туралы құнды ақпарат берді. Атап айтқанда, Баку портының маңыздылығына тоқталып,

Uslu sunumunda, Orta Asya'nın Ulaşım Potansiyeli ve ulaşım koridorları hakkında genel bir değerlendirme yaparak karşılaşılan sorunlara değindi. Bunların kurumsal bir çerçevede içerisinde daha hızlı bir şekilde çözümlenmeye başladığını ifade etti. Bakü Uluslararası Deniz Ticaret Limanı Uluslararası Taşımacılık-Lojistik Koridorları Stratejik Planlama ve Geliştirme Dairesi Başkanı Dr. Khudayar Hasanlı sunumunda, Çin'den Avrupa'ya yapılan seyahatlerin tarihçesinden günümüzde bölgesel lojistik merkezlere dönüşen noktalardan bahsetti. Bunlar arasında Bakü limanının önemine değinerek fiziki altyapısından, yük taşıma kapasitesine kadar pek çok bilgiyi paylaştı.

Özbekistan'ı temsilen katılan Kalkınma Stratejisi Merkezi Daire Başkanı Farrukh Khakimov bölgedeki ulaşım koridorlarına Özbekistan'ın bakış açısı ve katılımı konusunda oldukça detaylı veriler paylaştı. Sunumun devamında Khakimov, bölgesel proje aşamasındaki ve faaliyetine başlayan Kuzey ve Güney ile Doğu ve Batıyı birbirine bağlayan koridorların hem Orta Asya bölgesine hem de Özbekistan'a kazandırabileceği avantajlardan bahsetti. Kazakistan'da mukim Dünya Ekonomisi ve Siyaseti Enstitüsü'nün Baş Araştırmacısı Lidiya Parhkomchik ise sunumunda esas itibarıyla Orta Koridor ve Kazakistan'a olan etkileri üzerinde durdu. Konferans soru ve görüş oturumunun ardından sona erdi.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

оның инфрақұрылымы мен жүк өткізу әлеті бойынша салыстырмалы талдау жасады.

Өзбекстанның Даму стратегиясы орталығының департамент басшысы Фаррух Хакимов аймақтағы көлік дәліздеріне қатысты Өзбекстанның ұстанымы мен қатысу үлесі турасында нақты деректер келтірді. Хакимов «аймақтық жоба» ретінде дайындалып, солтүстік пен оңтүстікті, шығыс пен батысты бір-біріне байланыстыруды көздейтін дәліздердің Орталық Азия мен Өзбекстанға қосатын оң үлестері мен басымдықтың назар аударды. Әлемдік экономика және саясат институтының бас маманы Лидия Пархкомчик Орта дәліздің өзектілігі мен оның Қазақстанға қосар үлесі турасында баяндама жасады. Конференция соңында баяндамашылар қатысушылардың сұрақтарына жауап берді.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

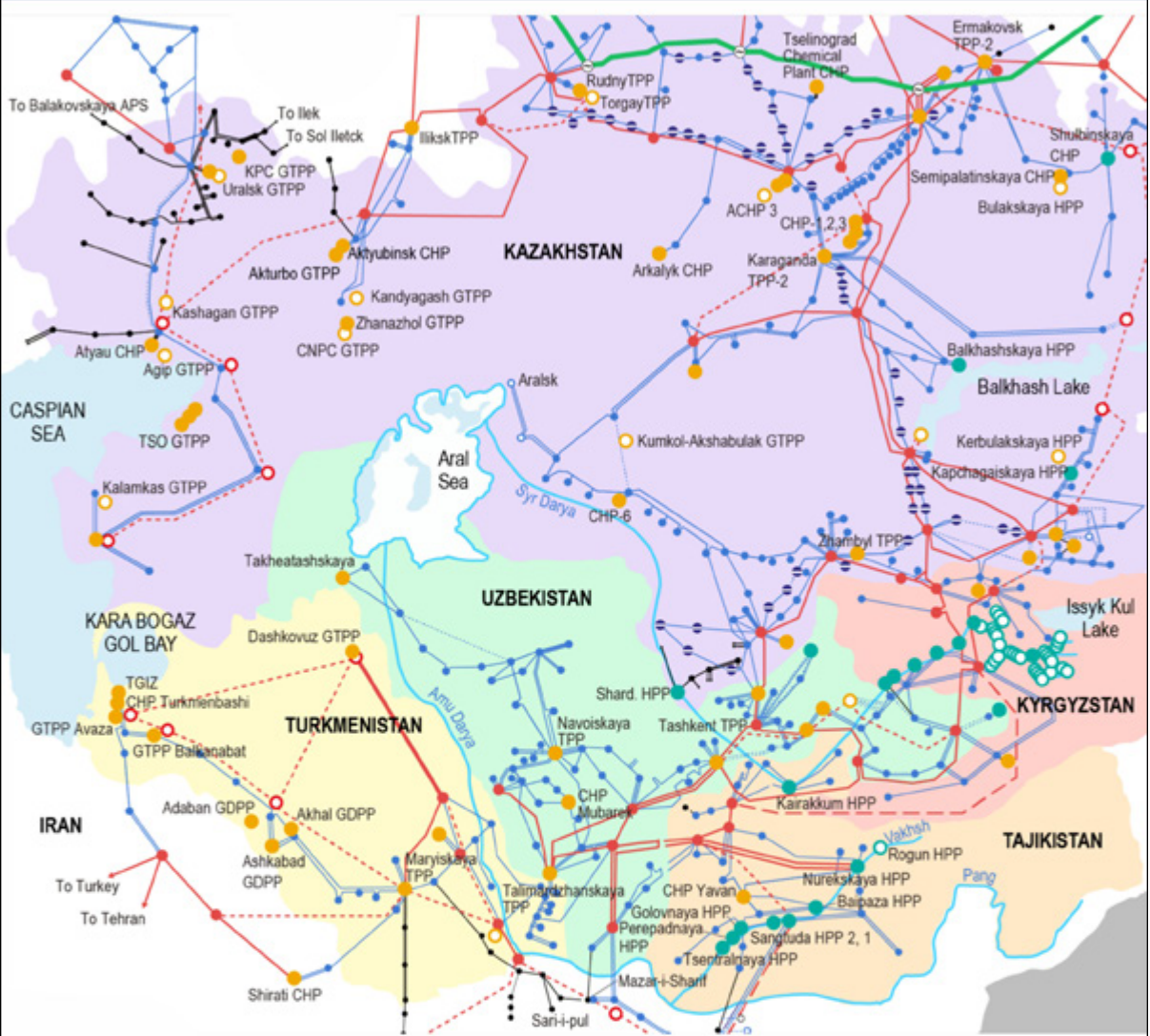

ERI Infographic No. 60

Орталық Азияның электр инфрақұрылымы

Orta Asya'da Elektrik Altyapısı

Electricity Infrastructure in Central Asia

- 1150 kV transmission lines with substations
- 550 kV transmission lines with substations
- 220 kV transmission lines with substations
- 110 kV transmission lines with substations
- 500 kV transmission lines under construction/planned
- 500 kV CASA proposed transmission lines
- 220 kV transmission lines under construction/planned
- 110 kV transmission lines under construction/planned
- 220 kV railway substations
- 500 kV substations under construction
- 200 kV substations under construction
- 100 kV substations under construction
- Thermal power plant /under construction
- Hydroelectric power plant /planned

Source: iea.org

How to Cite: Eurasian Research Institute, (2024). Electricity Infrastructure in Central Asia. ERI Infographics No. 60

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Şubat 2024 Sayı: 83
Ақпан 2024 жыл № 83